

Helhet, integrering og sammenheng i kirkelig undervisning og læring

Rapport med anbefalinger fra Den norske kirkes trosopplæringsutvalg 31. desember 2021

Innhold

1	Sammendrag av utvalgets anbefalinger	4
2	Bakgrunn for evalueringen og om utvalgsarbeidet.....	9
2.1	<i>Bakgrunn for utvalgets arbeid</i>	9
2.2	<i>Mandat</i>	9
2.3	<i>Trosopplæringsutvalgets medlemmer</i>	10
2.4	<i>Forståelse av mandatet</i>	11
2.5	<i>Utvalgets arbeidsformer</i>	11
2.6	<i>Utvalgets bakgrunnsdokument og -materiale</i>	13
3	Trosopplæring fra 2000 til 2021	15
3.1	<i>Sentrale styringsdokument</i>	15
3.2	<i>Oppslutning og deltakelse</i>	18
3.3	<i>Forskning på trosopplæring</i>	21
3.4	<i>Samfunnsendringer med relevans for Den norske kirkes trosopplæringsarbeid</i>	23
3.5	<i>Nye læreplaner, inkludert KRLE-faget, og konsekvenser for innholdet i Den norske kirkes pedagogiske arbeid</i>	26
3.6	<i>Oppsummering: utfordringer og muligheter</i>	28
4	Trosopplæringsutvalgets vurderinger: mål og innhold	29
4.1	<i>Overordnet målsetting opprettholdes</i>	29
4.2	<i>Vid forståelse av undervisning og læring: Teologisk, ekklesiologisk og pedagogisk grunnlagstenkning</i>	31
4.3	<i>Benevnelse av undervisningsfeltet: kirkelig undervisning og læring</i>	37
4.4	<i>Målgruppe: alle døpte og interesserte – livslang læring</i>	39
4.5	<i>Planverk med felles overordnet del og fire rammeplaner med ulike målgrupper</i>	40
4.6	<i>Forholdet mellom nasjonal styring, sentrale tiltak og lokale handlingsrom og tiltak.....</i>	44
4.7	<i>Mangfold og likeverd</i>	45
4.8	<i>Forholdet mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid</i>	46
4.9	<i>Trosopplæring i hjemmet som del av kirkelig undervisning og læring.....</i>	49
4.10	<i>Samarbeid barnehage/skole og kirke</i>	52
4.11	<i>Skolefritidsordning</i>	54
4.12	<i>Urfolks- og minoritetsperspektiv.....</i>	55
5	Trosopplæringsutvalgets vurderinger: organisatoriske rammer	58
5.1	<i>Plan- og rapporteringsverktøy</i>	58
5.2	<i>Økonomi og tilskuddsforvaltning.....</i>	60
5.3	<i>Organisering og ledelse</i>	63
5.4	<i>Stillingstyper, - størrelser og -benevnelser.....</i>	65
5.5	<i>Kompetansekrav og kompetansebehov.....</i>	68
5.6	<i>Frivillighet</i>	71

5.7	<i>Samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner</i>	74
5.8	<i>Forskning, evaluering og fagutvikling</i>	77
6	Kilder	78
7	Vedlegg	81
7.1	<i>Resultat fra spørreundersøkelse 1 - pilot</i>	81
7.2	<i>Resultatet fra spørreundersøkelse 2 – hovedundersøkelse arbeidstakere</i>	83
7.3	<i>Resultat fra spørreundersøkelse 3 – hovedundersøkelse arbeidsgivere</i>	96
7.4	<i>Kjernetekster i kirkeårshjulet - oversikt</i>	104

1 Sammendrag av utvalgets anbefalinger

I mars 2020 vedtok Kirkerådet å oppnevne et utvalg som skulle evaluere satsingen for trosopplæringen i Den norske kirke. Evalueringen gjennomføres etter 20 års bredt og systematisk på trosopplæring. I den foreliggende rapporten redegjør trosopplæringsutvalget for sine vurderinger og anbefalinger for det videre arbeidet med trosopplæring og kirkelig undervisning og læring i Den norske kirke. Utvalgets anbefalinger er enstemmige.

Kirkens undervisningsoppdrag er en selvsagt del av kirkens oppgaver. Undervisningsoppdraget er forankret i Jesu misjonsbefaling, sammen med oppgaver som forkynnelse og dåp.

«Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: døb dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende.» (Matt 28, 18ff)

I Den norske kirkes dåpsliturgi gis menighet og kirke sammen med foreldre og faddere et ansvar for det dømte barnet og for at det kan leve og vokse i den kristne tro:

«Sammen med vår menighet og hele kirken får dere del i et hellig ansvar: å vise omsorg for barnet, be for det, lære det selv å be og hjelpe det til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så det kan leve og vokse i den kristne tro.»¹

Kirken har alltid arbeidet med undervisning, læring og veiledning. Undervisning og læringsaktiviteter er både historisk og teologisk en av kirkens viktigste oppdrag. Undervisningsaspektet er et sentralt element i hele Den norske kirkes virksomhet (i gudstjenesteliv, diakoni, kirkemusikk osv.), men er i tillegg et eget felt der undervisning er det *primære*. Fra 2000 og NOU 2000: 6 har Den norske kirke hatt en unik, offensiv og ambisiøs holdning til og satsing på trosopplæring for aldersgruppa 0–18 år. Det er lagt ned omfattende innsats på alle nivå i Den norske kirke, i organisasjonene og fagmiljøene og i gjennomføring og utvikling av trosopplæringsarbeidet. Utvalgets vurdering er at satsingen har vært vellykket, og vil i særlig grad understreke den kompetansen som er systematisk opparbeidet gjennom en årrekke.

Trosopplæringsutvalget har kalt den foreliggende rapporten «Helhet, integrering og sammenheng i kirkelig undervisning og læring». Trosopplæringsutvalget baserer sine anbefalinger på spørreundersøkelser, på innspill fra enkeltpersoner og sentrale aktører på feltet, på relevant forskning og på grundige drøftinger innad i utvalget. Utvalgets hovedanbefaling er at satsingen videreføres på bakgrunn av erfaringene og kompetansen som er opparbeidet spesielt de senere årene. Samtidig inngår trosopplæringsarbeidet i en lang tradisjon for kirkelig undervisning og læring som arbeidet framover også bør bygge på. Utvalget anbefaler derfor større grad av helhetlig tenkning rundt det pedagogiske arbeidet. Det som i dag omtales som trosopplæring, bør inngå som integrert del i Den norske kirkes helhetlige undervisningsoppdrag. Det er, etter utvalgets vurdering, også behov for i enda større grad å se sammenhenger mellom kirkelig undervisning og kirkens andre hovedoppdrag, slik som for eksempel diakoni, gudstjenesteliv, forkynnelse og kirkemusikk og kultur.

¹ Den norske kirkes ordning for Dåp i hovedgudstjenesten (2017).

Utvalget vil understreke at det er en indre sammenheng mellom de enkeltanbefalingene som legges fram, og at de samlet sett utgjør en helhet som er ment å videreføre og styrke sammenhengen og helheten i det pedagogiske arbeidet i Den norske kirke.

Trosopplæringsutvalgets samlede anbefalinger

Mål og innhold:

Formål og overordnet målsetting:

- Den norske kirkes målsetting om bredde, systematikk og sammenheng i det pedagogiske arbeidet bør videreføres.

Teologisk, ekklesiologisk og pedagogisk grunnlagstenkning:

- Det bør legges til grunn en helhetlig og vid forståelse av kirkens pedagogiske arbeid. Det som i dag omtales som trosopplæring, bør integreres i Den norske kirkes helhetlige undervisningsarbeid og -felt.
- Undervisningsfeltet i Den norske kirke bør forankres i en helhetlig og eksplisitt teologisk og pedagogisk grunnlagstenkning som både rommer spesifikke undervisningsaktiviteter og elementer av kirkelig undervisning og læring i andre deler av Den norske kirkes virksomhet.
-

Benevnelse:

- Dagens ordning med trosopplæring bør inngå i en helhet og sammenheng med Den norske kirkes undervisningsfelt og benevnes som «Kirkelig undervisning og læring».

Målgruppe:

- Målgruppen for kirkelig undervisning og læring bør omfatte alle døpte og alle interesserte.
- Målgruppen for kirkelig undervisning og læring bør legge livslang læring til grunn og omfatte både barn, unge og voksne

Planverk:

- Det bør utarbeides et helhetlig, overordnet planverk for kirkelig undervisning og læring som omfatter en revidert og mer eksplisitt grunnlagstenkning og verdigrunnlag, samt rammeplaner for ulike målgrupper.
- Rammeplanene for de ulike målgruppene bør være på et mer overordnet nivå som dermed gir større lokalt handlingsrom.
- I det helhetlige, overordnede planverket bør det utarbeides rammeplaner for henholdsvis
 - barn 0–14 år
 - konfirmasjonstiden
 - ungdom 15–19 år
 - voksne
- I stedet for kjernetekster anbefaler utvalget at undervisningsaktiviteter følger kirkeårssyklusen og tar utgangspunkt kirkeårets tekster, tilhørende salmer og andre kirkemusikalske og -kulturelle uttrykk.

Forholdet mellom lokalt handlingsrom og nasjonal styring:

- Den sentrale styringen av undervisningsfeltet bør bli mer overordnet, mens det bør gis større handlingsrom på lokalt nivå innenfor det rammeverket som gis.

- Ressursbanken og mulighetene for og tilgang til informasjons- og erfaringsdeling, ressurser og materiell bør videreføres og styrkes.
- Arbeidet med digitale, pedagogiske ressurser bør styrkes både på lokalt og sentralt nivå og må ses i sammenheng med Den norske kirkes digitale satsing.

Mangfold og likeverd:

- Perspektivene på mangfold og likeverd bør styrkes i den teologiske og pedagogiske grunnlagstenkningen og tydeligere slå fast alles mulighet til å delta.
- Ressursbanken bør gjennomgående tematisere inkludering og universell utforming i undervisningsopplegg og pedagogiske ressurser.
- Inkludering og universell utforming bør være tema i kompetansehevede tiltak.

Forholdet mellom «bredde» og «kontinuerlig»:

- Målet om kvalitativ og kvantitativ bredde bør opprettholdes. Breddetiltakene er nødvendig for å nå medlemmene i en folkekirke og tiltakene har skapt vekst og utviklet gudstjenestelivet.
- Det som oppleves som et kunstig og organisatorisk skille mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig arbeid bør bygges ned. Det bør legges en helhetlig forståelse av og målsetting for kirkelig undervisning og læring til grunn, slik at tiltakene utfyller hverandre. Det bør tas nødvendige grep på alle nivå slik at tiltakene kan ses i sammenheng

Trosopplæring i hjemmet:

- Både den norske kirkes grunnlagstenkning og rammeplaner bør eksplisitt omtale og understøtte kirkens undervisning og læring i hjemmet som en naturlig del av undervisningsoppdraget.
- Det bør utarbeides mer materiell som kan understøtte foreldrenes arbeid med kirkelig undervisning og læring i hjemmet, herunder også digitale ressurser.
- Oppfølging av faddere bør styrkes, og det må arbeides fram hensiktsmessige systemer for å få tillatelse til oppfølging av fadderne som tar nødvendige personvern hensyn.

Barnehage/skole-kirkesamarbeid

- Barnehage/skole-kirkesamarbeidet bør utredes nærmere.

SFO-satsing:

- Det bør satses mer på skolefritidstilbud i regi av Den norske kirke og med utgangspunkt i rammeplan for SFO.

Samiske perspektiver, samisk trosopplæring og døvekirkes trosopplæring:

- Samiske perspektiver bør være en del av grunnlagstenkning for kirkelig undervisning og læring.
- Kunnskap om det samiske bør fortsatt være en del av den norskspråklige planen.
- Arbeidet med revidering av rammeplan for samisk kirkelig undervisning og læring bør skje parallelt med de andre rammeplanene.
- Planverkets overordnede del (grunnlagstenkningen) bør foreligge på samiske språk.
- I arbeidet med grunnlagstenkningen for kirkelig undervisning og læring bør døves erfaring som minoritet tas med.
- Arbeidet med revidering av rammeplan for kirkelig undervisning og læring for døve bør skje parallelt med de andre rammeplanene.

Organisatoriske rammer:

Plan og rapporteringsverktøy

- Sammenhengen mellom plan og rapportering bør styrkes, være både kvalitativt og kvantitativt orientert og i større grad ses på som strategiske verktøy for evaluering og utviklingsarbeid.
- Rapportering på kirkelig undervisning og læring på lokalt plan bør være helhetlig og tverrfaglig.
- Helhetlig menighetsplan bør gjøres obligatorisk på sikt.

Økonomi og tilskuddsforvaltning

- Økonomien må sikres i fortsettelsen, minst på det nivået det er i dag.
- Det er behov for å utrede mulige endringer i kriteriene for fordeling av tilskuddet til fellesrådene, for eksempel med utgangspunkt i tildeling på grunnbeløp eller pr. døpt, samt ett felles fordelingsystem for kirkelig undervisning og læring der sentralt finansierte kateketstillinger inngår i ordningen.
- Ved mindreforbruk av tildelte midler bør det i større grad kunne være mulig å sette av udisponerte midler for større satsinger og mer langsiktighet i arbeidet med kirkelig undervisning og læring.
- Tilskudd til kirkelig undervisning og læring bør ses uavhengig av andre inntektskilder også når det gjelder rapporteringen.
- Tilskuddet til lokalkirken bør sendes til fellesrådsnivået for hensiktsmessig ressursutnytting.

Organisering og ledelse

- Det bør sikres tilstrekkelige ressurser til fagutvikling for ansatte på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.
- Det bør vurderes hvilket nivå som skal utøve den faglige og strategiske ledelsen, om det skal være sokn, fellesråd, prosti eller bispedømme.

Stillingstyper, - andel og -benevnelser

- Det bør være en stillingsandel på minimum 50 % for å forhindre at det blir for mange små stillinger som arbeider med kirkelig undervisning og læring.
- Tjenesteordningene, spesielt for kateket og prest, bør gjennomgås og revideres og det bør samtidig ses på samordning på tvers med tanke på kirkelig undervisning og læring.
- Samlebetegnelse for kirkelig undervisning og læring og stillinger i kirkelig undervisning og læring bør være «undervisningstjenesten» og «undervisningsansatte».

Kompetansekrav og kompetansebehov

- Det bør arbeides systematisk for at alle som har undervisningsstilling i Den norske kirke har en minimumskompetanse på 30 studiepoeng pedagogikk og 30 studiepoeng kristendomsfag. I en funksjon som kirkelig undervisningsleder bør kompetansekravet være tilsvarende som kompetansekravene til kateketstilling. Det bør vurderes å stille krav om praktisk-teologisk (kateketisk) kompetanse på bachelornivå for de som ikke innehar dette.
- Satsingen på systematiske kompetanseutviklingstiltak og stipendordninger bør fortsette. Disse er viktige for å styrke ansattes mulighet til å heve formell kompetanse.
- Det kontinuerlige pedagogiske utviklingsarbeidet i menighetene bør styrkes gjennom systematisk arbeid med profesjonelle læringsmiljø i undervisningstjenesten, også lokalt (fellesråds-/prostinivå) og regionalt (bispedømmenivå).
- Arbeidsgiver må sørge for kontinuerlig kompetanseutvikling innenfor ulike relevante fagområder (slik som sosial-, spesial- og allmenn pedagogikk, digital kompetanse, frivillighet) og legge til rette for tverrfaglig samarbeid om kirkelig undervisning og læring.

Frivillighet

- Kompetansen på frivillighet bør styrkes hos sentrale nøkkelpersoner i menighetenes stab.
- Det bør arbeides med å legge til rette for ulike typer frivillighet.
- For å nå målene med kirkelig undervisning og læring bør det arbeides mer med strategisk ledelse av frivillige.

Samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner

- Samarbeidet mellom Den norske kirke og organisasjonene i lys av målene for kirkelig undervisning og læring må fortsatt styrkes

Forskning, evaluering og fagutvikling

- Det bør fortsatt satses på forskning på kirkelig undervisning og læring, i rammen av en helhetlig kirkelig FOUI-strategi.

2 Bakgrunn for evalueringen og om utvalgsarbeidet

2.1 Bakgrunn for utvalgets arbeid

16. juli 1996 ble det nedsatt et utvalg for å forberede en bred gjennomgang av kirkens dåpsopplæring. Utvalget la fram sin innstilling «... til et åpent liv i tro og tillit», NOU 2000: 26 i november 2000. To år senere la regjeringen fram en melding om reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke, «Trusopplæring i ei ny tid», St.meld. nr. 7 (2002-2003). Stortingskomiteen drøftet meldingen og avga sin innstilling til Stortinget 8. mai 2003. Reformen ble vedtatt i Stortinget 27. mai 2003. Stortinget la vekt på at trosopplæringen i Den norske kirke og i øvrige tros- og livssynssamfunn skal stimulere utvikling av egen identitet og forståelse av egen kultur og tradisjoner i et samfunn der innslaget av ulike tros- og livssynssamfunn blir stadig rikere. Det regjeringsoppnevnte utvalget som utredet saken, presenterte reformen med slagordet «Bare den kirke som overleverer, vil overleve». Plan for trosopplæring. *Gud gir – vi deler* ble utviklet på grunnlag av erfaringene fra den første forsøks- og utviklingsfasen og ble vedtatt av Kirkemøtet i 2009. I løpet av de 20 årene som har gått siden grunnlaget for trosopplæringsformen ble utredet i NOU 2000: 26, og gjennom de ulike fasene trosopplæringsreformen har vært gjennom, har det skjedd endringer som gir grunn til å gjennomtenke hvordan kirken møter dagens situasjon og fremtidens utfordringer på en best mulig måte. På bakgrunn av disse forholdene behandlet Kirkerådet på sitt møte 26. mars 2020 sak 28/20 *Trosopplæring – 20 års erfaring og veien videre*, og vedtok å oppnevne et utvalg som fikk i oppdrag å evaluere situasjonen for trosopplæringen og gi anbefalinger for veien videre.

2.2 Mandat

Kirkerådet ga i vedtak 26. mars 2020 (KR 28/20) følgende mandat til utvalget:

Utvalget skal ta utgangspunkt i mål, visjoner og innhold i NOU 2000: 26 og Plan for trosopplæring (2009), vurdere situasjonen for trosopplæringen i dag og gi anbefalinger for veien videre.

1. Mål for og innholdet i kirkens trosopplæring skal gjennomgås med sikte på å finne bærekraftige innholdselementer og realistiske målsettinger.

Herunder skal følgende vurderes:

- Forholdet mellom nasjonale tiltak og lokal frihet.
- Forholdet mellom opplæring av alle døpte og tilbud til ennå-ikke-døpte, og konsekvenser for innhold og innretning av kirkens tilbud til barn og unge.
- Ulike modeller for å legge til rette for at barn, unge og deres familier i hele folkekirken skal bli kjent med kirken og troen vi døper til, og forholdet mellom disse. F.eks:
 - o trosopplæring i hjemmet
 - o bruk av digitale ressurser
 - o kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid
 - o tidsavgrensede breddetiltak.
 - o medlemsbasert barne- og ungdomsarbeid,
 - o drop-in-tiltak
 - o åpent familiearbeid

- Inkludering og likeverd: Mulighet for deltakelse på tvers av funksjonsnedsettelse, kulturell/språklig bakgrunn, kjønnsidentitet, økonomi osv.
- Ny læreplan, inkludert KRLE-faget, og konsekvenser for innholdet i kirkens undervisning.

2. Dagens rammeverk og ressursbruk, ansvarsfordeling, styring og ledelse skal gjennomgås med sikte på å finne gode organisatoriske rammer for kirkens opplæring av barn og unge i kristen tro. Herunder skal følgende vurderes:

- Navn og aldersrammer for det som i dag heter trosopplæring.
- Hva bør reguleres og styres nasjonalt, regionalt og lokalt?
- Samarbeid med kristne barne- og ungdomsorganisasjoner.
- Kompetansekrav og stillingsstørrelser.
- Faglig og administrativ ledelse av trosopplæringen i lokalkirken.
- Barn og unges medvirkning.
- Rollen til ikke-ansatte (f.eks. pårørende, faddere, andre frivillige).
- Tilskuddsforvaltning og rapportering.
- Kan organisering ut fra større enheter som prosti/storfellesråd bidra til bedre ressursutnyttelse?

Utvalget må se sitt arbeid i sammenheng med:

- utredningsarbeidet på kirkelig organisering
- utredningen om tilskuddsforvaltning/fordelingsnøkler
- arbeidet med helhetlig menighetsplan

Følgende kompetanse skal finnes i utvalget:

- forskning og utdanning innen fagområder som oppvekstvilkår/ barn og unges utvikling
- kirkelig ledelse lokalt og regionalt
- kirkelig undervisning
- organisasjons- og kommunikasjonsfag
- brukerperspektiv på trosopplæring
- barne- og ungdomsorganisasjoner

2.3 Trosopplæringsutvalgets medlemmer

Trosopplæringsutvalget har hatt følgende sammensetning:

- Gunhild Tomter Alstad (leder), Hamar, førsteamanuensis i norsk, prodekan utdanning ved Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk, Høgskolen i Innlandet
- Eva Birkeland, Haugesund, kirkeverge Tysvær kirkelige fellesråd
- Helene Vian Bjerkestrand, Drammen, adjunkt Nedre Eiker
- Torkel Irgens, Bodø, sokneprest Rønvik, Bodø
- Harald Hegstad, Oslo, professor, MF
- Inger Helen Nygård, Trondheim, avdelingsleder Trondheim kirkelige fellesråd
- Jorunn Raddum, Arendal, prost Arendal prosti
- Harald Skarsaune, Trondheim, generalsekretær KUFO
- Stig Sunde, Stavanger, daglig leder NMSU

Marianne Uri Øverland har, på vegne av IKO, vært utvalgets sekretær, og seksjonsleder i Kirkerådet, Stine Kiil Saga, har vært observatør.

2.4 Forståelse av mandatet

Trosopplæringsutvalget har hatt et omfattende mandat for sitt arbeid, og det har vært nødvendig å gjøre noen avgrensinger i form av at noen områder er behandlet mer grundig enn andre. Utvalget har i sitt arbeid sett grundig på mandatets del 1, altså mål for og innholdet i Den norske kirkes trosopplæring. Utvalget har vektlagt hvilke grunnleggende perspektiv trosopplæring og kirkelig undervisning bør ivareta, mens spesifikke modeller og metodikk i mindre grad er vektlagt. Et viktig unntak er imidlertid forholdet mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid, som utvalget har drøftet grundig. Utvalget har vurdert det slik at mandatpunkt 2, organisatoriske rammer, må ha mandatpunkt 1, mål og innhold, som utgangspunkt. Det innebærer at organisatoriske forhold bør ses i lys av hva som er målet med det pedagogiske arbeidet.

Det er en rekke forhold rundt Den norske kirkes pedagogiske arbeid som utvalget gjerne skulle ha gått grundigere inn i, for eksempel satsing på SFO og samarbeid med barnehage og skole. Utvalget anbefaler en grundig gjennomgang av disse to områdene, selv om det kommer litt på siden av utvalgets mandat. Samiske perspektiv, samisk trosopplæring og trosopplæring i døvekirken er ikke nevnt eksplisitt i utvalgets mandat, men utvalget har valgt å omtale disse perspektivene og forholdene i den grad de berører overordnede forhold knyttet til Den norske kirkes pedagogiske oppdrag.

En del av utvalgets mandat har vært å se arbeidet i lys av andre pågående utredningsarbeid, herunder utredningsarbeidet på kirkelig organisering, utredningen om tilskuddsforvaltning/fordelingsnøkler og arbeidet med helhetlig menighetsplan og framtidig kirkelig organisering. Arbeidet med tilskuddsforvaltning pågår fremdeles, mens helhetlig menighetsplan ble behandlet i Kirkemøtet 2021. Utredningen om kirkelig organisering er avsluttet, men Kirkemøtet har ikke ferdigbehandlet saken. Utvalget har valgt å diskutere forhold knyttet til kirkelig organisering kapittel 5 (organisatoriske rammer), men ser det ikke som naturlig å komme med egne anbefalinger om kirkelig organisering, ettersom dette ikke er avklart. Generelt gjelder det at Den norske kirkes pedagogiske arbeid bør ses i sammenheng med kirkens øvrige mål, innhold og organisering.

2.5 Utvalgets arbeidsformer

Utvalgets arbeid startet 27. august 2020 og ble avsluttet i 31. desember 2021. Opprinnelig skulle utvalget ha levert sin rapport i august/september 2021, men på grunn av den pågående pandemien og med krevende arbeidsforhold fikk utvalget forlenget frist til 1. januar 2022 til å ferdigstille sitt arbeid. Det er avholdt 15 møter hvorav fire møter over to dager. 10 møter har vært avholdt digitalt, mens fem møter er avholdt fysisk, eventuelt i kombinasjon fysisk/digital.

Utvalget har ikke hatt en referansegruppe for sitt arbeid, men har i stedet valgt en dynamisk måte å arbeide på for å få innspill. Det innebærer at aktører og personer er invitert til å komme med muntlige innspill på utvalgsmøter rundt en gitt tematikk, at utvalgsmedlemmer har fått innspill fra personer og instanser underveis på egnede arenaer (studenter, kirkevergelag, kristne barne- og ungdomsorganisasjoner, ansatte/kolleger, rådgiverne i bispedømmene etc.), at ansatte og arbeidsgivere har fått anledning til å svare på spørreundersøkelser (i underkant av 1000 respondenter) eller at utvalget har henvendt seg til aktører for å få skriftlige innspill. Utvalget har lagt vekt på bredde og variasjon i innspillene. Utvalget fikk i disse rundene inn viktige innspill som ble tatt med i det videre

arbeid. Utvalgets oppfatning er at en slik dynamisk innspillmetodikk har vært hensiktsmessig for arbeidet. Utvalget skulle gjerne ønsket tettere dialog med enda flere aktører og personer og gjerne også på et tidligere tidspunkt. Når det ikke er blitt gjort, skyldes det at prosessen med å få innspill utviklet seg over tid, og at utvalget ønsket innspill på konkrete anbefalinger og vurderinger som først måtte arbeides fram. Utvalget har merket seg at det har vært stor interesse for utvalgsarbeidet og svært stor grad av velvilje fra alle involverte til å bidra konstruktiv inn i arbeidet.

Utvalget har hatt innledninger på utvalgsmøter fra:

27. august 2020:

Kristin Gunleiksrud Raaum, Kirkerådets leder: En historisk gjennomgang og noen utfordringer for utvalget.

Ingrid Vad Nilsen, Kirkerådets direktør: Gjennomgang av mandat og hva en ønsker fra utvalget.

24. september 2020:

Carl-Fredrik Bommen, rådgiver Kirkerådet: Presentasjon av det statistiske materialet

29. oktober 2020:

Olaf Aagedal, forsker KIFO og Ånund Brottveit, forsker og leder KIFO: En samfunnsanalyse av dagens utfordringer.

Jan Christian Kielland, avdelingsdirektør Kirkerådet: Planarbeid og planforståelse

4. desember 2020:

Petter Rønneberg, rådgiver Oslo bispedømme og Inger Mangrud Bore, rådgiver Tunsberg bispedømme: Planarbeid og forholdet mellom kontinuitet og bredde når det gjelder barne- og ungdomsarbeidet.

Det har vært oppfølgende møter mellom representanter for utvalget og bispedømmerådgiverne

18. februar 2021:

Elisabeth Tveito Johnsen, førsteamanuensis TF: Barneteologi

Heid Leganger-Krogstad, professor emeritus MF: Bibelens kjernetekster

26. mars 2021:

Geir Skeie, professor UiS: Trosopplæringsplanen i lys av skolens læreplaner

Øystein Magelssen, generalsekretær KFUK/M: Ta de unge på alvor

17. juni 2021:

Øystein Dahle, fagdirektør KA og Eldbjørg Leinebø Ekre, seniorrådgiver KA: Innspill til arbeidet med evaluering av trosopplæringsreformen.

Det har i tillegg vært forbedrende og oppfølgende møter.

15. september 2021:

Silke Pahlke, seniorrådgiver Kirkerådet: Inkludering og likeverd: Mulighet for deltakelse uavhengig av funksjonsnivå og forutsetninger, kulturell/språklig bakgrunn, kjønnsidentitet, økonomi osv.

Representanter fra utvalget har hatt møte med:

Eileen Ulseth, rådgiver Borg bispedømme – om konfirmasjonstiden

Kristine Aksøy, sokneprest, tidligere seksjonsleder Kirkerådet – om arbeidet med Trosopplæringsreformen

Sigrid Paulsen, rådgiver Samisk kirkeråd – om det samiske perspektivet.

Åsmund Mæhle, konsulent Helhetlig menighetsplanlegging – om Helhetlig menighetsplanlegging

Ragnhild Strauman, kirkemusiker med doktorgrad fra Norges Musikkhøyskole – om bruk av sang og musikk i Trosopplæringen

Helga Haugland Byfuglien, biskop emeritus, leder av styringsgruppa for Trosopplæringsreformen – om arbeidet i styringsgruppa

Paul Erik Wirgenes, generalsekretær Bibelselskapet, tidligere prosjektleder for Trosopplæringsreformen og avdelingsdirektør Kirkerådet – om arbeidet med Trosopplæringsreformen

Hege Roaldstveit Lønning, kirkefagleder og Marianne Kolvik, trosopplæringskoordinator – om Døvekirken perspektiv.

Norges kirkevergelag

Samarbeidsrådet for barne- og ungdomsorganisasjoner (SBU)

Kateketstudenter ved MF

Diverse kirkelige staver og fora tilknyttet medlemmer i utvalget som:

 generalforsamling og sentralstyret i Kirkelig Undervisningsforbund (KUFO)

 fagutvalg for kirkelig undervisning (under OU-styret, KA-området)

 tillitsvalgte i KA-området

 lokale kirkestaber

Skriftlige innspill til utvalget fra

Døvekirken

Samisk kirkeråd

KA

Den norske kirkes ungdomsutvalg (DnkU)

2.6 Utvalgets bakgrunnsdokument og -materiale

Utvalget har gjort sine vurderinger på bakgrunn av forskningsrapporter, Den norske kirkes årsrapport, statistikker fra kirken.no og Statistisk sentralbyrå, samt saksdokumenter fra Kirkerådet. Utvalget har gjennomført tre egne spørreundersøkelser. To dokument har særlig betydning for utvalget, jf. mandatet: NOU 2000: 26 «... til et åpent liv i tro og tillit» og Plan for trosopplæring *Gud gir – vi deler*, Kirkerådet (2009). I tillegg har St.meld. nr. 7 (2002–2003) *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæring i Den norske kyrkja* og Kirkerådets sak 41/17 *Trosopplæring i Den norske kirke – status 2017* også vært viktige bakgrunnsdokument. I det følgende redegjør vi kort for spørreundersøkelsene. I kapittel 3.1 går vi nærmere inn på de mest sentrale styringsdokumentene.

Gjennom spørreundersøkelsene var utvalget opptatt av å finne og dokumentere informasjon om ulike aktørers opplevelser og erfaringer med trosopplæring. Den første spørreundersøkelsen var en pilot (Vedlegg 1). Spørsmålene gikk til sju personer og omfattet hovedpunktene i utvalgets mandat, altså mål og innhold for trosopplæringen og erfaringer rundt organisering, økonomi, ledelse og ansatte. Svarene viste stor variasjon og bredde. Det ble gitt god anledning til utdypende svar (fritekstsvar). Denne kvalitativt orienterte spørreundersøkelsen utgjorde utgangspunktet for en mer kvantitativt orientert spørreundersøkelse, med mulighet for avkrysning på konkrete svaralternativer eller rapportering av respondentenes vurderinger/opplevelser ut fra en likert-skala. Den kvantitativt orienterte undersøkelsen ble laget i to utgaver, én tilpasset de kirkelige ansatte som arbeider i trosopplæringen (Vedlegg 2) og én til arbeidsgivere for de som er ansatt i trosopplæringsarbeidet (Vedlegg 3).

Ingen av disse tre spørreundersøkelsene er lagt opp som vitenskapelige undersøkelser, men er systematisk gjennomført og behandlet. Totalt har undersøkelsene ca. 980 respondenter. Svarene fra spørreundersøkelsene har vært med på å gi retning til utvalgets arbeid og de anbefalingene som utvalget kommer med. Spørreundersøkelsene er presentert i vedlegg 1, 2 og 3 og refereres til underveis i rapporten.

3 Trosopplæring fra 2000 til 2021

3.1 Sentrale styringsdokument

Utvalget har forholdt seg til særlig tre sentrale styringsdokument som har bidratt til å forme trosopplæringsatsingen i Den norske kirke fra 2000 til 2021. Dette er NOU 2000: 26 «.....til et åpent liv i tro og tillit». Dåpsopplæring i Den norske kirke, St.meld. nr. 7 (2002-2003): *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja, samt Plan for trosopplæring*. Gud gir – vi deler (2009). Disse dokumentene benevner vi henholdsvis videre i rapporten med forkortelsene NOU 2000: 26, St.meld. nr. 7 (2002–2003) og Trosopplæringsplanen (2009). Vi gir en kort omtale av disse tre styringsdokumentene i det følgende.

NOU 2000: 26 «... til et åpent liv i tro og tillit». Dåpsopplæring i Den norske kirke.

Den offentlige utredningen fra 2000 danner grunnlaget for det vi i dag kaller trosopplæringsreformen. Bakgrunnen var et ønske om å sikre alle foreldre et tilbud om dåpsopplæring i menigheten for sine døpte barn i tillegg til konfirmasjonsundervisningen. Utredningen beskriver følgende som hovedmål for kirkens dåpsopplæring:

«Hovedmålsettingen med en dåpsopplæring for vår tid er å gi barn og unge livshjelp: Den livshjelp som handler om støtte til å tolke og mestre tilværelsen og sitt eget liv i lys av kristen tro. Kirken skal være et møtested og et fellesskap, der barn og unge får hjelp til å samle trådene i sin livsvev og se helheten og sammenhengen i sitt liv. Her skal de finne hjelp og trøst når de har behov for det. Her skal de få næring for sin tro og sine etiske vurderinger. Kirken har et medansvar for å ivareta barnekonvensjonens uttrykte rett til åndelig utvikling. Dåpsopplæring er også en måte å engasjere alle døpte til ansvarsdeltakelse i kirken og samfunnet.»²

Med dåpsopplæring forstod utvalget trosundervisning på grunnlag av eller med tanke på den kristne dåp og det døpte barnets rett til opplæring lå som grunn for utvalgets drøftinger og forslag til tiltak. Konfirmasjonsopplæringen var definert som en del av dåpsopplæringen.³ Praktiske ordninger for andre tros- og livssamfunn lå utenfor utvalgets mandat, men de la til grunn at alle barn i samfunnet måtte få rett til et visst nivå av trosopplæring, uavhengig av skolens undervisning, uansett hvilke tros- og livssynsamfunn en er tilknyttet.⁴

Utvalget pekte på noen utfordringer og dilemmaer kirken og samfunnet stod overfor når dåpsopplæringen skulle gjennomtenkes og lovreguleres:⁵

- **Skolens kristendomsundervisning og kirkens dåpsopplæring.** Dåpsopplæring i skolens regi var formelt falt bort noe som var en dramatisk nedbygging av kirkens dåpsopplæring. Skolen skulle fremdeles gjøre elevene fortrolig med en kultur preget av kristendommen noe som ville kreve god kontakt og godt samarbeid mellom skole og kirke.

² NOU 2000: 26, Innledning.

³ NOU 2000: 26, s. 6.

⁴ NOU 2000: 26, s. 7.

⁵ NOU 2000: 26, s. 7-9.

- **Dåpsopplæring for alle.** Det var avgjørende for utvalget at dåpsopplæringen skulle være en reell mulighet for alle døpte til å delta i opplæringen. Utvalget la derfor i hovedsak breddeperspektivet til grunn.
- **Ansvar og myndighet.** Foreldre og foresatte hadde (og har), sammen med fadderne, hovedansvaret for dåpsopplæringen og må skje på mandat fra dem. Det var derfor viktig å få til et godt samvirke mellom kirke og hjem.
- **Tidsklemmen.** De fleste familiene var presset på tid. En utfordring for kirken å kunne gi en dåpsopplæring som ikke opplevdes som press på familiens tidsklemme, men derimot som hjelp og bistand.
- **Ansatte og frivillige.** Utvalget påpekte hvor viktig frivillige, enkeltpersoner og organisasjoner, hadde vært for det kristne barne- og ungdomsarbeidet. Men dåpsopplæringsunderskuddet kunne ikke dekkes opp av frivillige alene slik at det måtte være en forutsetning at kirken tilførtes undervisningsstillinger.
- **Pluralitet på samfunns- og individnivå.** Fra å være et forholdsvis homogent folk religiøst sett hadde vi fått et samfunn der ulike religioner og meningsunivers levde side om side. Det opplevdes som et dilemma at samtidig som dette var en naturlig og berettiget frigjøring fant mange døpte ikke tilhørighet i den kristne kirke.
- **Religiøse referanser.** Kirken måtte ta hensyn til at barn og unge hadde ulike erfaringer og holdninger knyttet til kristen tro og praksis, og at kirkens praksis, språk og trosforestillinger kunne være fremmed for mange.

En hovedutfordring som var bakgrunnen for NOU 2000:26, var at dåpsopplæring i skolens regi formelt hadde falt bort, og at dette ikke hadde blitt kompensert med tilsvarende ressurser til kirkens dåpsopplæring. Dette innebar en dramatisk nedbygging av kirkens dåpsopplæring. Et av hovedforslagene i NOU 2000: 26 var at trosopplæringen skulle bli en lovfestet rett, og at omfanget av ressurser skulle gi aldersgruppen (døpte) en opplæring som tilsvarte 315 timer. Det ble også lagt opp til en økt bemanning som tilsvarende 1300 årsverk for arbeidet i menighetene. Årsverkene skulle i hovedsak gå til «styrking av katekettjenesten og dåpsopplærere, men også til prester, diakoner og kirkemusikere». Utvalgets forslag var stipulert til en økning av de økonomiske rammer for Den norske kirke i størrelsesorden ca. 550 millioner kroner, hvorav nærmere 500 millioner kroner til nye stillinger⁶.

St.meld. nr. 7 (2002–2003): *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja*

NOU 2000: 26 ble fulgt opp med St.meld. 7 (2002–2003): *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja*. Reformen ble vedtatt av Stortinget 27. mai 2003 etter omfattende politisk og kirkelig forarbeid. Stortinget la vekt på at trosopplæringen i Den norske kirke og i øvrige tros- og livssynsamfunn skulle stimulere utvikling av egen identitet og forståelse av egen kultur og tradisjoner i et samfunn der innslaget av ulike tros- og livssynsamfunn blir stadig rikere. Ambisjonsnivået ble redusert i forhold til NOU 2000: 26 og ordet *trusopplæring* kom inn istedenfor *dåpsopplæring*, jf. tittelen på Stortingsmeldingen.

I Stortingsmeldingen la departementet til grunn en budsjettmessig opptrapping på om lag 250 mill. kroner for gjennomføring av reformen. Tidsperspektivet for denne opptrappinga skulle være fem til ti

⁶ NOU 2000: 26, s. 9f.

år. Stortingsmeldingen la opp til at det skulle etableres en sentral prosjektledelse med rundt fem årsverk som skulle ha ansvaret for sentrale utviklingstiltak, gi faglig og praktisk veiledning til bispedømmene og koordinere innsatsen. Det skulle også tildeles et nytt årsverk (en prosjektlederstilling) i hvert bispedømme. Den regionale prosjektlederen skulle arbeide i nær kontakt med den sentrale prosjektledelsen.

Stortinget behandlet saken 27. mai 2003. Stortinget vedtok meldingen og departementets anbefalinger, med følgende tilleggsvedtak, vedtak 442: «Trosopplæring skal ikke gjennomføres i åpningstiden for skolefritidsordningen.» Forslaget til tilleggsvedtak skapte stor debatt i Stortingets behandling av saken⁷.

De første fem årene av reformen fra 2004–2008 var en forsøks- og utviklingsfase. Over 1000 menigheter søkte prosjektmidler og gjennomførte lokale utviklingsprosjekt og delte sine erfaringer i den første ressursbanken og på regionale og nasjonale samlinger.

Plan for trosopplæring (2009): Gud gir – vi deler

Planen ble utviklet på grunnlag av erfaringene fra reformens forsøks- og utviklingsfase og ble vedtatt av Kirkemøtet i 2009. Planen erstattet Plan for dåpsopplæring (1991) og Plan for konfirmasjonstiden (1998). Innledningsvis angis planens formelle status som en kombinasjon av en rammeplan og et ressursdokument «som skal stimulere arbeidet med å utvikle og gjennomføre lokale planer for trosopplæring».⁸

Kapittel 1 og 2 beskriver planens formål og grunnlagstenkning. Kapittel 3, 4 og 5 gir føringer for trosopplæringens innhold og oppbygging, mens kapittel 6 angir sentrale dimensjoner som skal reflekteres i den lokale planen. Kapittel 7, 8 og 9 beskriver lokalt planarbeid, ansvarsforhold og verktøy for gjennomføringen av trosopplæringen.

Formålet med planen er å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring med bredde, mangfold og dybde som skal bidra til å vekke og styrke kristen tro, kunnskaper, livstolkning og engasjement, og målgruppen er definert som alle døpte i alderen 0–18 år:

«Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som vekker og styrker kristen tro, gir kjennskap til den treenige Gud, bidrar til kristen livstolkning og livsmestring, utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsnivå for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne.»⁹

Det veiledende omfanget av det systematiske arbeidet er satt til 315 timer, fordelt på de 18 første leveårene, der den enkelte dømte har et tilbud om trosopplæring med dette omfanget. Planen har et forslag til anbefalt oppbygging av en systematisk trosopplæring, strukturert etter ulike aldersgrupper med forslag til fokus, omfang og tiltak for de ulike aldersgruppene. Målet med anbefalingen er å «bidra til etablering av tiltak som kan bli bredt innarbeidet i kirkens trosopplæring».¹⁰ Planen vektlegger at

⁷ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2002-2003/030527/1>

⁸ Trosopplæringsplanen (2009), s. 4.

⁹ Trosopplæringsplanen (2009) s. 4.

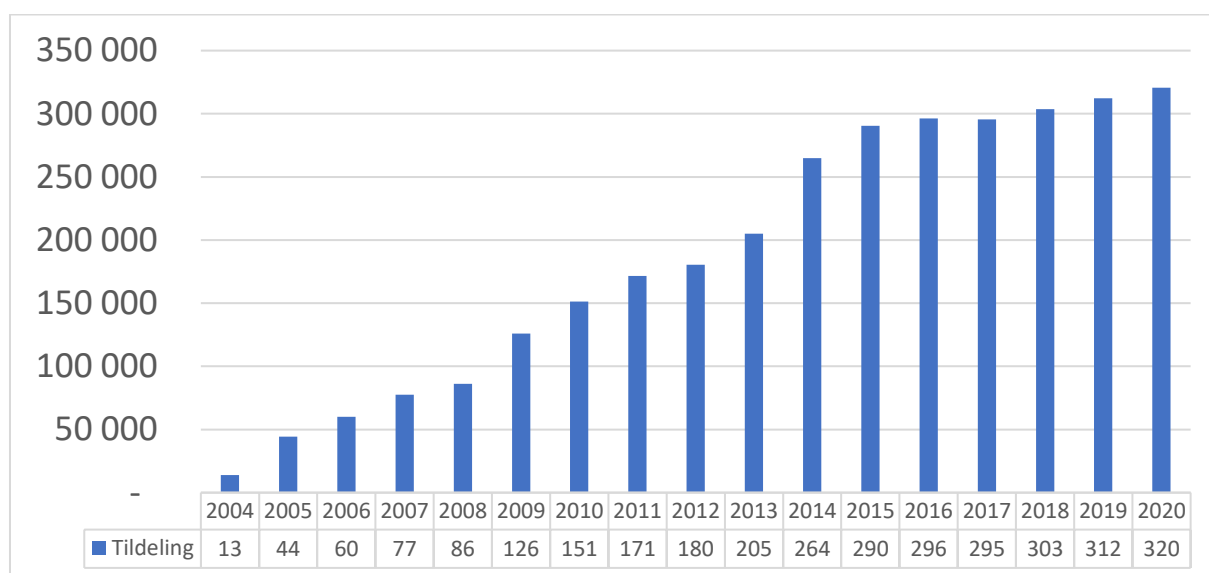
¹⁰ Trosopplæringsplanen (2009), s. 19.

systematisk og sammenhengende trosopplæring er en kontinuerlig prosess der «tidligere kunnskap og erfaring knyttes til ny og fordypet kunnskap og erfaring»¹¹. Planen gir imidlertid uttrykk for trosopplæring ikke skal forstås som tradisjonell kunnskapsformidling og -overføring, men at trosopplæring skal bidra til de tre aspektene livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon og kristen tro i praksis, der Guds kjærlighet i Jesus Kristus står sentralt.

3.2 Oppslutning og deltakelse

Da NOU 2000: 26 la fram sin innstilling, ble det lagt til grunn at 86 % av befolkningen var medlemmer av Den norske kirke¹². I 2020 er andelen medlemmer i Den norske kirke 68 %. I det følgende presenteres oversikter over tilskudd til sokn i Den norske kirke 2004-2020, samt oppslutning og deltakertall i 2010-2019, med særlig vekt på 2017-2019, etter at satsingen gikk over til en driftsfase¹³.

Tilskudd til sokn i Den norske kirke 2004-2020:

- **Forsøks- og utviklingsfase:** De fem første årene av reformen, 2004-2008, var en forsøks- og utviklingsfase. Soknene søkte prosjektmidler og gjennomførte lokale utviklingsprosjekt.
- **Gjennomføringsfase:** I årene 2009-2014 ble reformen trappet opp prostivis etter som bevilgningene i Statsbudsjettet økte. De første tre årene etter at menighetene kom med i reformen har de etablert en tjenlig organisering av arbeidet, ansatt medarbeidere og utviklet sin lokale trosopplæringsplan.
- **Driftsfase:** Fra 2017 hadde de aller fleste av landets menigheter vedtatt sin lokale plan for trosopplæring, og trosopplæringen gjennomføres som en integrert del av menighetens virksomhet.

¹¹ Trosopplæringsplanen (2009), s. 14.

¹² NOU 2000: 26, s. 32.

¹³ Oversiktene er basert på oversikter gitt av Kirkerådet på utvalgsmøte 27.09.2020.

Diagrammet viser bevilgningene som hvert år har gått til menighetens trosopplæringsarbeid. I tillegg går det hvert år midler til drift av reformen i Kirkerådet og bispedømmerådene og til utviklingsarbeid. Tildelingen til menighetene (via fellesråd) har gått fra 13 millioner kroner i 2004 til 320 millioner kroner i 2020.

Oppslutning og deltakertall på sju utvalgte tiltak

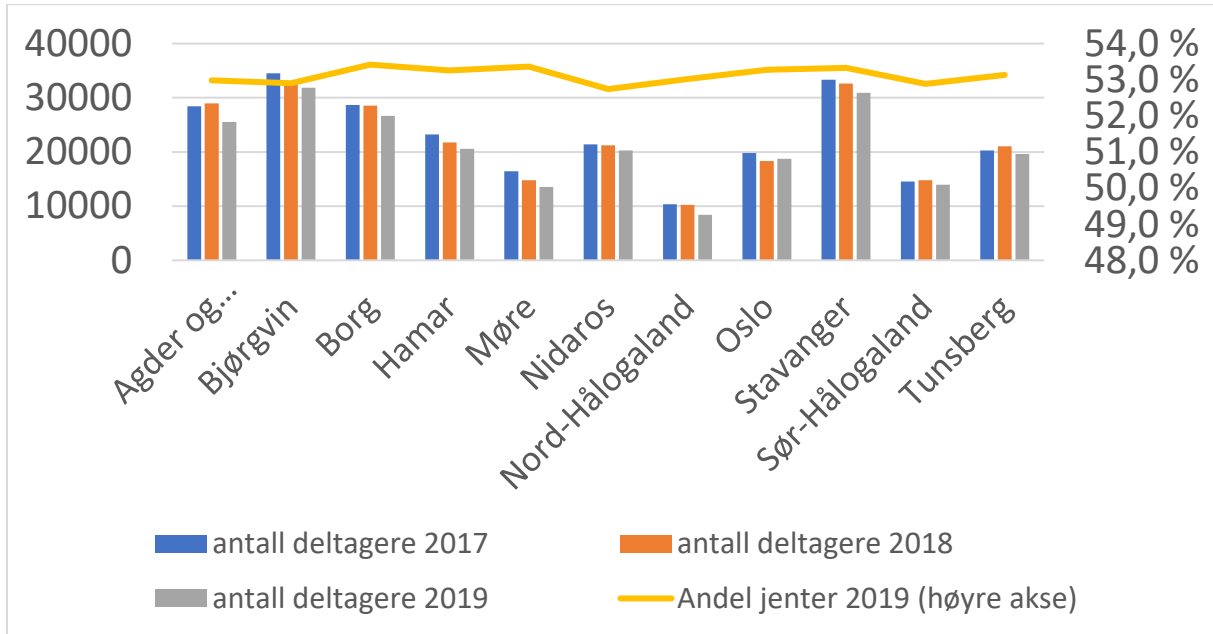
Tall fra Årsrapport fra Den norske kirke inneholder deltakere fra sju utvalgte tiltak: Dåpsamtale, 4-årsbok, breddetiltak rettet mot 6-åringer, Tårnagent, Lys våken, konfirmasjon og tiltak etter konfirmasjon. Menighetene bruker det digitale planverktøyet for trosopplæring for å skrive planer, rapportere, evaluere og videreutvikle sin egen gjennomføring av og oppslutning om trosopplæringsarbeidet i menigheten. Fra 2011 har utvalgte resultatindikatorer som måler oppslutning, timer og utbredelse gitt en pekepinn på oppslutning, omfang og utvikling av trosopplæringsreformen. Indikatoren «gjennomsnittlig deltakerandel ved et utvalg trosopplæringstilbud i menighetene med godkjent plan» ble innført i 2011 for å kunne følge utviklingen av noen konkrete tiltak over flere år. Indikatoren gir ikke et fullstendig bilde av alt trosopplæringsarbeidet som menighetene gjennomfører i løpet av et år, men gir en hjelp til å følge utviklingen og fange opp endringer. Kun sokn som faktisk har invitert til tiltakene er med i tallgrunnlaget. Tall fra de første årene kan være upresise, på grunn av endrede rapporteringsrutiner og tellemetodikk. Oversikten nedenfor viser andelen basert på medlemmer (døpte).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dåpsamtale		93 %	98 %	99 %	99 %	99 %	99 %	99 %	99 %	99 %
Utdeling av 4-årsbok	50 %	50 %	45 %	48 %	49 %	50 %	47 %	44 %	42 %	40 %
Breddetiltak 6-åringer		30 %	25 %	30 %	30 %	30 %	30 %	28 %	29 %	28 %
Tårnagent		30 %	23 %	25 %	27 %	27 %	26 %	25 %	24 %	24 %
Lys våken	26 %	29 %	26 %	27 %	26 %	25 %	23 %	22 %	21 %	20 %
Konfirmasjon		81 %	85 %	84 %	86 %	87 %	84 %	84 %	82 %	81 %
Tiltak året etter konfirmasjon	9 %	14 %	15 %	19 %	19 %	15 %	13 %	12 %	13 %	10 %
TOTALT		50 %	46 %	49 %	48 %	46 %	43 %	42 %	43 %	42 %
Andel sokn i tallmaterialet		23 %	46 %	37 %	53 %	70 %	74 %	97 %	96 %	99 %

Ettersom det hovedsakelig hentes tall fra sokn i driftsfase (og som har godkjent plan), er 2017 det første året alle sokn er med i tallgrunnlaget. Andelen sokn som er med i tallgrunnlaget ligger i nederste linje. Dette er tall som er rapportert i planverktøyet, derfor kan tallene være noe ufullstendige før 2017.

Tabellen over viser at det er størst oppslutning rundt dåpsamtale og konfirmasjon, etterfulgt av utdeling av 4-årsbok. Dette er tiltak som har lang tradisjon i Den norske kirke, som også ble gjennomført før trosopplæringsreformen ble innført. Av tiltakene det er rapport på, har tiltak året etter konfirmasjon lavest oppslutning.

Antall deltakere fordelt på bispedømmer 2017-2019 og andel jenter:

Andel jenter på landsbasis i 2019 var 53,1 %, med en differanse på 0,7 % mellom bispedømmene.

I tillegg rapporterer menighetene gjennom Kirkelig årsstatistikk (KOSTRA/SSB) om øvrig barne- og ungdomsarbeid som ikke rapporteres med timetall og oppslutning i trosopplæringsverktøyet. Fra 2019 har menighetene rapportert inn "Øvrige tiltak" i planverktøyet. I 2019 rapporterte ca. 80 % av menighetene sine «øvrige tiltak».

Oversiktene over er basert på medlemstall (døpte). Dersom en ser andelen deltakere i lys av befolkningstall, blir bildet annerledes. Tabellen under viser antall deltakere og andel i sammenheng med befolkningstall:

	2000	2005	2010	2015	2018	2019	2020
Døpte¹⁴	48 023	43 016	41 100	34 116	28 597	28 011	23 822
Andel døpte av antall fødte i landet	81,1%	75,8%	66,9%	57,8%	51,9%	51,4%	45%
Konfirmerte	37 330	42 110	41 981	39 527	35 248	34 513	33 083
Andel konfirmerte av 15-åringene i landet	70,2%	66,3%	65,3%	61,5%	56,3%	54,4%	52,3%
Andel konfirmerte av medlemmer 15 år¹⁵	90%			87%	82%	81%	79%
Deltakere utvalgte trosopplæringstiltak¹⁶			51 455	49 596	49 575	47 584	65 844 ¹⁷
Deltakere trosopplæringstiltak totalt¹⁸					245 000	230 000	169 000

Slik oversikten viser, er det nedgang i oppslutning totalt sett. 2020 er på mange måter unntaksår, med pågående pandemi som medførte mange restriksjoner og at tiltak ikke lot seg gjennomføre eller måtte avlyses. Det er uklart hvorfor oppslutningen rundt trosopplæringstiltak ser ut til å øke betydelig (18 000 flere deltakere). Det kan være feilrapporteringer eller digitale tilbud.

Ut fra oversiktene over, kan de se ut til at oppslutningen om trosopplæringstiltakene er relativt lav og også noe synkende. Tallmaterialet forteller imidlertid ikke alt som foregår av trosopplæringsarbeid og pedagogisk arbeid i Den norske kirke. Utvalget vil særlig peke på de mange lokale tiltakene med god oppslutning, samt forholdet mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid. Lokale tiltak kan ha god oppslutning uten at det framgår av oversikten her. Når det gjelder tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlige tiltak, vil det i noen tilfeller være slik at en treffer samme målgrupper med de ulike tiltakene, mens i andre tilfeller vil en nå ulike målgrupper¹⁹. Det skulle tilsi at begge tiltak er nødvendige for å nå målsettingen om bredde og systematikk. Totalt sett ville bildet av oppslutningen sannsynligvis bli mer nyansert og sammensatt dersom lokale tiltak som ikke er tilstrekkelig synliggjort i statistikkene over, ble synliggjort sammen med både tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlige satsinger på barne- og ungdomsarbeid.

3.3 Forskning på trosopplæring

En del av anbefalingene i NOU 2000: 26 var at det skulle «initieres forskningsarbeid parallelt med innarbeiding av ny undervisningsplan» og at det skulle «avsettes midler til forsknings- og

¹⁴ SSB gjør oppmerksom på at døpte fra og med 2016 viser totalt antall døpte. Tallet kan derfor ikke sammenlignes tidligere års tall da disse viste utførte dåpshandlinger.

¹⁵ Tallene er noe upresise, enkelte steder rapporteres antall medlemmer som er 15 år og noen steder antall konfirmerte av antall døpte 15 år tidligere.

¹⁶ Tall fra ssb.no og inneholder deltakere på Babysang/småbarnsang, 4-årsbok og Lys Våken

¹⁷ Tallene for 2020 viser store forskjeller. Babysang/småbarnsang har en fordobling fra året før til over 51 tusen deltakere, utdeling av 4-årsbok har en liten nedgang til drøyt 11 tusen og for Lys Våken var det mer enn halvert til drøyt 3000.

¹⁸ Tall fra Årsrapport fra Den norske kirke. Inneholder deltakere fra: Dåpssamtale, 4-årsbok, breddetiltak rettet mot 6-åringene, Tårnagent, Lys våken, konfirmasjon, etter konfirmasjon og diverse tiltak

¹⁹ Hegstad, Selbekk og Aagedal (2008), s. 178ff.

utviklingsarbeid». ²⁰ Utvalget tok høyde for at denne forskningen kunne få innvirkning på økonomien ved at den kunne føre til «nødvendige korrektiv». ²¹ Intensjonen i at det måtte gjøres forskningsarbeid som en del av trosopplæringsreformen ble videreført i St.meld. nr. 7 (2002–2003) selv om ordet forskning ikke eksplisitt ble brukt. Stortingsmeldingen bruker *evaluering og innhenting av erfaringer* forstått som ekstern evaluering og evalueringsforskning. ²² Trosopplæringsplanen (2009) bruker også ordet *evaluering*, men da i en annen betydning. Det relateres da i hovedsak til den evalueringen som foretas lokalt. ²³

I Kirkerådets sak 41/17 *Trosopplæringen i Den norske kirke – status 2017* pekes det på at forskningen har fulgt reformen hele tiden. ²⁴ En kontinuerlig evalueringsforskning har hatt som formål å kartlegge, dokumentere, bearbeide og evaluere erfaringer. Forskningen har gitt kunnskap om avgjørende faktorer som bidrar til å utvikle og fornye Den norske kirkes tilbud til alle døpte barn og unge. I perioden reformen har vært i gang, har det blitt brukt omfattende beløp for å følge reformen med forskning.

I perioden 2004–2008 hadde Arbeidsfellesskapet oppdraget med å evaluere reformens forsøksfase. Temaer som ble belyst, var blant annet trosopplæringsreformens innhold, aktiviteter, organisering, resultater, kjønnsperspektiv og samisk trosopplæring. ²⁵

I perioden 2011–2014 hadde Kirkerådet rammeavtale med KIFO Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning om evalueringsforskning. Tema for forskningen var blant annet lokale trosopplæringsplaner, reformens breddeperspektiv, evaluering av trosopplæringsens breddetiltak, samarbeid mellom Den norske kirke og offentlige institusjoner innen utdanning og kultur, samarbeid og tverrfaglighet mellom stillingstyper og fagområder i trosopplæringsreformen, samarbeid mellom Den norske kirke og de kristne organisasjonene, menighetenes samvirke med hjemmet og avsluttet reform eller fortsatt læring og utvikling. ²⁶

I perioden 2015–2019 hadde Kirkerådet en rammeavtale med Det teologiske Menighetsfakultet (MF) om forskning på trosopplæringsreformen i Den norske kirke. Tema for forskningen var kartlegging av undervisningsansatte, Bibelen i trosopplæringen – barns og unges læring i trosopplæringen, samarbeid i trosopplæringen, teologi i støpeskjeen. ²⁷

I tillegg til evalueringsprosjektene har det siden starten av reformen blitt gitt støtte til et hundretalls utviklingsprosjekter. ²⁸ Sammen med evalueringsprosjektene har disse prosjektene gitt unik innsikt i kirkens trosopplæringsarbeid og bidratt til ressurser for dette arbeidet.

²⁰ NOU 2000: 26, s. 11, punkt 6.

²¹ NOU 2000: 26, s. 102.

²² St.meld. nr. 7 (2002–2003), s. 33.

²³ Trosopplæringsplanen (2009), s. 39.

²⁴ KR 41/17 *Trosopplæringen i Den norske kirke – status 2017*, s. 9

²⁵ Hovedrapporten fra evalueringen er publisert i Hauglin, Lorentzen og Mogstad (2018). Delrapporter er publisert på nettsiden <https://etor.no/>

²⁶ Rapporter fra KIFOs evalueringsforskning finnes på <https://www.kifo.no/forskning/trosopplaeringsreformen/>

²⁷ Rapporter er tilgjengelige på <https://old.mf.no/kom/forskningphd/pagaende-prosjekter/forskning-pa-trosopplaeringsreformen>

²⁸ En oversikt finnes på <https://ressursbanken.kirken.no/nb-NO/sokeside/?cat=93>

3.4 Samfunnsendringer med relevans for Den norske kirkes trosopplæringsarbeid

Dette kapitlet peker på samfunnsendringer som har særskilt relevans for Den norske kirkes trosopplæring. Som NOU 2000: 26, slo fast: «Dåp og dåpsopplæring kan aldri leve sitt eget liv i en lukket kirke, men finner sted i et samspill med samfunnet og kulturen».²⁹ NOU 2000: 26 gjorde en grundig analyse av dagens samfunn ved tusenårsskiftet, og selv om noen av utfordringene er de samme, er det likevel naturlig nok mye som har endret seg i løpet av disse tjue årene. Dette kapitlet bygger i hovedsak på et innlegg som Ånund Brottveit og Olaf Aagedal fra KIFO holdt for utvalget 29.10.2020. Statistikkene som det vises til, er hentet fra Statistisk Sentralbyrå, dersom ikke annet er angitt.

Familie og samliv har endret seg i løpet av disse årene. Det er flere former for familiesammensetninger nå enn tidligere. Og trosopplæringsforeldrene har blitt eldre. Mors gjennomsnittlige fødealder var 29,2 år i 1999 og 31,3 i 2019. For far er alderen økt fra 32,2 i 1999 til 34 år i 2019. Samboerskap er blitt mer utbredt i forhold til andel gifte. For eksempel var andelen gifte for aldersgruppen 35–39 år 57 % i perioden 1999–2001 mot 49 % i perioden 2014–2016. Tilsvarende tall for samboerskap er 20 % mot 31 %. Den såkalte fedrekvoten ved fødsler er blitt styrket. Den ble innført i 1993 og var da på 4 uker. Siden har den blitt utvidet flere ganger, seinest i 2018, og er nå på 15 uker. En konsekvens av dette kan være at det blir flere fedre som er med på trosopplæringstiltak.

Samfunnet, og vi, er blitt mye mer digitalisert. På slutten av 1990-tallet fantes det allerede internett for hjemmebruk, men 36 % hadde tilgang i 1999 mot 98 % i 2019. Mange hadde fått egen mobiltelefon, men det var 58 % i 1999 mot 99 % i 2019. Smarttelefonen, som er mest utbredt i dag, hadde ikke kommet enda. Den brukes ikke bare til å ringe og sende tekstmeldinger med, men også som spillkonsoll, kamera, informasjonskilde og musikkspiller. I 2016 hadde 91 % av alle barn og unge mellom 9 og 16 år en smarttelefon. På samme tid har den lineære mediebruken, som papiraviser, gått ned. I 2000 brukte vi 34 minutter i snitt på papiraviser. For 2019 er tallet ni minutter. Også fjernsyn og radio har nedgang mens for internett er tallene 18 minutt i år 2000 og 178 minutt i 2019. Barn og unge har fått tilgang på alt gjennom utallige digitale verktøy og plattformer. Sosiale medier som Facebook kom i 2007 og Netflix introduserte strømmetjenester samme året. YouTube ble lansert i 2005 og Spotify i 2008. Ungdom bruker mye tid på sosiale medier. Det er viktige arenaer for fellesskap og identitet, men også arena for maktkamp, mobbing og seksuell trakassering. Koronatiden har vist at kirken har klart å tilpasse seg det digitale og bruke det aktivt og positivt. Oppgaven framover blir å bruke det enda mer aktivt i det pedagogiske arbeidet. Trospraksis skjer oftest i fysisk utøvelse og møte mellom mennesker, men kan også utvikles digitalt for eksempel bønn, gudstjenester og digital lystening.

Omfanget av innvandring har økt de siste 20 årene. Dette skyldes primært innvandring fra EØS-landene. Alderssammensetningen i innvandrerbefolkningen har endret seg. Gruppen av direkte innvandrere er størst mellom 30–40 år, ca. 6 %. Mens gruppen av norskfødte med innvandrerforeldre er størst blant de aller yngste, ca. 18 %.

²⁹ NOU 2000: 26, s. 32.

Det har blitt et større religiøst mangfold. I perioden har andel av befolkningen som er medlemmer eller tilhørige i Den norske kirke gått ned fra om lag fire millioner medlemmer til rundt 3,7 millioner i 2020³⁰. Samtidig har befolkningen i Norge økt, noe som fører til en større nedgang i andel medlemmer av befolkningen, 87 % i 1999 mot 68 % i 2020. Nedgangen er jevn fra år til år på omtrent ett prosentpoeng. Det er også synkende oppslutning om de kirkelige handlingene der dåp har gått mest ned, fra 81 % i 1999 til 45 % i 2020. Nedgangen fra 2019 til 2020 var på hele seks prosentpoeng, fra 51 % i 2019. Restriksjonene på grunn av koronapandemien kan ha påvirket disse tallene. Gravferd har gått minst ned, fra 94 % til 85 %.³¹ Antall gudstjenestedeltaker har gått ned i perioden, men antall nattverdgjester har hatt en liten økning. Over halvparten (54 %) av registrerte medlemmer utenfor Den norske kirke som mottar statsstøtte tilhører andre kristne kirker, mens 26 % tilhører muslimske trossamfunn. Mens Den norske kirke taper medlemmer får andre trossamfunn flere registrerte medlemmer. Det blir altså ikke bare et større religiøst mangfold, men også et større kristent mangfold. Spesielt gjelder dette innvandringen fra land som Polen, Eritrea og Filippinene.

Det har skjedd flere større endringer i utdanningssektoren siden det offentlige utredningen i 2000. I 2005 ble ansvaret for barnehage lagt inn under Kunnskapsdepartementet, og barnehage ble en del av utdanningssystemet. I tillegg overtok Utdanningsdirektoratet ansvaret for en rekke oppgaver på barnehageområdet fra januar 2012. Barnehagen hadde dermed fått en tydeligere rolle som læringsarena og et tilrettelagt pedagogisk tilbud. I 2009 fikk alle barn i Norge rett til barnehageplass. Regjeringens målsetting om full barnehagedekning var nådd, noe som betyr at andelen barn i barnehagen hadde økt kraftig. I 2020 gikk 92,8 % av alle barn mellom 1 og 5 år i barnehagen, i motsetning til 76,2 % i 2005. I aldersgruppen 3–5 år gikk 97,3 % i barnehage³². Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver ble i 2011 endret som følge av ny formålsbestemmelse i 2008, der en gikk fra «Barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier» til at «Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene.» (Barnehageloven) I tillegg til større livssynsåpenhet, erstattet dannelsbegrepet det tidligere oppdragelsesbegrepet. Videre ble det i sterkere grad understreket at verdigrunnlaget er felles på tvers av ulike kulturer. Ny formålsbestemmelse slo fast at barnehagen skulle videreføre et helhetlig læringssyn der omsorg og lek, læring og danning skal være grunnlag for barns allsidige utvikling. Ifølge gjeldende rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver fra 2017, skal barnehagen være en god støttespiller for foreldrene i omsorgen for barna og bidra med god stimulering til læring, og barnehagens innhold og oppgaver skal utvikles i takt med samfunnsendringer og ny kunnskap og innsikt. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver har blitt revidert i 2006, 2011 og 2017, og skolens læreplaner er revidert i 2006 og 2020 (se også punkt 3.5).

Miljøkrisen er en eksistensiell problematikk som opptar mange. Barn og unge blir utfordret på framtidshåpet, og trenger god veiledning for livstolking og livsmestring. Kirken har et ansvar for å vise hvordan kristen etikk, tro og håp kan oppmuntre den enkelte til radikale endringer av forbruksmønster. Det vises for øvrig til KM 15/21 *Mer himmel på en truet jord - Den norske kirkes arbeid med klima, miljø*

³⁰ Tilhørighetskategorien forsvant fra 1. januar 2021 og har derfor ikke innvirkning på det statistiske materialet i denne rapporten. Det foreligger ikke tallmateriale for 2021 når rapporten skrives.

³¹ Gjelder befolkningen totalt.

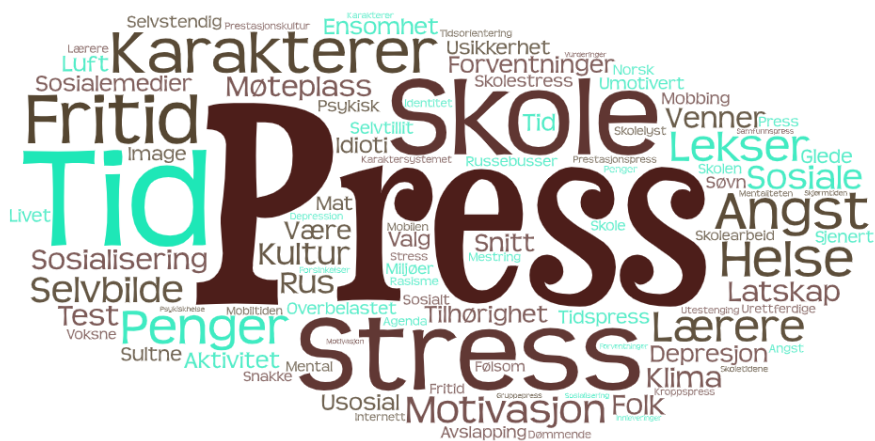
³² <https://www.ssb.no/utdanning/barnehager/statistikk/barnehager>

og bærekraft mot 2030. I denne saken løftes særlig kirkens ansvar for å motivere menighetene til å styrke perspektivene på bærekraft, klima og miljø i trosopplæringen og konfirmasjonsundervisningen

Det har over mange år vært en økning av psykiske plager blant unge. Men i den siste rapporten fra Ungdata, for 2020, flater dette ut³³. Tallene er fortsatt høye, men det er positivt at økningen ser ut til å ha stoppet opp. Rapporten viser at ungdom bruker mest tid på sosiale medier og minst tid på å lese bøker. En ordsky laget av 305 elever ved en videregående skole i Drammen illustrerer også poenget: Da elevene ble spurt om hva de opplever som mest utfordrende i ungdomstida, kom *press* høyest opp:

³³ <https://www.ungdata.no/ungdata-2020-inga-auke-i-psykiske-plagar/>

Figur 1: Ordsdy laget av 305 elever om hva som oppleves som mest utfordrende i ungdomstida

Det er stor konkurranse om dagens barn og unge. De har et enormt tilbud om fritidsaktiviteter og det kirkelige tilbudet kan lett tape i kampen om hva som skal velges. I en hektisk familiehverdag må man ta valg om hva barna rekker å være med på. Dersom Den norske kirkes tilbud fremstår som ett av mange fritidstilbud på gitte ukedager, kan kirken lett bli valgt bort.

I perioden har statens politikk overfor Den norske kirke endret seg slik at den nå ikke lenger er en statskirke, som følge av Stortingsvedtak i 2012 og endringer i 2017. Den norske kirke defineres som en folkekirke, og det er vedtatt en ny tros- og livssynslov som trådte i kraft 1. januar 2021.³⁴ Den norske kirke har fått en dobbelt rolle ved at den nå er både et trossamfunn blant mange andre og samtidig majoritetskirken og står i en særstilling i kraft av sin grunnlovsfestede status som folkekirke.

Arbeidet med integrering og inkludering har blitt forsterket i løpet av disse tjue årene og er et arbeid som må fortsette. Det har vært satt søkelys på diskriminering og rasisme, både den personlige og den strukturelle rasismen, i idretten og i samfunnslivet generelt. Diskrimineringsdebatten har også foregått innad i kirken, selv om det ikke har vært så mye søkelys på etnisitet og rasisme.

3.5 Nye læreplaner, inkludert KRLE-faget, og konsekvenser for innholdet i Den norske kirkes pedagogiske arbeid

Skolens kristendomsfag opphørte å være kirkens trosopplæring i 1969. Først i læreplanen av 1997 slo dette tydelig igjennom ved at kristendommens rolle som kulturarv ble vektlagt som noe annet enn religiøs tro. Hele grunnopplæringa har gjennom fagfornyelsen fått nye læreplaner i alle fag, kalt Kunnskapsløftet 2020. Læreplanens overordnede del ble vedtatt allerede i 2017.

Samfunnsendringer skjer i økende tempo, og med det følger også behov for å endre læreplaner (ca. hvert 10. år). Det elevene lærer, skal være relevant og framtidsrettet. I de nye læreplanene fra 2020 vektlegges det at kompetansen som elevene utvikler, skal kunne brukes også på områder som i dag er ukjente. Det innebærer at læreplanene er mindre detaljorientert enn tidligere. Læreplanene legger et bredere kompetansesyn til grunn enn tidligere, og dybdelæring og tverrfaglighet er løftet særlig fram.

³⁴ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31>

Kompetansebegrepet blir forstått som noe mer grunnleggende enn tidligere. Det omfatter både fagspesifikk kompetanse, kompetanse i å lære, kompetanse i å kommunisere, samhandle og delta, og kompetanse i å utforske og skape.

«Kompetanse betyr å kunne mestre utfordringer og løse oppgaver i ulike sammenhenger og omfatter både kognitiv, praktisk, sosial og emosjonell læring og utvikling, inkludert holdninger, verdier og etiske vurderinger. Kompetanse kan utvikles og læres og kommer til uttrykk gjennom hva personer gjør i ulike aktiviteter og situasjoner.»³⁵

«Kunnskap, ferdigheter, holdninger og etiske vurderinger er forutsetninger for og deler av det å utvikle kompetanse. For å vise kompetanse må elevene ofte bruke ulike kunnskaper, ferdigheter og holdninger i sammenheng.»³⁶

Dybdelæring er blitt et viktig begrep i den nye læreplanen, med et tydelig fokus på kjerneelementer i de enkelte fagene og muligheten til å kunne dypere inn i temaene. Dybdelæring innebærer å gradvis utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagområder. Det vektlegges forståelse, evne til refleksjon og kritisk tenkning. Læring og kompetanseutvikling skjer i fellesskap. Det er innført tverrfaglige temaer som er folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling. Disse går på tvers av fag gjennom hele skoleløpet.

Læring om religioner og livssyn står sentralt i KRLE-faget. I Opplæringslova heter det at kristendom, andre verdensreligioner og livssyn skal presenteres på en «objektiv, kritisk og pluralistisk måte», mens det nye læreplanverket legger vekt på «utforsking av eksistensielle spørsmål og svar» og å «kunne ta andres perspektiv». Det er påpekt at dette er en spennende og krevende utfordring for lærere og elever, og det krever en «fornytt beskjeftigelse med hva som ligger i eksistensielle spørsmål og svar ut over det som er etablert kunnskap om religions- og livssynstradisjoner».³⁷

De nye læreplanene er møtt med kritikk om de har blitt for overordnede og åpne når det gjelder faglig innhold og retning, og at dette vil kunne medføre at det blir for store innholdsmessige ulikheter fra klasse til klasse og skole til skole knyttet til hva elevene lærer. Kritikken er blant annet møtt med at planens åpenhet gir lærerne en ønsket faglig frihet, at man må forutsette faglig og fagdidaktisk dyktige lærere som klarer å gjøre slike valg.³⁸ Dette gir ikke bare en større grad av metodefrihet, men også større grad av innholdsfrihet. Det ligger an til å bli mindre ensidig læringsfokus med de nye læreplanene³⁹, men det forutsetter kritisk tenkning og sterk faglig-pedagogisk kompetanse både hos den enkelte lærer og på systemnivå.

³⁵ NOU 2015: 8 s. 8

³⁶ NOU 2015: 8 s. 18

³⁷ Skeie (2020), s. 421f.

³⁸ Skeie (2020), s. 422.

³⁹ Skeie (2020), s. 424.

Både lærings- og kompetansesynet, større grad av lokal, faglig innholds- og metodefrihet, forutsetningene om sterk faglig-pedagogisk kompetanse, samt muligheter for tilpasning til samfunnsendringer er viktige perspektiver som utvalget legger til grunn i sine vurderinger videre.

3.6 Oppsummering: utfordringer og muligheter

I løpet av de 20 årene som har gått siden NOU 2000: 26, er målsettingen om bredde, systematikk og sammenheng opprettholdt. Den opprinnelige anbefalingen om en økning av de økonomiske rammene for Den norske kirke i størrelsesorden ca. 550 millioner kroner ble redusert til 250 millioner kroner i 2003, men med samme ambisiøse målsetting. I 2017 gikk trosopplæringsarbeidet over i en driftsfase og omfattet alle menighetene. Dagens trosopplæringsarbeid framstår som mangfoldig og variert. Det kan se ut til at oppslutningen faller, men det statistiske materialet gir likevel et for ensidig bilde til at en kan trekke slutninger utelukkende på bakgrunn av det. Mer kvalitative vurderinger er derfor nødvendig når tiltak vurderes, slik for eksempel det omfattende kvalitative forskningsmaterialet bidrar til å gi innsikt i.

Utvalget registrerer at mange av de samfunnsforholdene som ble identifisert som utfordringer i NOU 2000: 26, fremdeles gjelder og med enda mer styrke, for eksempel forholdet til skolens religionsundervisning, betydningen av ansatte og frivillige, økende tros- og livssynsmangfold i samfunnet. Mens utgangspunktet tidligere har vært at kirkens trosopplæring skal kompensere for manglende kristendomsundervisning i skolen, bør en etter utvalgets vurdering tenke nytt uten å legge en mangelorientering til grunn: Den norske kirke kan selv legge fundamentet for kristen tro for sine medlemmer. Med et slikt fundament kan barn og unge også bedre nyttiggjøre seg skolens undervisning om religion og livssyn.

Utvalget vil i tillegg peke på et økende mangfold av familiesammensetninger og særlig økning i psykiske problemer blant unge. Den norske kirke har mye å tilføre og bidra med i slike sammenhenger. Utvalget vil særlig peke på mulighetene som Den norske kirke har for å gi mennesker et trygt fundament og ståsted for livstolkning og livsmestring ut fra egne erfaringer.

Digitale vaner, behov og kompetanse har endret seg, og pandemisituasjonen har gitt verdifulle erfaringer med digital undervisning, digital samhandling og kirkelige handlinger og aktiviteter. Få vil hevde at digital samhandling skal erstatte fysisk samhandling, men utvalget vil likevel peke på det digitale mulighetsrommet som finnes og som kan benyttes i tillegg til andre aktiviteter og tiltak.

Når endringstakten i samfunnet øker, er det viktig at kirkens pedagogiske arbeid er tilpasningsdyktig samtidig som de grunnleggende innholdselementene ikke endres eller mistes av syne. Overordnet sett vil utvalget peke på behovet for en innretting av det pedagogiske arbeidet som både mer dynamisk og robust, særlig i planarbeidet. Det gir samtidig rom for større grad av lokal tilpasning.

4 Trosopplæringsutvalgets vurderinger: mål og innhold

Kapittel 4 handler om trosopplæringsutvalgets vurderinger og anbefalinger knyttet til mål og innhold. Kapitlet er strukturert slik at det først tar for seg formål og overordnet målsetting. Videre diskuteres behovet for en revidert teologisk og pedagogisk grunnlagstenkning for Den norske kirkes undervisningsoppdrag, fulgt av vurderinger rundt navn, målgruppe og hjemmets plass, forholdet til utdanningssektoren (særlig barnehage, skole, SFO). Avslutningsvis i kapitlet drøftes samiske perspektiv og Døvekirkens trosopplæring på bakgrunn av overordnede målsettinger og innhold i Den norske kirkes trosopplæring. Utgangspunktet for drøftingene er mål, visjoner og innhold i NOU 2000: 26 og Plan for trosopplæring (2009), sett i lys av kunnskapsgrunnlaget skissert i kapittel 2.6 og særlig kapittel 0. I kapittel 5 omtales vurderinger rundt organisatoriske rammer.

4.1 Overordnet målsetting opprettholdes

En gjennomgang av styringsdokumentene (NOU 2000: 26, Trosopplæringsplanen (2009)) og andre sentrale dokument som St.meld. nr. 7 (2002–2003), Den norske kirkes identitet og oppdrag (2004), Den norske kirkes visjons- og strategidokument (2021) viser at formålet med trosopplæring er formulert noe ulikt og har endret seg over tid.

I NOU 2000: 26 er målsettingen knyttet til dåpsopplæring: «Hovedmålsettingen med en dåpsopplæring for vår tid er å føre barn og unge inn i den kristne tro og gi dem livshjelp, det vil si støtte til å tolke og mestre tilværelsen og sitt eget liv i lys av evangeliet.»⁴⁰ Som tidligere nevnt, foreslo daværende utvalg å lovfeste retten til dåpsopplæring. I St.meld. nr. 7 (2002–2003) er målsettingen mer eksplisitt formulert som «systematisk og målrettet», men tilbudsorientert:

«Departementet meiner at ei systematisk og målretta utviding av dåpsopplæringstilbodet i Den norske kyrkja er blant dei viktigaste utfordringane kyrkja i dag står framfor. Målet må vere at alle kyrkjelydane i landet kan utvikle og setje i verk eit opplæringstilbod som i innhald og omfang kan gi dei som vert døypte, den lærdommen, erfaringa og innsikta som opplæringa siktar mot.»⁴¹

I uttalelsen fra Kirkemøtet i 2004⁴² artikuleres breddeperspektivet tydelig: «Dåp forutsetter at de døpte gis opplæring i den kristne tro. I samarbeid med foreldre og faddere har Den norske kirke et ansvar for trosopplæring for barn og unge. Den norske kirke arbeider nå aktivt med å utvikle en trosopplæring som fremmer kristen tro, gir kjennskap til den treenige Gud og gir hjelp til livstolkning og livsmestring for alle døpte i alderen 0–18 år, uansett funksjonsnivå. En trosopplæring med bredt nedslag blant kirkens medlemmer er avgjørende for å opprettholde Den norske kirke som folkekirke.»

I Trosopplæringsplanen (2009) understrekes det at trosopplæringen skal være systematisk og sammenhengende:

⁴⁰ NOU 2000: 26, s. 59.

⁴¹ St.meld. nr. 7 (2002–2003), s. 22.

⁴² Den norske kirkes identitet og oppdrag (punkt 10, s. 8).

«Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som

- vekker og styrker kristen tro
- gir kjennskap til den treenige Gud
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
- utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne.

[...] Trosopplæringen skal legge til rette for at barn og unge kan utrustes til å leve i sin dåp»⁴³

Mens en har forlatt rettighetsorientering som var sentralt i NOU 2000 :26, er tilbudsorienteringen dominerende i dokumentene etter 2003. Utvalget har vurdert det som en realistisk orientering, spesielt i tråd med at relasjonen mellom staten og Den norske kirke er endret. Sentralt i alle dokumentene står bredde (målgruppe) og systematikk (planmessighet). Breddeperspektivet, altså at tilbudet skal nå barn og unge i alderen 0–18 år) er knyttet til dåp og opplæring etter barnedåp. Det er samtidig også knyttet til Den norske kirkes identitet som folkekirke med bred forankring. Utvalget drøfter målgruppe særskilt senere i dokumentet (punkt 4.4). Mens katekumenatet hovedsakelig har bestått av undervisning og læring etter barnedåp, viser dåpsstatikken at mens andelen døpte i spedbarnsalder har nedgang, er andelen døpte etter 14 år stabil og noe økende (fra 3,6 % i 2017 til 4,4 % i 2020).⁴⁴

Utvalget vil også understreke at utgangspunktet er et annet i 2021 enn i 2000, og dette er en del av en lengre historisk utvikling: Fra skolen ble opprettet i 1739⁴⁵ og fram til 1969⁴⁶ var skolens undervisning å se på som Den norske kirkes dåpsundervisning. Det ble i 1969 slått fast at kristendomsundervisningen ikke kan kalles kirkens dåpsundervisning og at kirken selv har ansvar for å gi dåpsundervisning i kirkelig forstand.⁴⁷ Skolens religionsfag har siden 2000 endret karakter og innhold, og stat og kirke har endret relasjoner. Staten gir ikke lenger føringer for innholdet i trosopplæringen i Den norske kirke, men understøtter trosopplæringens rolle ved å peke på betydning av en levende og inkluderende folkekirke med trosopplæring i alle sokn og en sterk og forutsigbar økonomi.⁴⁸ Mens utgangspunktet og vurderingen i NOU 2000: 26 var at kristendomsfaget i skolen var svekket, at dåpsopplæring i skolens regi formelt hadde falt bort og at målet var å kompensere med tilsvarende ressurser til kirkens dåpsopplæring. I Trosopplæringsplanen (2009) er dette konkretisert slik at hver menighet er forpliktet til å ha en plan som redegjør for hvordan barn og unge skal få minimum 315 timer opplæring. Den norske kirke har forlatt skolens institusjonelle kontekst og med det de regelverk og ordninger som finnes i det offentlige utdanningsløpet. Det opprinnelige KRL-faget er nå borte, og skolefaget var på mange måter en del av premissgrunnlaget for trosopplæringsreformen. Det er ikke lenger et krav fra departementet at det skal telles timer for den kirkelige undervisningen. Utvalgets vurdering er at en ikke bør tenke kompensering i form av antall timer som skal dekke det skolen ikke lenger gjør. Utvalget vil i stedet understreke betydningen av at tilskuddet som i dag går til trosopplæring, må disponeres ut fra breddemålsettingene og de pedagogiske målene som framgår av rammeplanene og

⁴³ Trosopplæringsplanen (2009), s. 4.

⁴⁴ Den norske kirkes årsrapport for 2020, s. 22f.

⁴⁵ Lov om almueskolen av 1739.

⁴⁶ Lov om grunnskolen av 1969.

⁴⁷ NOU 2000: 26, s. 16f.

⁴⁸ Hurdalsplattformen 2021: «Eit livssynsopent samfunn med respekt for alle».

lokale planene for kirkelig undervisning og læring (jf. punkt 4.5). Utvalgets vurdering er at selv om skolens læreplaner og barnehagens rammeplan må ses i sammenheng med Den norske kirkes lære- eller rammeplaner, bør ikke utdanningssektorens lære- og rammeplaner være premissgivere for Den norske kirkes rammeplaner for det pedagogiske arbeidet. Utvalget vil peke på at Den norske kirke bør operere med kirkelig undervisning og læring på et mer selvstendig grunnlag ut fra egen teologisk og pedagogisk grunnlagstenkning (jf. punkt 4.2 under).

Utvalget vurderer Den norske kirkes brede og systematiske satsing på trosopplæring som ambisiøs og unik. Det er utviklet en omfattende kompetanse både på individnivå og på systemnivå som i det videre arbeidet både må ivaretas og videreutvikles. Orienteringen mot bredde og systematikk vurderes som avgjørende viktig, både ut fra Den norske kirkes forståelse av egen identitet og oppdrag og som særskilt status som folkekirke. Den overordnede målsettingen er at evangeliet skal nå alle, og arbeidet med undervisning og læring skal rette seg mot alle. Til det kreves det en bred og systematisk tilnærming. Utvalget mener derfor at målsettingen om bredde, systematikk og sammenheng bør videreføres (se også punkt 4.2 og punkt 4.4 nedenfor).

Utvalgets anbefaling:

- Den norske kirkes målsetting om bredde, systematikk og sammenheng i det pedagogiske arbeidet bør videreføres.

4.2 En vid forståelse av undervisning og læring: Teologisk, ekklesiologisk og pedagogisk grunnlagstenkning

Til grunn for trosopplæringsreformen lå en rekke grunnleggende forutsetninger, både av teologisk og pedagogisk art. Utvalget mener at disse forutsetningene har gyldighet for det fortsatte arbeid med kirkelig undervisning og læring, men at det også er behov for å videreutvikle den teologiske og pedagogiske grunnlagstenkningen.

På det teologiske plan har kirkelig undervisning og læring gjerne fått en dåpsteologisk forankring. I Trosopplæringsplanen (2009) begrunnes for eksempel trosopplæringen med henvisning til dåpsbefalingen i Matteus 28: «Kirkens grunnleggende oppdrag er å gjøre disipler ved å døpe og lære å holde alt Jesus har befalt».⁴⁹ Knyttet til praksisen med barnedåp, innebar dette et fokus på opplæring for døpte barn og unge. Formålet med trosopplæringsprogrammet ble i tråd med dette bestemt som trosopplæring «for alle døpte i alderen 0–18 år».⁵⁰ Avgrensningen av trosopplæringsprogrammet til barne- og ungdomstid hadde også sammenheng med at trosopplæringen var tenkt å erstatte, eller kompensere for, bortfallet av kristendomsfaget i den offentlige skolen. Denne koblingen skapte rammer for reformen og bidro til den utformingen den fikk.

Den norske kirkes trosopplæring skulle erstatte skolens kristendomsundervisning. Dette førte til en avgrensning mellom tiltak og tilbud som var innenfor eller utenfor trosopplæringsprogrammet. Blant annet gjaldt det skjelningen mellom tidsavgrensede og kontinuerlige tiltak. Denne skjelningen bidro til

⁴⁹ Trosopplæringsplanen (2009), s. 4.

⁵⁰ Trosopplæringsplanen (2009), s. 4.

at nye tiltak ble satt i gang, og at ikke de nye midlene simpelthen ble tilført eksisterende arbeid. Samtidig har skjelningen skapt mange gnisninger lokalt i relasjon til kontinuerlig arbeid som ikke fikk del i de samme ressursene (jf. punkt 4.8 Tidsavgrensede og kontinuerlige tiltak).

Etter utvalgets mening er det viktig å søke grunnlaget for kirkelig undervisning og læring i en helhetlig forståelse av Den norske kirkes oppdrag. Utvalget forstår undervisningsoppdraget som både en integrert del i andre deloppdrag og selvstendig del av kirkens helhetlige oppdrag. Som andre sentrale deler av kirkens oppdrag, er undervisning og læring knyttet til bestemte praksiser og til bestemte tjenester. I kirkens virksomhet vil det derfor være mulig å peke på bestemte praksiser som dedikerte undervisningsaktiviteter med klart pedagogisk formål. Den norske kirke har også gitt noen medarbeidere et særlig ansvar for å lede og gjennomføre slike undervisningsaktiviteter. Undervisningstjenestens sentrale betydning for Den norske kirkes forståelse av sitt oppdrag kommer blant annet til uttrykk ved at Den norske kirke som en av få lutherske kirker vigsler kateketer. I vigslingsliturgien for kateketer vigsles man nettopp til «ansvar for menighetens undervisningstjeneste».⁵¹

Utvalgets vurdering er overordnet sett at det i fortsettelsen bør satses på enda sterkere helhet og sammenheng i Den norske kirkes undervisningsoppdrag, og at det samtidig er viktig at undervisningsoppdraget i enda større grad ses på i sammenheng med kirkens andre oppdrag med en tverrfaglig orientering, fordi det vil kunne styrke kirkens overordnede, samlede oppdrag og visjon som en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke, som vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus (jf. Den norske kirkes strategi 2022–2029, vedtatt på Kirkemøtet 2021).

Utvalget vil i det videre derfor legge til grunn en vid forståelse av kirkelig undervisning og læring, som noe som både foregår i dedikerte aktiviteter og som et aspekt i andre aktiviteter. At enkelte praksiser framstår som dedikerte undervisningsaktiviteter, betyr ikke at undervisningsoppdraget er begrenset til slike aktiviteter. Også andre kirkelige praksiser vil i ulik grad ha undervisningsmessige aspekter. En preken vil for eksempel ofte ha et element av undervisning, selv om den ikke primært er å forstå som en undervisningsaktivitet. Undervisning og læring kan også være et element for eksempel i et barnekor eller en ungdomsklubb, selv om det ikke er primært å forstå som en undervisningsaktivitet.

Tilsvarende gjelder også for kirkelige medarbeidere, frivillige og ansatte. At noen medarbeidere har undervisning som sin primære oppgave, betyr ikke at andre medarbeidere ikke også har funksjoner i undervisningssammenheng, eller at aktiviteter de har ansvar for å gjennomføre ikke også kan ha elementer av undervisning. På samme måte vil aspekter fra andre aktivitetsområder i kirkens virksomhet (f.eks. diakoni, forkynnelse, kultur) være til stede i undervisningsaktivitetene. Utvalget mener at slike aspekter fra andre deler av kirkens oppdrag bør gis økt oppmerksomhet i utformingen av kirkelig undervisning framover. Ikke minst gjelder det de diakonale aspektene i Den norske kirkes møte med barn og ungdom.

At kirkelig undervisning og læring både kan foregå i dedikerte undervisningspraksiser og som element i andre kirkelige praksiser, betyr etter utvalgets vurdering at man bør tenke mer nyansert enn det man ofte har gjort innenfor rammen av trosopplæringsreformen, for eksempel når det gjelder allokering av

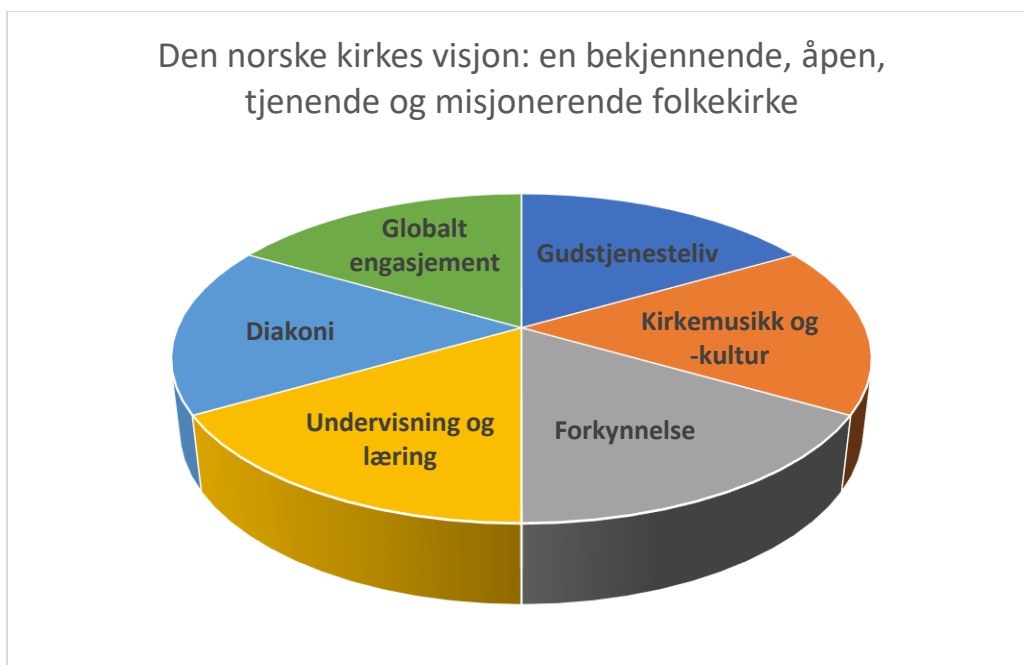
⁵¹ *Gudstjenestebok for Den norske kirke, Del II Kirkelige handlinger*, Oslo: Verbum 1992, s. 175.

ressurser. Hvorvidt et tiltak eller en aktivitet bidrar til å realisere undervisningsoppgaven, avhenger ikke om det er «tidsavgrenset» eller «kontinuerlig», men hva det faktisk inneholder og hvem det når. Hvorvidt ressurser avsatt til kirkelig undervisning kan brukes til et tiltak, bør ikke avhenge av om det er et tidsavgrenset eller kontinuerlig tiltak, men av i hvilken grad det bidrar til å realisere målsettingen i nasjonale og lokale planer for kirkelig undervisning og læring. Både tidsavgrensede og kontinuerlige tiltak vil følgelig kunne utfylle hverandre og være viktige i det videre arbeidet.

Forholdet kan beskrives med en kakemetafor: Undervisningsoppgaven kan være et eget kakestykke, men undervisning og læring kan også inngå som «kakefyllet» i de andre oppdragene (de andre «kakestykkene»), som for eksempel diakoni, gudstjenesteliv og kirkemusikk. Utvalgets oppfatning er at en vil oppnå større grad av helhet i undervisningsfeltet ved å betrakte det samlet og helhetlig, altså både som element integrert i andre oppdrag, men samtidig også som en selvstendig del som inngår i en større helhet. Det som i dag omtales som trosopplæring, er en naturlig del av kirkens undervisningsfelt.

Visuelt kan forholdet eksempelvis framstilles som i modellen under, der kirkens ulike felt ikke bør oppfattes som atskilte sektorer, men inngår i en helhet. Kaken er tredimensjonal og kan ha flere lag med «kakefyll», som illustrerer at undervisning og læring inngår som naturlig element i de andre oppdragene. Poenget med modellen er ikke å skape debatt om benevnelsen eller kategorisering av de ulike feltene/kakestykkene, men vise at kirkens oppdrag er mangfoldig og sammensatt, har flere lag, og at alle elementene inngår i en større helhet.

Figur 2: Kirkelig undervisning og læring som del av Den norske kirkes helhetlige oppdrag

Revidering av dagens grunnlagstenkning

Det har gått nesten 12 år siden Trosopplæringsplanen (2009) ble innført. I utvalgets spørreundersøkelse spørres det om behov for revidering av planen. Nesten 60 % av respondentene (ansatte – spørreundersøkelse 2) var enig eller litt enig i at det er nødvendig med en revisjon av den nasjonale trosopplæringsplanen, mens 27 % hadde ikke tatt stilling. Selv om over halvparten av respondentene peker på behov for revidering, er det sannsynlig at revideringsbehovet kan ha en sammenheng med hvor lang erfaring en har med planverket. Det vil variere hvor mange år respondentene har arbeidet med trosopplæringsplanen. Mer enn 66 % av respondentene har svart at de har arbeidet med trosopplæring i tre år eller mer.

Den dåpsteologiske forankring for kirkelig undervisning har gjennom historien kommet til uttrykk på ulike måter. I samband med dåp av voksne, har undervisning i den kristne tro som regel gått forut for dåpen, der de som forberedte seg til dåp gjerne har blitt betegnet som katekumener. Når den vanlige praksis er spedbarnsdåp, har undervisningen derimot blitt lagt til tiden etter dåp. Behovet for undervisning i den tro man er døpt til, har i lutherske kirker vært en av de viktigste begrunnelsene for konfirmasjonen. Sambandet mellom dåp og undervisning kommer også til uttrykk i begrepet «dåpsopplæring», som før trosopplæringsreformen var en vanlig betegnelse på kirkens innsats på dette området.

Etter utvalgets mening er det avgjørende viktig å bevare sammenhengen mellom dåp og undervisning i kristen tro. I en situasjon der færre barn blir døpt, og dåp av ungdom og voksne blir mer vanlig, er det imidlertid nødvendig å tenke mer nyansert om denne sammenhengen. Mens trosopplæringsreformen ble definert som et tiltak for «for alle døbte i alderen 0–18 år», er det i dag nødvendig å utvide dette perspektivet til både å gjelde de som ikke er døpt og til mennesker i alle faser av livet. Målgruppen for kirkelig undervisning bør i dag også være mennesker som ikke er døpt, men som enten forbereder seg for dåp, som eventuelt på et senere tidspunkt kan tenkes å bli døpt, eller som ønsker å lære mer om kristen tro og praksis. Etter utvalgets mening kan undervisningsoppdraget heller ikke begrenses til barn og unge, slik aldersangivelsen 0–18 år legger opp til.

Utvalget vil derfor ta til orde for en bredere og mer helhetlig tilnærming til det kirkelige undervisningsoppdraget enn det som har skjedd innenfor rammen av trosopplæringsreformen, og vi mener det bør utarbeides en helhetlig plan for kirkelig undervisning og læring i Den norske kirke der dette kommer til uttrykk. En slik helhetlig tilnærming utelukker ikke behovet for at det også utarbeides planer og opplegg for mer avgrensede målgrupper. Dette gjelder både planer for bestemte aldersgrupper og for mennesker i bestemte livssituasjoner, f.eks. mennesker med annen religiøs bakgrunn som søker kristen dåp.

Til en teologisk grunnlagstenkning omkring kirkelig undervisning og læring hører også en refleksjon omkring kirkeforståelsen. Utvalget vil her understreke betydningen av den breddetenkning som lå til grunn for trosopplæringsreformen. Ut fra en forståelse av at kirken består av alle døbte, er det viktig at kirkelig undervisning og læring ikke bare omfatter dem som allerede er aktive deltakere i kirkens liv eller deres barn. Det er her viktig å tilstrebe både en «kvantitativ bredde», at man søker å nå flest mulig, men også en «kvalitativ bredde», at man søker å nå kirkemedlemmer med ulikt forhold til kirken. Fordi misjon er en del av kirkens vesen, er undervisningsoppdraget samtidig ikke begrenset til

kirkemedlemmer og deres barn, men potensielt alle som kan nås med kunnskap om kristen tro (jf. punkt 4.4 om målgruppe).

En dåpsteologisk forankring av det kirkelige undervisningsoppdraget sikrer også oppmerksomhet omkring forståelsen av den døptes verdighet som troende subjekt. Utvalget vil peke på den nære sammenheng mellom et slikt utgangspunkt og de senere års samtale om barneteologi. I et barneteologisk perspektiv er det viktig at barn ikke bare oppfattes som passive objekter for kirkelig undervisning, men som aktive subjekter i sin egen læringsprosess og sin egen spiritualitet. Dette gjelder både dømte barn og barn som ikke er døpt.

En slik forståelse har også nær sammenheng med det læringssyn og den helhetspedagogiske forståelsen som legges til grunn for kirkelig undervisning og læring. Utvalget mener at det er nødvendig å tydeliggjøre hvilke pedagogiske grunnsyn som legges til grunn i Den norske kirke, herunder hvilke lærings- og kunnskapssyn Den norske kirkes pedagogiske arbeid er fundert på. I NOU 2000: 26 er det tydelig at dåpsopplæringen ikke bare skulle være en ren kunnskapsoverføring eller formidlingspedagogikk, men inkludere andre dimensjoner ved den kristne tro, som opplevelse, fellesskap, praksis, og ses i sammenheng med livet ellers. Et uttrykk for det siste er ønsket om at trosopplæringen skal bidra til livsmestring, livstolkning og dannelsesprosesser.

Utvalget vil peke på at utdanning, undervisning og læringsaktiviteter må vurderes i forhold til hva som er hensikten eller formålet. Formålet med Den norske kirkes pedagogiske arbeid er sammensatt. Når vi diskuterer formålet med utdanning, mener professor i pedagogisk teori, Gert Biesta, at en bør skille mellom tre funksjoner ved utdanning: *kvalifisering, sosialisering og subjektivering*⁵². Alle funksjonene utgjør gjerne formålet, men i ulik grad og med ulikt omfang. En hovedfunksjon spesielt med formell opplæring, innebærer kvalifisering, altså å utvikle kunnskaper, ferdigheter og generell forståelse innenfor et område. En annen hovedfunksjon er sosialisering, som handler om ulike måter å bli medlem av og del av spesifikke sosiale, kulturelle og politiske system eller ordener. Selv om sosialisering ikke er det eksplisitte formålet med utdanningen, vil utdanning alltid ha en slik funksjon. Gjennom sin sosialiseringssfunksjon setter utdanning individer inn i eksisterende måter å gjøre på og være på og spiller gjennom dette en viktig rolle i videreføringen av kultur og tradisjon. Utdanning bidrar imidlertid ikke bare til kvalifisering og sosialisering, men påvirker også det vi kan referere til som prosesser for subjektivering – å bli et subjekt. Utdanningens formål med å gjøre mennesker til subjekt kan kanskje best forstås som det motsatte av sosialiseringssfunksjonen. Det handler nettopp ikke om innføring av 'nykommere' i eksisterende ordener eller system, men om måter å være på som antyder uavhengighet fra slike ordener. I følge Biesta⁵³ hevder enkelte at enhver utdanning som er verdig navnet sitt, alltid bør bidra til prosesser som gjør at subjektene blir mer autonome og uavhengige i sin tenkning og handling. Utvalget mener at alle disse tre funksjonene med rette er til stede i målene dagens trosopplæring, og at det teoretiske rammeverket vil kunne være et hensiktsmessig utgangspunkt for videre diskusjon om hvordan funksjonene skal balanseres.

Utvalget vil understreke behovet for en pedagogisk grunnlagstenkning som har en enda sterkere dreining mot barn, unge og voksne som aktive og kompetente deltakere. Slik utvalget vurderer det, bør det pedagogiske arbeidet i enda større grad ta på alvor de varierte erfaringene, kunnskapene og

⁵² Biesta (2009), s. 39f

⁵³ Biesta (2009), s. 40.

kompetansene som deltakerne bringer med seg inn i Den norske kirkes pedagogiske arbeid. Utvalget vil peke på at det pedagogiske grunnsynet bør speile en bevissthet om barn, unge og voksnes aktørskap i pedagogiske prosesser, som omfatter evnen og muligheten til å skape et rom for seg selv i og gjennom trosutvikling i et dialogisk samspill med omgivelsene (individuell, sosialt og kulturelt). Utvalget vil her vise særlig til kunnskaps- og kompetansesyn som legges til grunn i NOU 2015: 8 Fremtidens skole — Fornyelse av fag og kompetanser⁵⁴ og læringssynet som Svenska Kyrkan legger til grunn i biskopsbrevet fra 2020: «"och lär dem ..." Ett biskopsbrev om lärande och undervisning»⁵⁵.

I en mer flerkulturell og pluralistisk virkelighet må det pedagogiske arbeidet gi en tydelig trosidentitet så barn og unge er rustet til å møte samfunnet og stå trygt i egen tro. Dette er ikke lenger skolens mandat. Skolen skal objektivt formidle kunnskap om religionene, men har mye mindre fokus på kunnskapsinnlæring av bibelfortellinger og en opplæring i et kristent verdensbilde. Skolen skal gi kompetanse i å møte personer med ulik tro og kunne snakke med hverandre om religion. Den norske kirke må ta på alvor sitt ansvar for å gi medlemmer og interesserte en kjennskap til kristen tro, praksis og tradisjoner, gi en tilhørighet, identitet og trygghet i møte med en mer mangfoldig og rask omskiftelig verden.

Utvalget vil særlig løfte fra musikkens rolle og plass i det pedagogiske arbeidet i Den norske kirke. Musikkpedagogikk bør gis en større og enda mer gjennomtenkt plass i kirkelig undervisning og læring. Musikk og sang er en del av den kristne kulturarven som skal formidles og praktiseres, men er samtidig noe mer. Sanger og salmer gir et språk som bidrar inn i trosspråket og som på denne måten kan formidle troens innhold. Sang og musikk, liturgi og gudstjenesteliv er imidlertid ikke bare middel for å nå et mål, men også mål i seg selv fordi de er elementer som står sentralt i den kristne utøvende trospraksis. Kirkemusikken bør være en av pilarene i kirkelig undervisning og læring og samtidig forstås som et eget felt. En slik orientering forutsetter tverrfaglig arbeid og at kirkemusikeres kompetanse brukes aktivt inn i kirkelig undervisning og læring.

Den norske kirke må bruke mulighetene som ligger i nye digitale plattformer inn i trosopplæringen. Unge i dag er svært orientert om mange forhold, og har tilgang til «hele verden» gjennom en digitalisert verden. Det metodiske arbeidet bør i større grad reflektere en slik utvikling, med et tydelig mål for hva som skal formidles og læres. På samme tid må man være i dialog med den kunnskap barna har, og ikke undervurdere barn og unges evne til kritisk tenkning og refleksjon.

Utvalgets anbefaling:

- Det bør legges til grunn en helhetlig og vid forståelse av kirkens pedagogiske arbeid. Det som i dag omtales som trosopplæring, bør integreres i Den norske kirkes helhetlige undervisningsarbeid og -felt.
- Undervisningsfeltet i Den norske kirke bør forankres i en helhetlig og eksplisitt teologisk og pedagogisk grunnlagstenkning som både rommer spesifikke undervisningsaktiviteter og elementer av kirkelig undervisning og læring i andre deler av Den norske kirkes virksomhet.

⁵⁴ NOU 2015: 8 s. 8.

⁵⁵ <https://www.svenskkyrkan.se/filer/6c8a3ada-bbd5-4d08-ac56-31db28a426e4.pdf>

4.3 *Benevnelse av undervisningsfeltet: kirkelig undervisning og læring*

Utvalget har i sitt mandat fått i oppdrag å vurdere navn for det som i dag heter trosopplæring. Det som i dag (2021) omtales som «trosopplæring» i Den norske kirke, har hatt flere benevnelser eller termer gjennom tidene. «Dåpsopplæring» var den termen som ble brukt om Den norske kirkes forpliktelse til å gi døpte opplæring i den kristne tro, jamfør Plan for Dåpsopplæring (1991)⁵⁶. «Dåpsopplæring» ble brukt gjennomgående i NOU 2000: 26.⁵⁷ I Stortingsmelding 7 ser det ut til at «dåpsopplæring» og «trosopplæring» brukes synonymt: *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja*. Plan for trosopplæring definerer de to som synonyme og viser til Plan for dåpsopplæring.⁵⁸ At «trosopplæring» har blitt det foretrukne synes i hovedsak å være begrunnet i det grunnleggende politiske prinsippet om at tros- og livssynssamfunnene skal være likestilte når det gjelder økonomisk støtte fra det offentlige.⁵⁹ Når reformen skulle omfatte alle trossamfunn, kunne ikke «dåpsopplæring» brukes som benevnelse fra det offentlige, og Den norske kirke tilpasset seg terminologien og valgte å benytte termen «trosopplæring».

Utvalget har diskutert hvorvidt «trosopplæring» fremdeles er et godt begrep å bruke. Etersom reformperioden er over og tilskuddene nå er en del av statens totale overføring, er det ikke opp til staten å avgjøre benevnelsen, og det skulle heller ikke være nødvendig å ta hensyn til de andre trossamfunnene. En står altså friere til å velge en betegnelse som kommuniserer godt både internt og eksternt og som samtidig er dekkende for innholdet og oppgavene.

I diskusjonene om terminologi har utvalget drøftet og hva som ligger i «tro», «opplæring» og «opplæring i eller til tro», og spesielt hvilke læringssyn, teologisk syn og kirkeforståelse som ligger til grunn for ulike alternative termer. Utvalget har drøftet eksisterende «trosopplæring», «dåpsopplæring», «katekese», «kirkelig/kirkens undervisning, læring og danning» samt «kirkelig/kirkens undervisning og læring». «Katekese» har vært kort diskutert. Det signaliserer det særegne for kirken og brukes i andre kirkesamfunn, men er tross den beslektede stillingsbenevnelsen «kateket» ikke et ord som er gjenkjennelig for alle i dagligtale, selv om det er i bruk internt. Sett i sammenheng med målsettingen om å nå bredt i befolkningen, har utvalget vurdert det lite formålstjenlig å bruke «katekese».

Når det gjelder dagens term, «trosopplæring», har utvalget tatt med i betraktningene at «trosopplæring» er et godt innarbeidet begrep flere steder, og at det for enkelte vil være lite tjenlig å endre benevnelsen. Dessuten har det lite hensikt å endre for endringens skyld. En eventuell endring må følgelig være godt begrunnet. Utvalget ser at en endring av benevnelsen kan potensielt medføre at medarbeidere og målgruppe mister eierskapet til satsingen. Utvalget har fått innspill om at «trosopplæring» ikke må bli borte, ettersom det er såpass innarbeidet som term. Å fjerne ordet «trosopplæring» kan dessuten feilaktig signalisere at reformen er avsluttet og at det er satt punktum. Utvalget har også vurdert om det er politisk klokt å beholde betegnelsen. Begrepet «trosopplæring»

⁵⁶ Dåpsopplæringsplanen (1991), s. 7.

⁵⁷ Navnet på NOU 2000: 26 har «dåpsopplæring» i sin tittel: «... til et åpent liv i tro og tillit» Dåpsopplæring i Den norske kirke.

⁵⁸ Trosopplæringsplanen (2009), s. 4.

⁵⁹ St.meld. nr. 7 (2002–2003), s. 6.

ble innført gjennom St.meld. nr. 7 (2002–2003) og er senest videreført i Hurdalsplattformen der det heter: «Vareta den særskilte rolla Den norske kyrkja har som ei levande og inkluderande folkekyrkje med lokalt nærvær, presteteneste og trusopplæring i alle sokn og ein sterk og føreseieleg økonomi».⁶⁰ Selv om termen er godt innarbeidet i flere lokalmenigheter, fremdeles brukes politisk og fungerer som felles term for trossamfunns pedagogiske arbeid, er det likevel ikke vurdert som tilstrekkelige argument for å beholde termen. Den norske kirke står fritt til selv å velge benevnelse på feltet som omfatter kirkens pedagogiske arbeid. Det er utvalgets inntrykk at effekten av å bruke navnet i enkelte sammenhenger kan ha medført et skille om hvilke pedagogiske eller kirkelige aktiviteter som skal betraktes som trosopplæring og ikke. Det har neppe vært intensjonen ved satsingen. Utvalget har vurdert hvordan benevnelsen kommuniserer eksternt, og hvilke signaler som sendes når en bruker «opplæring». «Opplæring» er en term som er allmenn kjent og mye brukt: Ordet brukes om fenomen som for eksempel «grunnopplæring», «voksenopplæring», «tilpasset opplæring» og i lovverk («Opplæringslova»). Opplæring kan samtidig gi assosiasjoner til en mer belærende tradisjon – at noen skal læres opp i noe kan gi inntrykk av en ovenfra-ned holdning. Utvalget mener at det ikke er tjenlig å assosieres med en slik holdning. Utvalgets vurdering er at «opplæring» ikke framstår som en pedagogisk faglig term som i tilstrekkelig grad favner et læringssyn som innebærer både dannelsprosesser, læring, sosialisering, deltakelse, formidling og medvirkning. Betegnelsen er objekt- og avsenderorientert og signaliserer i for liten grad deltakerne som subjekter og aktører i sosialisering-, dannels- og læringsprosesser.

Utvalget foreslår ikke å gå tilbake til *dåpsopplæring*, fordi det er begrensende og det vil variere hva som er den formelle statusen knyttet til dåp; om det er opplæring før eller etter dåp. En annen begrunnelse for å ikke bruke dåpsopplæring er knyttet til målgruppeorientering (både døpte og interessert og livslang læring– jf. 4.4). Argumentene for å ikke bruke andre ledd i ordet (-opplæring) er den samme som er anført i forrige avsnitt.

Ser en til søsterkirkene i Sverige, Danmark og Finland, registrerer utvalget at Svenska Kyrkan bruker termene *lärande och undervisning*⁶¹. Undervisning og læring står i nær sammenheng med forkynnelse, musikk og sang og misjon. Folkekirken i Danmark bruker *undervisning*⁶², og sier at en del av denne undervisningen er forkynnende mens en annen del er kunnskapsformidling om kristendommens innhold og betydning for kirke og kultur. De vektlegger følgende aldersgrupper spesielt: minikonfirmanter (9-10 åringer), konfirmanter (ca. 14 år) og voksne. Det finnes også en egen skoletjeneste på linje med skoletjenesten til Nationalmuseet og Zoologisk Have. Den evangelisk-lutherske kirken i Finland bruker *katekumenat* forstått som veiledning og undervisning. Det er mest beregnet på voksne. I tillegg gis konfirmantundervisning (skriftskole) og alfakurs.⁶³

Utvalget foreslår å bruke *kirkelig undervisning og læring*. Utvalget har drøftet hvorvidt «danning» også burde nevnes eksplisitt. «Danning» er en godt fundert faglig term som kommuniserer godt i faglig-pedagogisk sammenheng. Som med «trosopplæring» vil ikke nødvendigvis «danning» være selvforklarende i alle sammenhenger, spesielt ikke utad. Undervisning er et aspekt ved det å være kirke, og ordet er i allmenn bruk. Våre søsterkirker i Sverige og Danmark bruker «undervisning» for å

⁶⁰ Hurdalsplattformen s. 73.

⁶¹ <https://www.svenskakyrkan.se/filer/6c8a3ada-bbd5-4d08-ac56-31db28a426e4.pdf>

⁶² <https://www.folkekirken.dk/folkekirken-arbejder/undervisning>

⁶³ <https://evl.fi/fordjupa-din-tro/lar-dig-mera-om-tro>

betegne feltet. Ordet «undervisning» kan som «opplæring» forbindes med en avsenderorientering og lærerens arbeid, og kan gi assosiasjoner til formell, planlagt og voksenstyrt pedagogisk arbeid. I en norsk kontekst er det for eksempel ikke vanlig å bruke undervisning om pedagogiske aktiviteter for barn under skolepliktig alder – vi underviser sjelden ettåringer, men vi legger et helhetlig pedagogisk syn til grunn som omfatter lek, læring, omsorg og danning. Utvalget ser det derfor som viktig at termene «undervisning og læring» brukes i sammenheng. «Læring» er på linje med «undervisning» også et uttrykk som er allment kjent. Det er riktignok en fare for at læringsfokuset kan bli for ensidig, og det vil utvalget advare mot. Likevel vil utvalget understreke at «læring» kan forstås bredt. «Læring» mer orientert mot deltakerne i det pedagogiske arbeidet (både barn, unge og voksne – jf. 4.4) og tilrettelegging for prosesser som bidrar til både selvstendighet, livsmestring og kritisk tenkning. Barn og unge har i løpet av reformen kommet mer aktivt inn i gudstjenesten og vært med på å forme den, samtidig som gudstjenesten også former barn og unge. Undervisning og læring kan signalisere en mer dynamisk og deltakerorientert tilnærming enn hva «opplæring» gjør. Både undervisning og læring kan defineres bredt, fungere tverrfaglig og samtidig også favne de sentrale aspektene ved sosialisering, deltakelse i praksiser og dannelsesprosesser. Ved å bruke *kirkelig undervisning og læring* som begrep i stedet for «trosopplæring» understrekes at reformperioden er over og en blir enda tydeligere på at det pedagogiske arbeidet er en del av Den norske kirkes helhetlige oppdrag og inngår i lokalkirkens helhetlige plan for undervisning, diakoni, musikk, kunst og kultur (jf. 4.1 og **Feil! Fant ikke referanse-kilden.**). Når utvalget foreslår å løse opp i skillet mellom trosopplæring og annen pedagogisk virksomhet, er det naturlig å definere betegnelsen på undervisningsoppdraget på nytt. Det er altså både faglig-pedagogiske, organisatoriske og kommunikative hensyn som ligger til grunn for utvalgets forslag om å benevne Den norske kirkes undervisningsfelt som «kirkelig undervisning og læring».

Utvalgets anbefaling:

- Dagens ordning med trosopplæring bør inngå i en helhet og sammenheng med Den norske kirkes undervisningsfelt og benevnes som «Kirkelig undervisning og læring».

4.4 Målgruppe: alle døpte og interesserte – livslang læring

Diskusjonen om målgruppe knyttes både til medlemsstatus og alder. I utgangspunktet var trosopplæringen ment for Den norske kirkes medlemmer, altså de døpte barna.⁶⁴ NOU 2000: 26 ønsket som tidligere nevnt at opplæringen skulle være en rettighet,⁶⁵ men dette ble ikke fulgt opp i St.meld. nr. 7 (2002–2003)⁶⁶. Siden Den norske kirke også hadde tilhørige, det vil si udøpte barn av foreldre med medlemskap, var det naturlige å inkludere disse i målgruppen. I løpet av perioden 2000–2021 har dette utviklet seg slik at for de fleste menigheter har alle barn som kommer til tiltakene blitt sett som målgruppe. Utvalgets oppfatning er at dette har vært en formålstjenlig og inkluderende praksis.

At det er flere barn med ulik tilhørighet som deltar i undervisningstilbudet, medfører at en bør være bevisst på språkbruken, særlig hvordan en omtaler de som ikke er døpt. Tidligere ble begrepet *udøpte* mye brukt, men etter hvert er benevnelsen endret til *ennå ikke døpte* (jf. formulering i utvalgets

⁶⁴ NOU 2000: 26, s.62.

⁶⁵ NOU 2000: 26, s. 78.

⁶⁶ St.meld. nr. 7 (2002–2003), s. 6.

mandat, pkt. 2.2). En rimelig tolkning av *ennå ikke døpt* kan være at det ligger en forventning eller målsetting om dåp. Utvalget mener at også de som søker til og deltar i undervisning uten nødvendigvis å søke dåp må inkluderes som målgruppe. Utvalget legger til grunn en forståelse av Den norske kirke som folkekirke med en bred orientering mot befolkningen. Utvalgets vurdering er at alle, både dømte og interesserte, følgelig bør betraktes som målgruppe for kirkelig undervisning og læring.

Utvalget har diskutert aldersgruppen som opplæringen skal omfatte. Dagens trosopplæring omfatter aldersgruppen 0–18 år.⁶⁷ Ved en revidering av planen foreslår utvalget at kirkelig undervisning og læring har et helhetlig program som legger tanken om livslang læring til grunn. I dette programmet bør det lages rammeplaner for både barn, unge og voksne (jf. 4.5 om Planverk og kjernetekster). En slik tenkning om et helhetlig opplæringstilbud, et helhetskatekumenat, startet mye tidligere en prosessen med trosopplæringen. Utvalget peker spesielt på Undervisningsprogram for hjem og kirke (UPRO) som IKO utarbeidet på oppdrag fra Bispemøtet. Dette arbeidet startet allerede i 1970 og er ikke et nytt fenomen.

Utvalgets anbefaling

- Målgruppen for kirkelig undervisning og læring bør omfatte alle dømte og alle interesserte.
- Målgruppen for kirkelig undervisning og læring bør legge livslang læring til grunn og omfatte både barn, unge og voksne

4.5 Planverk med felles overordnet del og fire rammeplaner med ulike målgrupper

Dagens Trosopplæringsplan (2009) er en kombinasjon av en rammeplan og et ressursdokument.⁶⁸ Utvalget har diskutert hva slags nivå en plan for Den norske kirkes undervisningstjeneste skal ha, og hvor styrende og detaljorientert en slik plan skal være. I denne sammenheng har utvalget sett på skillet mellom planverk i formell, uformell og nonformell læringsammenheng. En læreplan gir oversikt over innhold i og læringsmål for forskjellige skolefag, og har gjerne også retningslinjer for antall undervisningstimer i fagene. Læreplaner er vanligvis knyttet til formell læring innenfor det offentlige skolesystemet, og skal systematisk kunne lede til bestemte læringsutbytter og samtidig også angi forventet progresjon i fagene. Læreplaner i skoleverket er en forskrift til Opplæringslova. Elever i grunnopplæring har rett og plikt til opplæring. Læreplaner i ikke-obligatoriske institusjoner omtales gjerne som rammeplaner og angår nonformell, institusjonalisert læring: Barnehagens rammeplan, kulturskolens rammeplan og rammeplan for SFO er rammeplaner som ikke angir læringsutbyttebeskrivelser som i skolens læreplaner, men gir likevel både rammer og systematikk for den pedagogiske virksomheten og beskriver forventet innhold og oppgaver. Rammeplan for trosopplæring har i dag status som rammeplan, og utvalgets vurdering er at denne ordningen bør videreføres.

Når det gjelder grad av detaljering i planverket, mener utvalget at rammeplanene bør ha en overordnet karakter. Utvalget vil peke på en generell tendens til mindre detaljstyring i denne typen planverk: Den norske kirkes strategi er for eksempel mindre detaljregulerende enn tidligere. Det samme gjelder

⁶⁷ Trosopplæringsplanen (2009), s. 4.

⁶⁸ Trosopplæringsplanen (2009), s. 4.

myndighetenes styring av universitet, høyskoler og utdanningssektoren. Læreplanverket i skolen har mindre detaljfokus i innhold og læringsutbyttebeskrivelser enn tidligere, og utvalget mener at et planverk for kirkelig undervisning og læring bør ligge på et slik overordnet nivå uten detaljstyring. Planverket for kirkelig undervisning og læring bør etter utvalgets vurdering være på samme overordnede nivå som plan for diakoni. Det vil gi større handlingsrom til lokalkirken enn dagens rammeplan, noe utvalget betrakter som en styrke ut fra den kompetansen som finnes. Dessuten vil et mer overordnet planverk stå seg over tid og slik sett gi mer forutsigbarhet og retning. De lokale planene utarbeides på bakgrunn av de sentralt gitte, mer åpne rammeplanene. Utvalget vil peke på at undervisningsoppdraget ikke må framstå som et separat arbeid i lokalmenighetene, på siden av det øvrige menighetslivet, men må henge sammen med kirkens helhetlige oppdrag. Utvalget vil peke på at plan- og rapporteringsarbeidet bør betraktes som utviklingsverktøy snarere enn at det skal bli «plantvang», der planer er et pliktlop snarere enn et verktøy, jf. pkt. 5.1 om plan- og rapporteringsverktøy.

Utvalget anbefaler at det utarbeides et helhetlig planverk som favner Den norske kirkes helhetlige undervisningsoppdrag og der livslang læring tydeliggjøres. Planverket bør etter utvalgets vurdering omfatte en overordnet, felles del med grunnlagstenkning og verdigrunnlag, med rammeplaner for innhold og oppgaver tilknyttet ulike mål- og aldersgrupper. Utvalget vil også peke på at rammeplanene bør styrke perspektivene på bærekraft, klima og miljø, jf. KM 15/21: *Mer himmel på en truet jord - Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft mot 2030*.

Utvalget viser til kapitlet om målgruppe og alder (jf. punkt 4.4), og foreslår at målgruppe, aldersgruppe og plandokumenter ses i sammenheng. Utvalget anbefaler at det utarbeides rammeplaner for kirkelig undervisning og læring for fire ulike målgrupper: 1) barn 0–14 år (fram til konfirmasjon), 2) konfirmasjonstida, 3) unge 15–19 og 4) voksne.

Når en slik inndeling er valgt, er det begrunnet ut fra flere forhold. Det finnes allerede en plan for barn 0–14 år i dagens Trosopplæringsplan (2009), og aldersgruppeorientering er den samme som Plan for dåpsopplæring (1991).⁶⁹ Utvalgets vurdering er at hovedelementene i dagens Trosopplæringsplan (2009), nemlig livstolkning, tro og tradisjon og tro i praksis bør beholdes, men at innholdsplanen bør revideres i tråd med grunnlagstenkning og verdigrunnlag i overordnet del og bør også vurderes å være på et noe mer overordnet nivå.

Når det gjelder konfirmasjon, er utvalgets vurdering at konfirmasjonen må beholde sin viktige rolle i kirkelige undervisning og læring. Utvalget har diskutert om konfirmasjonen burde være avslutningen i en rammeplan for barn eller begynnelsen i en rammeplan for ungdom, men har konkludert med at konfirmasjonen bør ha sin egen rammeplan. Når utvalget foreslår at det utarbeides en egen plan for konfirmasjonstiden, er det i tråd med tidligere praksis. I dagens trosopplæringsplan omtales konfirmasjonstiden som et eget, kort kapittel. Dermed står konfirmasjonstiden i en særstilling. Utvalget vil peke på at konfirmasjonstiden kan betraktes både som et startpunkt og et sluttpunkt. Ved å videreføre konfirmasjonstiden med en egen plan, kan overgangsriten understrekes og at den nettopp er både en slutt og en start. Konfirmasjon har god oppslutning (jf. Den norske kirkes årsstatistikk), og det er også derfor viktig å vie konfirmasjonstiden særlig oppmerksomhet.

⁶⁹ Plan for Dåpsopplæring (1991), s. 19.

Utvalget foreslår å rette særskilt oppmerksomhet mot ungdom i alderen 15–19 år. Utvalget vurderer dette som en livsfase som krever særskilt oppmerksomhet av Den norske kirke og som er viktig for å beholde og rekruttere medlemmer og interesserte. Denne gruppa favner aldersmessig konfirmasjonstida (15 år), men strekker seg til 19 år (i hovedsak fullført grunnopplæring). Det betyr at konfirmanter i tillegg til konfirmasjonsundervisning kan delta i kirkelig undervisning og læring rettet mot aldersgruppa 15–19 år. Rammeplan for kirkelig undervisning og læring omfatter ungdomsdiakoni, frivillig arbeid og ledertrening. Mens konfirmasjonstiden til en viss grad omfatter foreldresamarbeid, vil en egen pedagogisk satsing på ungdomstiden i større grad baseres på initiativ fra de unge selv. Utvalget har diskutert hvorvidt rammeplanen for unge også bør omfatte aldersspennet 18–30 og følge «Kirke 18–30» for å skape bedre sammenheng med Den norske kirkes ungdomssatsing. Utvalget har vurdert det slik at en 16-åring har andre behov og utgangspunkt enn en 25-åring, og disse vil være i ulike livsfaser. Utvalget har derfor konkludert med at en egen pedagogisk satsing på aldersgruppa 15–19 vil være hensiktsmessig, fordi aldersgruppa flere steder har vært vanskelig å nå fram til i kirkelig undervisningssammenheng.

Utvalgets forslag innebærer et forslag om å utvikle en rammeplan for kirkelig undervisning og læring for voksne. Utvalget vil med det understreke den helhetlige tilnærmingen i kirkens undervisningsoppdrag, og samtidig også læring og utvikling som en livslang prosess. «Voksne» vil imidlertid være en mangfoldig kategori og omfatte mange livsfaser og -situasjoner. En slik rammeplan finnes ikke i Den norske kirke i dag, og utvalget vil understreke viktigheten av en planmessighet og strategisk tenkning rundt voksenpedagogisk arbeid. En slik plan vil ha en annen innretning enn rammeplaner for barn, konfirmanter og unge og favne både personer som søker et kirkelig undervisningstilbud, personer som døpes i voksen alder, personer som er barnedøpt og konvertitter.

På sikt kan det vurderes om rammeplan for voksne skal differensieres. Særlig unge voksne, aldersgruppen 20–30 år, lever i forskjellige livssituasjoner. Noen fortsetter skolegang og studier, mens andre går ut i arbeidslivet, etablerer seg og blir småbarnsforeldre. Det er naturlig at noe av undervisningen for voksne relaterer seg til foreldrerollen slik at tilbudene knyttes opp til for eksempel utdeling av 4-årsbok og konfirmasjonsopplæringen. I tillegg må det være undervisning direkte mot den voksne. Norske kirkeakademier og bibelgrupper er et godt eksempel på dette.

Utvalgets anbefaling:

- Det bør utarbeides et helhetlig, overordnet planverk for kirkelig undervisning og læring som omfatter en revidert og mer eksplisitt grunnlagstenkning og verdigrunnlag, samt rammeplaner for ulike målgrupper.
- Rammeplanene for de ulike målgruppene bør være på et mer overordnet nivå som dermed gir større lokalt handlingsrom.
- I det helhetlige, overordnede planverket bør det utarbeides rammeplaner for henholdsvis
 - o barn 0–14 år
 - o konfirmasjonstiden
 - o ungdom 15–19 år
 - o voksne

Utvalg av bibeltekster: fra kjernetekster til kirkeårets tekster

I gjeldende Trosopplæringsplan (2009) finnes det en liste over sentrale tekster fra Bibelen «til bruk i opplæringen». Kjernetekstene er ikke definert som en del av Trosopplæringsplanen, men har status som et vedlegg til planen og utgjør en ressurs for trosopplæringsarbeidet. Utvalget har diskutert kjernetekstene i lys av hvor detaljert en rammeplan skal være. I en forskningsrapport fra 2018, om Bibelen i Trosopplæringen,⁷⁰ kommer det fram at mange menigheter tenker syklisk om sine tekstutvalg: «Med sin vekt på gudstjenesten og høytidene, viser det lokale tekstutvalget en tydelig prioritering av den sykliske kirkeårsdimensjonen. Dette kommer også fram når «søndagens tekst» er oppført under tiltak der gudstjeneste inngår. Det synes å være et mål at barna skal få en opplevelse av kirkeårets gang, med høytidene som høydepunkter.» Utvalgets egen spørreundersøkelsene (2021, vedlegg 2) viste at kjernetekstene fungerer for noen, men ikke for alle. Det blir blant annet påpekt at i kirker med få gudstjenester kan det bli mer bruk av kjernetekster enn av kirkeårets tekster. Utvalget er av den oppfatning at kjernetekstene muligens har fått en større plass i trosopplæringsarbeidet enn de var tiltenkt. Kjernetekster kom i utgangspunktet inn som et ønske fra ansatte om å få noen tydelige retningslinjer for arbeidet. Listen forholder seg til valgfrie fortellingstekster i gudstjenestenes tekstrekker og tok noe hensyn til læreplanen i KRLE av 2008.⁷¹

Som del av en helhetlig plan og tenkning rundt menighetens helhetlige arbeid med kirkelig undervisning og læring, foreslår utvalget at man går fra *kjernetekster* til *kirkeårets tekster og syklisk forståelse*. Som kirke forstår vi gudstjenestefeiringen gjennom kirkeåret syklisk. Kirkeårets tre tekstrekker gjentar den sentrale Kristus-fortellingen i evangelielesningene, mens GT-tekstene og de øvrige tekstene fra NT belyser og står i dialog med evangeliet på den enkelte gudstjenestedag. Kjernetekstene fra trosopplæringsplanen kan i all hovedsak gjenfinnes i Tekstboken for Den norske kirke (Jf. Vedlegg 7.4 og Figur 3: Kjernetekster i kirkeårshjulet). Kjernetekstene skal naturlig nok ikke forstås som et fullstendig tekstutvalg i begrensede betydning. Likevel savnes noen sentrale tekster som ofte leses på gudstjenester der trosopplæringen er delaktig, for eksempel Maria Budskapsdag og 1. søndag i adventstiden. Også av denne grunn synes det hensiktsmessig at man i fellesskap forholder seg til kirkeårstekstene. En tettere kobling til kirkeårstekstene vil åpne opp for et større tilfang av tekster og samtidig gi flere mulighet for å knytte kirkelig undervisning og læring opp mot kirkeårstiden. Kirkeåret er ellers en størrelse i samspill med mye annet som lever med i en årssyklus og kan være med på å binde kirkelig undervisning og læring sammen med natur, kultur og samfunnsliv i bred forstand. Dette står også godt i samsvar med undervisningsformålet, slik den beskrives i Trosopplæringsplanen⁷²: «Trosopplæringen skal formidle kristen tro slik den kommer til uttrykk i Bibelen, bekjennesskriftene, gudstjenesten og gjennom vår kulturarv». Denne felles referansen vil også kunne åpne for en større sammenheng i arbeidet mellom de som arbeider i Den norske kirke, både ansatte og frivillige. Utvalget forslår altså at kirkeårstekstene, sammen med salmer og andre kirkemusikalske og kulturelle uttrykksformer som følger kirkeårssyklusen, utgjør rammen for innholdet i kirkelig undervisning og læring. Det er naturlig at det pedagogiske materialet som allerede er utviklet (ressursbanken, IKO etc.), fremdeles benyttes og finnes i ressursbanken, og at det tilsvarende utvikles et bredere ressurstilfang som omfatter flere kirkeårstekster.

⁷⁰ Midttun, Tveito og Joachimsen (2018), s. 82.

⁷¹ Heid Leganger-Krogstad i muntlig framlegg 18.02.2021.

⁷² Trosopplæringsplanen (2009), s. 15.

Utvalgets anbefaling:

- I stedet for kjernetekster anbefaler utvalget at undervisningsaktiviteter følger kirkeårssyklusen og tar utgangspunkt kirkeårets tekster, tilhørende salmer og andre kirkemusikalske og -kulturelle uttrykk.

4.6 Forholdet mellom nasjonal styring, sentrale tiltak og lokale handlingsrom og tiltak

Utvalget er bedt om å vurdere forholdet mellom nasjonale tiltak og lokal frihet (mandatpunkt 1) og hva bør reguleres og styres nasjonalt, regionalt og lokalt (mandatpunkt 2). I det følgende omtales styringsforholdet mellom ulike nivå, med særskilt vekt på forholdet mellom tiltak på nasjonalt og lokalt nivå.

Dåpsopplæring ble et særskilt satsingsområde i Den norske kirke i 1991 da Kirkemøtet vedtok Plan for dåpsopplæring (1991). En ønsket at opplæringen skulle ha et lokalt og stedegent preg og at menighetene skulle utarbeide lokale planer.⁷³ I 1996 vedtok Kirkemøtet at dåpsopplæring skulle være et satsingsområde i nye fem år.⁷⁴ Med en fornyet satsing på dåpsopplæring slik NOU 2000: 26 la opp til ble det et ønske om nasjonale standarder⁷⁵, og et faglig og koordinerende prosjektsekretariat på sentralt nivå.⁷⁶ Også det regionale leddet ble vektlagt, som undervisningskonsulentene i bispedømmene.⁷⁷ Da Trosopplæringsplanen ble vedtatt i 2009, var det en nasjonal rammeplan, med nasjonale satsinger og et ressursdokument for menighetene lokalt.⁷⁸

Trosopplæringsutvalgets vurdering er at det fortsatt bør finnes en nasjonal overordnet plan for kirkelig undervisning og læring i form av rammeplaner. Utvalget understreker at de nasjonale, systematiske tiltakene og styringsprinsippene har vært nødvendige i prosessen for å få etablert en trosopplæring med det omfanget som det har i dag, men at det framover bør arbeides med balansen mellom sentrale satsinger og lokale tiltak. Lokale behov må være det grunnleggende for valg av aktivitet og tiltak og friheten til å velge tiltak bør bli større.

De lokale menighetene og regionale områder vil være stedene for arrangement og aktivitet. Nasjonale satsinger er viktig og en nødvendig ressurs for lokalmenigheten som selv velger om og når de vil gjennomføre dette. Det er ofte til stor hjelp å ha nasjonale kampanjer, men det passer ikke for alle menigheter å ha alt eller å ha det samtidig. Lokalkirken må stå friere til å velge ut fra mer overordnede rammer gitt av nasjonale, felles rammeverk.

Det må fortsatt arbeides med barne- og ungdomsorganisasjonenes rolle både nasjonalt og lokalt slik at de kan være med å utvikle konsepter, også for det som tradisjonelt er omtalt som «breddetiltak». Et godt samarbeid med organisasjonene er nødvendig og gir større muligheter for å lykkes med kirkelig undervisning og læring.

⁷³ NOU 2000: 26, s. 39.

⁷⁴ NOU 2000: 26, s. 40.

⁷⁵ NOU 2000: 26, s. 90f.

⁷⁶ NOU 2000: 26, s. 101.

⁷⁷ NOU 2000: 26, s. 94.

⁷⁸ Trosopplæringsplanen (2009), s. 4.

Et av de områdene utvalget vil peke på som har gjennomgått en betydelig samfunnsendring de siste årene, er digitalisering og digital omstilling. I pandemisituasjonen er digitale ressurser en nødvendighet for å nå ut og sikre deltakelse. Målgruppene for kirkelig undervisning og læring bruker digitale ressurser på ulike måter. Å utarbeide gode, pedagogiske opplegg forutsetter god pedagogisk og didaktisk, digital kompetanse. Utvalgets vurdering er at Den norske kirkes pedagogiske arbeid i større grad bør ha fokus på digitale ressurser og tilgjengelighet. Utvikling av ressurser, erfaringsdeling og andre former for kompetanseutvikling bør settes i system, både lokalt, regionalt og nasjonalt.

Utvalgets anbefaling:

- Den sentrale styringen av undervisningsfeltet bør bli mer overordnet, mens det bør gis større handlingsrom på lokalt nivå innenfor det rammeverket som gis.
- Ressursbanken og mulighetene for og tilgang til informasjons- og erfaringsdeling, ressurser og materiell bør videreføres og styrkes.
- Arbeidet med digitale, pedagogiske ressurser bør styrkes både på lokalt og sentralt nivå og må ses i sammenheng med Den norske kirkes digitale satsing.

4.7 Mangfold og likeverd

Barn og ungdom som hører til i Den norske kirke, utgjør et stort og rikt mangfold. Trosopplæringsplanen sier at opplæringen skal være for alle døpte, uavhengig funksjonsevne.⁷⁹ Det har vært et stort engasjement og en systematisk bevisstgjøring av temaet *Inkludering og tilrettelegging* i arbeidet med trosopplæringen. Inkludering er et verktøy for å ivareta mangfoldet. Forståelsen av inkludering og tilrettelegging i Trosopplæringsplanen (2009) er todelt: universell utforming og individuell tilrettelegging.⁸⁰ Det er flere grupper som har behov for egne opplegg. Mennesker med funksjonsnedsettelse har stor glede av egne tilrettelagte tilbud, tilrettelagte konfirmantgrupper er et godt eksempel på det. Det gjør også de som har intoleranse for noen typer mat, og de som opplever sosiale samlinger som utfordrende. Mange flere grupper kan nevnes, og mange er godt ivaretatt. Ifølge Den norske kirkes strategidokument 2022–2029, skal Den norske kirke skape tilgjengelige møteplasser og trygge fellesskap både på fysiske og digitale arenaer.⁸¹ Dette gir et mangfold av behov for tilrettelegging. Ansatte kan være usikre på hvordan de kan møte de forskjellige behovene. Det kan være manglende universell utforming av kirker og bedehus, manglende salmebøker og annet materiell i punktskrift eller svak kunnskap om hvordan en skal lage forskjellige typer pedagogiske opplegg. Dersom en ikke klarer å tilrettelegge tilstrekkelig, vil det kunne påvirke deltakelsen i negativ forstand. Disse oppgavene har ofte vært sett på som et diakonalt anliggende, men er en utfordring for hele kirken. Kunnskap inkludert erfaringskunnskap er ofte fragmentert og ikke systematisert. Det er i tillegg uavklart hvem som har ansvar, særlig lokalt er dette en stor utfordring. Det kan medføre manglende deltakelse som resulterer i manglende bevissthet og manglende erfaringer og kunnskap som fører til manglende tilgjengelighet: Den norske kirke kommuniserer ikke tilstrekkelig tydelig at alle skal ha mulighet til å delta.⁸²

⁷⁹ Trosopplæringsplanen (2009), s. 7.

⁸⁰ Trosopplæringsplanen (2009), s. 29.

⁸¹ Jmf. KM 22/21 Strategi for Den norske kirke

⁸² Fra foredrag av Silke Pahlke 15.09.21

Utvalgets vurdering er at kirkelig undervisning og læring skal være åpen og inkluderende for alle, uavhengig av funksjonsnivå eller forutsetninger, identitet eller forhold knyttet til familieforhold eller sosioøkonomiske forhold. Utvalget mener at en revidert rammeplan for barn, unge og voksne bør ivareta en tydelig forankring i rettigheter og lovverk, at tilrettelegging er en forpliktelse, at alle skal få anledning til å delta og at alle har rett til å utøve og praktisere sin tro ut fra sine forutsetninger. Det pedagogiske arbeidet må ta utgangspunkt i det menneskelige mangfoldet. Det må aktualiseres hvordan vi i dag forstår universell utforming og tilrettelegging. Universell utforming handler om fysiske forhold, men samtidig mye mer som for eksempel universell utformet læring. Menigheter må få de verktøyene ressursmessig og kompetansemessig som de trenger for å kunne tilrettelegge og må oppfordres til kontinuerlige samtaler og bevisstgjøring om ulike former for mangfold.

Utvalgets anbefaling:

- Perspektivene på mangfold og likeverd bør styrkes i den teologiske og pedagogiske grunnlagstenkningen og tydeligere slå fast alles mulighet til å delta.
- Ressursbanken bør gjennomgående tematisere inkludering og universell utforming i undervisningsopplegg og pedagogiske ressurser.
- Inkludering og universell utforming bør være tema i kompetansehevede tiltak.

4.8 Forholdet mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid

Gjennom mange av utvalgets samtaler har det vært satt søkelys på forholdet mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid. Både gjennom utvalgets samtaler og tilbakemeldingene fra spørreundersøkelsene har det vært påpekt utfordringer når det gjelder forholdet mellom breddetiltak og kontinuerlige tiltak. Ved gjennomgang av dokumentene er det tydelig at dette ikke har vært tilsiktet. Både NOU 2000:26⁸³ og Trosopplæringsplanen (2009) understreker hvor viktig det er med sammenhenger mellom tidsavgrensede breddetiltak og det kontinuerlige arbeidet. I NOU 2000: 26 presiseres det at «Alle tilbud et barn får både ved avgrensede og kontinuerlige tiltak, vil gjensidig berike hverandre og ha betydning for barnets samlede dåpsopplæring.», mens det i Trosopplæringsplanen (2009) står:

«Det vil være en styrke dersom det etableres strategiske og innholdsmessige sammenhenger mellom de tidsavgrensede tiltakene og det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidet. [...] de tidsavgrensede breddetiltakene styrkes med ressurser fra det kontinuerlige arbeidet, og det kontinuerlige arbeidet får en kontakflate som kan bidra til økt deltakelse.»⁸⁴

I Prismetboken *Byggekloss-spiritualitet?* påpeker Knut Tveitereid at motsetningen mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid verken var intenderte motsetninger og heller ikke rimelige motsetninger: «Like urimelig som det er å hevde at kontinuerlig arbeid er uten bredde, er det å hevde at folkekirkelig trosopplæring er uten dybde».⁸⁵ Han hevder at det like fullt gir seg til kjenne i praksis og erfares som en høyst reell motsetning hos de som arbeider i

⁸³ NOU 2000: 26, s. 23

⁸⁴ Trosopplæringsplanen (2009), s. 37.

⁸⁵ Tveitereid (2018), s. 192.

praksisfeltet.⁸⁶ Tveitereid foreslår å utnytte samspillet mellom bredde og dybde: «Bredde og dybde er en kunstig distinksjon. Begge deler er der, og de to fletter seg stadig i hverandre i en menighet og i et liv. [...] I virkeligheten glir bredde og dybde, det kontinuerlige og det tidsavgrensede mer over i hverandre».⁸⁷ Hans anbefaling er i tråd med Kirkerådets anbefalinger, senest i KR 41/17 *Trosopplæring i Den norske kirke - status 2017*. Utvalget støtter anbefalingen med å se tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid i sammenheng.

En overordnet målsetning for reformen har vært å tilby en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle i døpte i alderen 0–18 år.⁸⁸ Trosopplæringsplanen (2009) legger opp til at tilbudet skal være på 315 timer, og at man i oppbygning av planer tar utgangspunkt i tidsavgrensede breddetiltak for hver enkelt aldersgruppe.⁸⁹ Disse tidsavgrensede breddetiltakene skal «stå i samvirke med menighetens gudstjenesteliv, barne- og ungdomsarbeid og den formidling og trosutøvelse som skjer i hjemmene».⁹⁰ Tradisjonelt sett har det kontinuerlige arbeidet bestått av kor, speider og ulike grupper/lag (for eksempel lederkurs, KRIK-grupper og ungdomsklubber). Trosopplæringsplanen (2009) anbefaler at det etableres strategiske og innholdsmessige sammenhenger mellom de tidsavgrensede tiltakene og det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidet i utarbeidelsen av lokale planer.⁹¹ Deltakelse i kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid kan telles med dersom dette tilbudet inngår i menighetens plan for systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle døpte.⁹²

Utvalget har fått innspill på at det har vært utfordrende å få til et godt samvirke mellom breddetiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid i praksis. Dette gjenspeiles i svarene fra den andre spørreundersøkelsen hvor 64 % er enig eller litt enig i at det er et klart skille mellom de tidsavgrensede tiltakene og menighetens kontinuerlige tilbud til barn og unge. Noen av fritekst-svarene utdyper dette slik:

«Jeg opplever at trosopplæringen setter et kunstig skille mellom hva som er trosopplæring og hva som ikke er trosopplæring. I vår menighet har vi et stort fokus på å jobbe tverrfaglig og som helhet. Når trosopplæringsplanen var under arbeid fikk vi sterke føringer på hva som kunne gjelde som trosopplæring og hva som ikke var det. Ingen av våre kontinuerlige tiltak som har vært og fortsatt er den største arenaen for å nå ut til barn og unge ble godkjent som trosopplæring.»

«Det klare skillet mellom kontinuerlige tiltak og trosopplæringstiltak er føringer jeg mener vi har fått fra den nasjonale planen for trosopplæring og ikke noe vi ønsker selv».

Skillet er mindre i dag enn det var ved i starten av reformen, og flere steder har man klart å finne fram til et godt samvirke. Men flere fritekstsvar legger imidlertid til grunn at et slikt skille fortsatt finnes, og at det oppleves kunstig. Det pekes på at kontinuerlige tilbud ofte når *bredere* ut til barn og unge enn breddetiltak, og at det er gjennom kontinuerlig arbeid at man mange steder skaper et

⁸⁶ Tveitereid (2018), s. 200.

⁸⁷ Tveitereid (2018), s. 204.

⁸⁸ Trosopplæringsplanen (2009), s. 4.

⁸⁹ Trosopplæringsplanen (2009), s. 37.

⁹⁰ Trosopplæringsplanen (2009), s. 17.

⁹¹ Trosopplæringsplanen (2009), s. 37.

⁹² Trosopplæringsplanen (2009), s. 19.

rekrutteringsgrunnlag for breddetiltakene. Videre stilles det spørsmål om breddetiltakene gir tilstrekkelig *dybde* og kvalitet på trosopplæringen, for eksempel slik det kommer fram i fritekstsvaret i utvalgets spørreundersøkelse til ansatte:

«Tanken om tidsavgrensede tiltak som skal være breddetiltak er god, men det er vanskelig å lære om kristen tro og praksis uten å «leve» med dette over tid. Sammenhengende tiltak som f.eks kor og speider, har en helt annen forutsetning for å la barn og unge få bønneliv, salmer/sanger, gudstjenestens liturgi/liturgisk musikk og sakramenter «under huden». De sammenhengende tiltakene blir, slik det er i dag, litt stemoderlig behandlet som ikke helt fullverdige trosopplæringstiltak, men slik jeg ser det, er det kanskje nettopp her man har mulighet til å drive med helhetlig trosopplæring. Breddetiltakene blir ofte løsrevne satellitter, små smakebiter (i beste fall).»

En sentral forskjell på de nye tidsavgrensede tiltakene og det tradisjonelle barne- og ungdomsarbeidet er *målgruppen for aktivitetene*. Speider og kor er eksempelvis *interessebaserte* aktiviteter som er åpne for alle, men som først og fremst tiltrekker seg personer som ønsker å delta i aktiviteten. Man kan ikke regne med at alle dømte ønsker å synge i kor eller delta i speider. For å lykkes med bredde i trosopplæringen var intensjonen med breddetiltakene å skape aktiviteter som kan nå ut til *alle uavhengig av interesser*. Respondentenes tilbakemelding indikerer at breddetiltakene ikke alltid virker i henhold til intensjonen, slik dette utsagnet er et eksempel på:

«Det er problematisk at fokus så lenge har vært på breddetiltak, som har tatt all energi, når vi ser at disse breddetiltakene samler relativt få (tross høy kvalitet), og energi som kunne vært brukt på kontinuerlige tiltak og fellesskapsbygging ikke blir realisert.»

Respondentene gir ikke et samlet inntrykk av å være kritiske til tidsavgrensede tiltak, men flere etterlyser at den sterke prioriteringen av disse fra nasjonalt hold justeres, slik det kommer fram her:

«Skillet mellom tidsavgrensede tiltak og menighetens kontinuerlige tiltak oppleves som mer og mer kunstig. Det gir ikke mening at det kun er de tidsavgrensede tiltakene som kan nyte godt av trosopplæringsmidlene, det kan fort bli en økonomisk skjevfordeling som heller ikke utad vil gi mening. I tillegg erfarer vi at de tidsavgrensede tiltakene er veldig avhengig av og priggitt at kontinuerlige tiltak eksisterer og er velfungerende, det er der vi knytter relasjoner og dermed i stor grad rekrutterer til de tidsavgrensede tiltakene. Vi opplever en stor grad av lokal frihet innenfor de rammer som er gitt, men vil gjerne utfordre de nasjonale rammene til å blant annet revurdere skillet mellom tidsavgrenset og kontinuerlig.»

Rapporteringsstrukturen for trosopplæringsarbeidet viser også et *organisatorisk* skille mellom tidsavgrensede tiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid. Det har blitt utviklet en egen rapporteringsstruktur for trosopplæringsaktivitet som fram til 2019 som ikke inkluderte det kontinuerlige arbeidet. Fram til 2019 ble aktiviteter som ikke kan rapporteres med timetall og oppslutning i trosopplæringsverktøyet en del av menighetenes årsstatistikk. I organisasjonsteori framholdes det at mål skaper atferd.⁹³ Skillet mellom «trosopplæringsaktiviteter» og «øvrige barne- og ungdomsarbeid» kan ha bidratt til å skape det kunstige skillet som ansatte gir tilbakemelding om.

⁹³ Christensen, Lægreid, og Røvik (2021).

Gjennomgangen ovenfor viser at Trosopplæringsplanen (2009) legger opp til et samvirke mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid. Noen ansatte opplever likevel at det har blitt skapt et kunstig skille gjennom sentral styring, og etterlyser at kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid også kan telle som trosopplæring. Vi har sett at rapporteringsstrukturen for trosopplæring ikke regnet med øvrig barne- og ungdomsarbeid før 2019, og at dette kan ha bidratt til å skape et skille i menighetene.

Med bakgrunn i samtaler, spørreundersøkelse og faglitteratur, vil utvalget anbefale at den nasjonale planen justeres slik at tidsavgrensede tiltak og kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid kan ses i sammenheng og i lys av målene for kirkelig undervisning og læring. På sikt bør rapporteringen legges til helhetlig menighetsplan. Det må fremdeles arbeides aktivt med å bygge ned det kunstig skille mellom breddetiltakene og det kontinuerlige arbeidet. Det bør ikke være motsetninger, men heller ulike tilnærminger mot samme mål.

Utvalgets anbefaling:

- Målet om kvalitativ og kvantitativ bredde bør opprettholdes. Breddetiltakene er nødvendig for å nå medlemmene i en folkekirke og tiltakene har skapt vekst og utviklet gudstjenestelivet.
- Det som oppleves som et kunstig og organisatorisk skille mellom tidsavgrensede breddetiltak og kontinuerlig arbeid, bør bygges ned. Det bør legges en helhetlig forståelse av og målsetting for kirkelig undervisning og læring til grunn, slik at tiltakene utfyller hverandre. Det bør tas nødvendige grep på alle nivå slik at tiltakene kan ses i sammenheng.

4.9 Trosopplæring i hjemmet som del av kirkelig undervisning og læring

NOU 2000: 26 påpeker at dåpsopplæringen må skje på mandat fra foreldre og at med bakgrunn i foreldreansvaret er hjemmet en viktig arena for opplæringen: «For utvalget er det viktig å se på hvordan det kan legges til rette for et godt samarbeid med og involvering av barnas og de unges foreldre og faddere. Utfordringen er å få til et godt samvirke mellom kirke og hjem.»⁹⁴ NOU 2000: 26 viser også til at det parallelt med utviklingen av *Undervisningsprogram for hjem og kirke* (UPRO) i 1971 ble utviklet materiell til hjelp i dåpsopplæringen i hjemmet.⁹⁵ Særlig for barn før skolealder er hjemmet den viktigste arenaen når det gjelder denne opplæringen.⁹⁶ Forholdet til hjemmet er fulgt opp i Trosopplæringsplanen (2009), der *Samvirke med hjemmet og familien* satt opp som den første av de i alt 11 sentrale dimensjonene i en helhetlig trosopplæring:

«Familien og hjemmet utgjør de viktigste aktørene for barn og unges oppvekst og utvikling og det er derfor en viktig oppgave for menigheten å ivareta samarbeid med hjemmet og utruste og motivere til å la kristen tro, verdier og tradisjoner prege livet i familien. Menighetens

⁹⁴ NOU 2000: 26, s. 8.

⁹⁵ NOU 2000: 26, s. 18: Det første systematiske program for dåpsopplæring i kirkelig regi kom i 1970, da Institutt for Kristen Oppseding (IKO) la fram Undervisningsprogram for hjem og kirke (UPRO). Det ble bygget opp som et faseprogram knyttet til dåp, 4 år, 6 -7 år, 11-12 år og konfirmasjonstiden. I praksis var det 4-årsfasen som slo bredt igjennom i menighetene, og i noen bispedømmer var det satsing på 11-årsfasen. I denne tiden ble det også utviklet materiell til hjelp i dåpsopplæringen i hjemmet, for eksempel det pedagogiske programmet Tripp Trapp.

⁹⁶ NOU 2000: 26, s. 71.

trosopplæring må legge til rette for at det utvikles gode relasjoner og godt samspill med familien.»⁹⁷

KIFO skrev i 2012 en forskningsrapport som omhandler menighetenes samvirke med hjemmet. Et av funnene der er at «kirken evner å etablere tillitsskapende arenaer for foreldre, barn og ungdom. Gjennomgående er foreldrene godt fornøyd med sitt møte med kirken. De uttrykker positiv overraskelse over kirkens åpenhet.»⁹⁸

Trosopplæringsutvalgets vurdering er at hjemmets og foreldrenes rolle i trosopplæringen er meget viktig. Intensjonen med å understøtte trosopplæringen i hjemmet har vært der hele tiden, men kirkeinstitusjonens ansvar for trosopplæring har gjort at fokus på hjemmets rolle kan ha blitt nedtonet. Hjemmet en sentral arena for kirkelig undervisning og læring der foreldre, foresatte og andre familiemedlemmer er sentrale kirkelige aktører. Den norske kirkes rolle må være å forsterke arbeidet med å understøtte familien og hjemmet og å bidra med opplegg og materiell i en form som gjør det enkelt for foreldrene og familie å gjennomføre. I dette arbeidet er det viktig at en definerer kristen tro og praksis bredt, som favner både livsmestring og livstolkning, forstå seg selv i tilværelsen og i relasjon til Gud, seg selv, og andre, kristen tro i praksis og kristen tro og tradisjon.

Det har vært arbeidet mye med dåpssamtalen og samarbeid med konfirmantforesatte, og dette må fortsette. I disse tilfellene har en foreldre/foresatte/familie i tale og det er en god anledning til å invitere dem inn i det kirkelige arbeidet. Kontakten med foresatte kan ha en todelt målsetting; å utruste dem til å drive trosopplæring i hjemmet med barna sine, men også å gi dem egne tilbud, kirkelig undervisning for voksne. Skoler innkaller til temamøter, kanskje bør Den norske kirke tenke på samme måte. Det bør også finnes møteplasser for foreldre og foresatte mellom dåp og konfirmasjonstid. I flere lokalmenigheter er det laget familieopplegg rundt utdeling av 4-årsbok som involverer foresatte, og det er flere av breddetiltakene som kan organiseres slik at de involverer hele familien. En god mulighet til å få foreldrene i tale er å invitere foreldre inn i menighetens trosopplæringsutvalg.

Den norske kirke må legge opp til fleksibilitet i forhold til familiesituasjonen. Nye familiekonstellasjoner påvirke hjemmet og kirkens arbeid i forhold til hjemmet. Foreldrene er blitt eldre i løpet av de siste 20 årene, og fedrene er i mer permisjon. Det er blitt mer vanlig at barn kan ha to hjem og bor forskjellige steder. Dette er det viktig å ta høyde for, for eksempel ved utdeling av 4-årsbøker. Kulturuttrykkene endrer seg og det samme gjør rammevilkårene (jf. kapittel 0). Erfaringen med pandemien har gitt oss nye erfaringer og vi har måttet finne andre og nye måter å tilrettelegge på. Den norske kirke kan for eksempel hjelpe til med å ta vare på og utvikle den gode familiesamtalen.

Utvalget ser at det fremdeles er mye ugjort og at det framover må arbeides mer både med å utvikle materiell og med å understøtte foreldrene i å ta gode pedagogiske grep.

Faddere

Fadderne har forpliktet seg til et hellig ansvar, slik det heter i dåpsliturgien: «Sammen med vår menighet og hele kirken får dere del i et hellig ansvar: å vise omsorg for barnet, be for det og hjelpe

⁹⁷ Trosopplæringsplanen (2009), s. 27.

⁹⁸ Høeg og Trysnes (2012), s. 97.

det til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så det kan leve og vokse i den kristne tro».⁹⁹ De har altså en viktig oppgave i barnas liv. Fadderne er vanligvis noen fra familien eller den nære vennekretsen og vil sannsynligvis ofte ha kontakt med barnet og ha store muligheter til å oppfylle disse forpliktelsene.

I NOU 2000: 26 sies det at fadderne i større grad bør inkluderes i opplæringen de første årene, og i enkelttiltak fram til konfirmasjonen,¹⁰⁰ samt at «fadderne er en ressurs som har vært lite påaktet fra kirkens side. [...] Utvalget vil at fadderne skal trekkes mer aktivt med i enkelte faser av dåpsopplæringsprogrammet».¹⁰¹

Trosopplæringsplanen (2009) opprettholder et fokus på fadderne, men da gjennomgående som en del av gruppen foreldre/foresatte, faddere og storfamilie/besteforeldre.¹⁰² Ved forslag til involvering av familien i konfirmasjonstiden nevnes fadderne spesielt: «Konfirmasjonen gir også god anledning til å involvere fadderne gjennom forbønnstjeneste og invitasjon til ulike samvær i løpet av konfirmasjonstiden».¹⁰³

I KR 41/17 *Trosopplæring i Den norske kirke – status 2017* vises det til at mange menigheter har arbeidet spesielt mot fadderne ved å invitere dem til breddetiltak og ved tilbud om såkalte fadderpakker.¹⁰⁴ Dette arbeidet bør fortsette. Av personvern hensyn kan det være utfordrende å nå faddere i etterkant av dåp. Det bør derfor arbeides fram hensiktsmessige system for å få tillatelse til oppfølging av fadderne som tar nødvendige personvern hensyn.

Utvalget er av den formening at det er et stort utviklet potensial i fadderne inn i trosopplæringsarbeidet som det bør arbeides med framover. Å være fadder er en viktig kirkelig tjeneste som Den norske kirke i større grad bør anerkjenne og støtte opp om.

Utvalgets anbefaling:

- Både den norske kirkes grunnlagstenkning og rammeplaner bør eksplisitt omtale og understøtte kirkens undervisning og læring i hjemmet som en naturlig del av undervisningsoppdraget.
- Det bør utarbeides mer materiell som kan understøtte foreldrenes arbeid med kirkelig undervisning og læring i hjemmet, herunder også digitale ressurser.
- Oppfølging av faddere bør styrkes, og det må arbeides fram hensiktsmessige system for å få tillatelse til oppfølging av fadderne som tar nødvendige personvern hensyn.

⁹⁹ Den norske kirkes dåpsliturgi 2017.

¹⁰⁰ NOU 2000: 26, s. 88.

¹⁰¹ NOU 2000: 26, s. 99.

¹⁰² Se f.eks Trosopplæringsplanen (2009), s. 33.

¹⁰³ Trosopplæringsplanen (2009), s. 25.

¹⁰⁴ KR 41/17 *Trosopplæring i Den norske kirke – status 2017*, s. 10.

4.10 Samarbeid barnehage/skole og kirke

Trosopplæringsutvalget forholder seg til at samarbeidet mellom barnehage/skole og kirke ikke er definert som en del av dagens trosopplæring, men har likevel valgt å se på dette samarbeidet i relasjon til utvalgets oppdrag.

Det er mange barn og unge som har kontakt med Den norske kirke gjennom besøk på gudstjenester og andre typer besøk i kirkerommet og på kirkens områder.¹⁰⁵ I 2015 var det 552 000 skolebarn og 108 000 barnehagebarn. Dette tallet har holdt seg stabilt med en svak nedgående kurve slik at det i 2019 var 546 000 skolebarn og 94 000 barnehagebarn som var på besøk i kirken. På grunn av pandemien ble det en betydelig nedgang i 2020. Da var besøkstallene 46 000 for skolebarn og 20 000 for barnehagebarn. I årsrapporten til Den norske kirke 2020 framgår det at det har vært utvist stor kreativitet for å opprettholde kontakt og samarbeid med skoler og barnehager:

«Tross krevende rammer rapporteres det i de fleste bispedømmer om kreativitet i det å opprettholde samarbeid med skoler og barnehager gjennom høytidsvandringer, installasjoner og ulike former for uteopplegg. 51 % av menighetene har hatt aktiviteter for skoler eller barnehager og melder om 1 621 besøk av skoler og 1 840 besøk av barnehager. 8 % har hatt digitale skoletilbud.»¹⁰⁶

Det er grunn til å anta at tallene vil ta seg opp igjen når pandemien er over i annen fase med færre restriksjoner og det er mulig å gå tilbake til å kunne arrangere barnehage- og skolegudstjenester samt andre typer kirkebesøk eller barnehage- og skolebesøk.

I spørreundersøkelsene som utvalget sendte ut til de ansatte i trosopplæringen spurte en om en vurdering av sammenhengen mellom trosopplæringen i menighetene og læreplaner i skolen og rammeplan i barnehagen. Svarene fra den første undersøkelsen, den kvalitative undersøkelsen, gir et hovedinntrykk av behovet for å tenke mer helhet om trosopplæringen og skole/barnehage-kirke samarbeid. En av informantene uttrykker det slik:

«Dessverre har mye skole/barnehage – kirke samarbeid kommet i skyggen av trosopplæringa. Det er et prinsipielt skille her, men i en stab er det for rigid å operere med vanntette skott.»¹⁰⁷

«Det er viktig at kirkens trosopplæringsansatte kjenner skolens planer.»¹⁰⁸

Svarene fra den andre spørreundersøkelsen, ansatte i trosopplæringsarbeidet, viser at respondentene har en hovedvekt på at trosopplæringen i menigheten og skolens læreplaner/barnehagens rammeplan bør stå fritt i forhold til hverandre. En av respondentene skriver i fritekstfeltet:

«Kirken må ha sin egen plan uavhengig av hva som skjer i skole og barnehage. - Der har vi et tydelig skille. Vi driver med trosopplæring og forkynnelse. Som kirke er vi friere, og kan være

¹⁰⁵ Tallene er hentet fra Kirkelig årsstatistikk/ssb.no

¹⁰⁶ Årsrapport 2020 for Den norske kirke, s. 41.

¹⁰⁷ Respondenter i den første spørreundersøkelsen.

¹⁰⁸ Respondenter i den første spørreundersøkelsen.

mer frimodig. Når vi samarbeider med skolen eller barnehagen, må vi forholde oss til de rammene som skolene har.»

Som en god nummer to kommer at læreplaner og rammeplaner bør gi en viss grad av styring for arbeidet med trosopplæringen.¹⁰⁹ I fritekstsvarene benytter flere anledningen til å gi utfyllende svar, som disse to eksemplene illustrerer:

«Det er veldig lurt å se etter flere sammenhenger her. Dette blir i min erfaring godt mottatt av skolene/rektorer/lærere og gjør det lettere å komme med et tilbud som delvis passer inn i læreplanen og som skolene VIL bruke fordi det passer med deres planer eller letter lærernes hverdag. Hvis man ser på utviklinga av trosopplæring i sammenheng med læreplanen kan man lettere samarbeide med skoler og bhg, lettere få lov til å komme på besøk eller få besøk i kirka av skoler og bhg, fordi de ser verdien av samarbeidet som en konstruktiv bruk av tid og ressurser.»

«Viktig at det er sammenheng mellom trusopplæringsplan og læreplanar slik at dei kan utfylle kvarandre og borna får ei breiare forståing av den kristne trua.»

Bare noen få mener at skolens læreplaner og barnehagens rammeplaner bør gi stor styring for arbeidet med trosopplæringen. Enkelte av respondentene gir uttrykk for behov for å se sammenhenger mellom kirkens arbeid og skolens arbeid , slik disse respondentene uttrykker det¹¹⁰:

«Kunnskapsformidling burde være en del av trosopplæringsplanen. Trosopplæring er ute av skolen, men kunnskapslæring er svært aktuell. Derfor burde dette tas opp i våre planer. Hva vi kan tilby og bidra med i skolen. Har meget positive erfaringer med dette. Vi er en folkekirke og i det mener jeg at vi burde naturlig være med i kunnskapsformidlingen i skolen.»

«Jeg opplever at barn og unge i økende grad mangler basiskunnskap om den kristne tro, til tross for undervisning om dette i skolen. Derfor kunne det være nyttig å vite mer om hva de ulike kullene lærer på skolen. Da har vi mulighet til å utdype, forklare mer, hjelpe barna til å se sammenhenger.»

Utvalgets oppfatning er at det er viktig med kjennskap til skolens læreplaner, både nasjonale og lokale planer. Det er nærliggende at kirkens undervisningstjeneste har ansvar for barnehage/skole-kirkensamarbeid, selv om det ikke nødvendigvis inngår som en del av undervisningsoppdraget. Utvalget vil peke på at det kan oppstå uklare skillelinjer mellom barnehage/skole-kirkensamarbeid og kirkens undervisningsoppdrag, spesielt når en går fra en forståelse av trosopplæring for døpte til en forståelse av kirkelig undervisning til rettet mot både døpte og «interesserte». Samtidig vil utgangspunktet for undervisnings- og læringsaktivitetene med barn og unge i en intern-kirkelig sammenheng være annerledes enn når en møter dem på en mer offentlig arena som barnehage eller skole, der samarbeidet har ulikt formelt utgangspunkt. Det er samtidig viktig at Den norske kirkes ansatte kan møte barn og unge på en offentlig arena og møte dem sin unike kirkefaglige og -pedagogiske kompetanse, på linje med andre tros- og livssynsamfunn også har anledning til det samme.

¹⁰⁹ Spørreundersøkelse 2.

¹¹⁰ Spørreundersøkelse nr. 2

Utvalget foreslår at det gjøres en utredning av barnehage/skole-kirkesamarbeid. En slik utredning bør blant annet omhandle både potensialet og forutsetningene for samarbeid, herunder hvordan Den norske kirkes posisjonerer seg i religionspolitiske spørsmål på offentlige arenaer som skole og barnehage. Utvalget vil peke på at samarbeidet med utdanningssektor ofte omtales som «skole-kirke samarbeid». Det er imidlertid viktig at en slik utredning har oppmerksomheten rettet mot samarbeidet med *både* barnehage og skole som læringsarenaer med ulike særpreget.

Utvalgets anbefaling:

- Barnehage/skole-kirkesamarbeidet bør utredes nærmere.

4.11 Skolefritidsordning

Kommunene skal ha et tilbud om skolefritidsordning (SFO) før og etter skoletid for 1.–4. klassetrinn. SFO er et frivillig tilbud til de yngste barna. I 2019 brukte 157 000 barn, som er 61% av alle barn mellom seks og ni år, tilbudet.¹¹¹ Det var størst deltakelse på første klassetrinn.

NOU 2000: 26 kommenterer at lokale menigheter flere steder har lagt noe av sitt arbeid rettet mot barn til SFO-tiden.¹¹² I St.meld. nr. 7 (2002–2003) var en positiv til at skolens lokaler kunne brukes til opplæringstilbud spesielt dersom kirken ikke hadde egnede lokaler eller at det lå bedre til rette på grunn av skoleskys.¹¹³ Ved behandlingen av meldingen i Stortinget ble det gjort vedtak om at trosopplæringen ikke skulle gjennomføres i åpningstiden for skolefritidsordningen.¹¹⁴ I Trosopplæringsplanen (2009) sies det for barndomsårene 6-12 år at «utvikling av systematisk undervisning i form av kurstilbud etter skoletid.... vil være tjenlig i denne fasen»¹¹⁵ uten å direkte knytte det til SFO.

I Kirkerådets sak 41/17 *Trosopplæring i Den norske kirke – status 2017* sier at stortingsvedtaket fra 2003 «er å forstå slik at trosopplæring ikke skal gjennomføres i skolefritidsordningens lokaler i SFO's åpningstid. Denne avklaringen gir grunnlag for å legge trosopplæringstiltak rett etter skoletid, som er SFO-tid for de yngste skolebarna. For mange barn og familier er tiden rett etter skoletid «ledig tid». Flere menigheter har derfor etter skoletid-tilbud som del av sin lokale trosopplæringsplan».¹¹⁶

I gjeldende rammeplan for SFO sies det at «I tillegg til selv å tilrettelegge for aktiviteter kan SFO samarbeide med kulturskoler, lokale lag, foreninger og organisasjoner for å gjennomføre og organisere innholdet og aktivitetene, men at disse ikke må virke ekskluderende på enkeltbarn eller grupper».¹¹⁷ Det er dermed helt eksplisitt gjort klart at trossamfunn som Den norske kirke kan ha skolefritidstilbud, så lenge alle barn kan delta.

¹¹¹ Tallene er hentet fra Kirkelig statistikk på ssb.no.

¹¹² NOU 2000: 26, s. 43.

¹¹³ St.meld. nr. 7 (2002–2003), s. 34.

¹¹⁴ Stortingsvedtak 442 i forbindelse med St.meld. nr. 7 (2002–2003).

¹¹⁵ Trosopplæringsplanen (2009), s. 21.

¹¹⁶ KR 41/17 *Trosopplæring i Den norske kirke – status 2017*, s. 3.

¹¹⁷ Rammeplan for SFO, s. 14.

Utvalget er ikke kjent med noen oversikt eller statistikk over hvor mange menigheter som aktivt bruker SFO-tiden til kirkelige tilbud, men legger til grunn at slike finnes og at flere er under utvikling, jf. KR 41/17 *Trosopplæring i Den norske kirke – status 2017*. Utvalget vurderer det som positivt og et kjærkomment tilbud til barnefamilier. Når en utvikler slike tilbud, er samarbeidet med skole og skoleeier sentralt. Utvalget mener at det vil være en fordel om flere menigheter bruker muligheten for tilbud om opplæring rett etter skoletid og, på bakgrunn av rammeplan for SFO, utvikler SFO-tilbud i regi av Den norske kirke. Et slikt tilbud må i tråd med gjeldende regelverk selvfølgelig ikke virke ekskluderende på enkeltbarn eller grupper, og må derfor være et tilbud til alle barn.

Utvalgets anbefaling:

- Det bør satses mer på skolefritidstilbud i regi av Den norske kirke og med utgangspunkt i rammeplan for SFO.

4.12 Urfolks- og minoritetsperspektiv

NOU 2000: 26 understreker at «Det er for utvalget avgjørende at en lovregulering av dåpsopplæringen skal være et virkemiddel for at alle døpte skal få en reell mulighet til å delta i opplæringen. Det gjelder ...språklige og kulturelle minoritetsgrupper – som for eksempel samiske barn og unge».¹¹⁸ Under utvalgets økonomiske anbefalinger foreslår de at det settes av egne midler til å utvikle materiell for barn og ungdom i døvemenigheten og til samisk dåpsopplæring.¹¹⁹ Også St.meld. nr. 7 (2002–2003) nevner samisk: Under kapitlet om et nasjonalt reformprogram står det i meldingen at minst en av reformmenighetene skal være i samisk område,¹²⁰ og at utarbeiding av opplæringsmateriell på de samiske språkene må trappes opp.¹²¹

1. januar 2022 trer en ny språklov i kraft. Språkloven erstatter mållova, men har et videre siktemål. Blant annet gis minoritetsspråkene en lovfestet plass. Samiske språk og norsk er likeverdige språk og de er likestilte i de kommunene som inngår i forvaltningsområdene for samiske språk.¹²² De andre minoritetsspråkene kvensk, romani, romanes og norsk tegnspråk er likeverdige med norsk som språklig og kulturelt uttrykk.¹²³

Den norske kirke har utarbeidet Plan for samisk trosopplæring (2011) på de tre samiske språkene, sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk og Plan for trosopplæring for hørselshemmede og døve barn og unge (2009).

¹¹⁸ NOU 2000: 26, s. 8.

¹¹⁹ NOU 2000: 26, s. 109.

¹²⁰ St.meld. nr. 7 (2002–2003), s. 31.

¹²¹ St.meld. nr. 7 (2002–2003), s. 36.

¹²² Språkloven §5

¹²³ Språkloven §6 og §7

Samiske perspektiv i kirkelig undervisning og læring og samisk trosopplæring

Samisk kirkeråd som har som oppgave å fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke. Det finnes menigheter i Den norske kirke der et samisk språk er hovedspråket, samt at det finnes samiskspråklige og/eller personer med samisk bakgrunn i mange av kirkens menigheter.

Det samiske er godt synliggjort i Trosopplæringsplanen (2009) der det blant annet sies: «Samisk kirkeliv beriker den tradisjonen og det fellesskapet som kirken i Norge rommer, både språklig og kulturelt».¹²⁴ Det ble vedtatt en egen plan for samisk trosopplæring i 2010 som ble iverksatt i 2011.¹²⁵ Planen er et supplement til Trosopplæringsplanen (2009).

Samisk språk og kultur er relevant på flere områder og nivå i kirkelig undervisning og læring: Først og fremst kan samiske pedagogiske perspektiv integreres i den teologiske og pedagogiske grunnlagstenkningen. Videre kan samisk språk og kultur inngå i rammeplanene og i trosopplæringsinnhold, slik at alle barn og unge får lære om samisk språk, kirkekultur, kirkehistorie og kristne hverdagspraksiser og dernest kan det utvikles en egen plan for samiskspråklige og utvikles flere pedagogiske ressurser på samiske språk.

Det samiske perspektivet i grunnlagstenkningen kan ha flere perspektiv, og trosopplæringsutvalget vil særskilt løfte fram det samiske tradisjonelle synet på natur og mennesker. Dette kan spesielt ses opp mot arbeidet med FNs bærekraftsmål og sak KR 15/21 *Mer himmel på en truet jord*. Videre vil utvalget peke på erfaringene til det samiske folk med å tilhøre en minoritet som har vært utsatt for diskriminering og til tider åpenbar rasisme. Det pågående arbeidet i Sannhets- og forsoningskommisjonen¹²⁶ der det understrekes at sannheten om undertrykking, usynliggjøring og urett må komme fram for at grunnlaget for forsoning kan være til stede.¹²⁷

Alle barn og unge må få lære om samiske språk, kirkekultur, kirkehistorie og kristne hverdagspraksiser. I Trosopplæringsplanen uttrykkes det slik: «Kunnskap om det samiske folks åndelighet, kirkeliv og tradisjon er en viktig del av tradisjonsgodset som alle bør få del i.»¹²⁸ Utvalgets vurdering er at dette perspektivet er minst like viktig ved en revisjon og utarbeiding av rammeplaner for kirkelig undervisning og læring.

Det må fortsatt utarbeides en egen plan for samiskspråklige. Men i motsetning til forrige gang, da den samiske trosopplæringsplanen ble utarbeidet i etterkant av trosopplæringsplanen og som et supplement til denne, bør planen nå utarbeides parallelt og planene bør utarbeides i samspill. Slik kan planene være med å berike hverandre.

Utvalgets anbefaling:

- Samiske perspektiver bør være en del av grunnlagstenkning for kirkelig undervisning og læring.
- Kunnskap om det samiske bør fortsatt være en del av den norskspråklige planen.

¹²⁴ Trosopplæringsplanen (2009), s. 7.

¹²⁵ Plan for samisk trosopplæring, Kirkerådet 2011

¹²⁶ Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner (Sannhets- og forsoningskommisjonen) ble opprettet av Stortinget i juni 2018.

¹²⁷ Leder av Sannhets- og forsoningskommisjonen Dagfinn Høybråten i Vårt Land 20.12.21

¹²⁸ Trosopplæringsplanen (2009), s. 9.

- Arbeidet med revidering av rammeplan for samisk kirkelig undervisning og læring bør skje parallelt med de andre rammeplanene.
- Planverkets overordnede del (grunnlagstenkningen) bør foreligge på samiske språk.

Kirkelig undervisning og læring i døvekirkens regi

Døvekirken i Norge er opprettet som et eget prosti under Oslo bispedømme med menigheter i henholdsvis Stavanger, Bergen, Ålesund, Trondheim, Tromsø og Oslo samt Kristiansand og Sandefjord. Døvekirken har tradisjoner tilbake til 1800-tallet. Conrad Bonnevie Svendsen ble ansatt som første døveprest i 1893 og den første døvekirken ble innviet i 1894.

Tradisjonelt sett har døve blitt sett på som mennesker med funksjonshemming, men dette er i ferd med å bli endret til at de er personer med et minoritetsspråk, norsk tegnspråk. Utvalget mener at denne endringen bør gjenspeile seg i Den norske kirkes arbeid og ordbruk slik at døve omtales som minoritetsspråklige. Det er om lag 15 000 personer som bruker norsk tegnspråk og om lag 4000 døve har det som ett av sine første språk.

Trosopplæringsplanen henviser til at Døvekirken har utviklet en egen plan for trosopplæring rettet mot hørselshemmede og døve.¹²⁹ Denne planen ble utarbeidet i forkant av Trosopplæringsplanen og vil også ha behov for revisjon i tråd med en større revisjon av grunnlagstenkningen. Utvalget mener at som med arbeidet med samisk plan, bør dette arbeidet skje parallelt og i samspill med utarbeidelse av de andre planene for kirkelig undervisning og læring. Døves erfaring som en minoritet bør tas hensyn til i arbeidet med grunnlagstenkningen.

Utvalgets anbefaling:

- I arbeidet med grunnlagstenkningen for kirkelig undervisning og læring bør døves erfaring som minoritet tas med.
- Arbeidet med revidering av rammeplan for kirkelig undervisning og læring for døve bør skje parallelt med de andre rammeplanene.

¹²⁹ Trosopplæringsplanen (2009), s. 44.

5 Trosopplæringsutvalgets vurderinger: organisatoriske rammer

Kapittel 5 tar for seg trosopplæringsutvalgets vurderinger og anbefalinger knyttet til trosopplæringsens organisatoriske rammer. Kapitlet er strukturert slik at det først tar for seg plan- og rapporteringsverktøy. Deretter diskuteres økonomi og tilskuddsforvaltning, fulgt av vurderinger rundt organisering og ledelse, stillinger og kompetansekrav, frivillighet og samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjonene. Avslutningsvis i kapitlet peker utvalget på videre satsing på forskning og evaluering av Den norske kirkes undervisningstjeneste. Utgangspunktet for drøftingene er mål, visjoner og innhold i NOU 2000: 26 og Trosopplæringsplanen (2009), sett i lys av kunnskapsgrunnlaget skissert i kapittel 2.6 og kapittel 0.

5.1 Plan- og rapporteringsverktøy

Trosopplæringsarbeidet har hatt et rapporteringssystem som har vært utviklet spesielt for dette området av menighetenes arbeid. Behovet for rapportering er beskrevet i NOU 2000: 26¹³⁰ og innarbeidet som en del av den kontinuerlige utviklingen av trosopplæringsarbeidet og revideringen av menighetenes trosopplæringsplaner.¹³¹ Systemet har blitt kontinuerlig videreutviklet og forbedret gjennom hele reformperioden. Rapporteringen er viktig og er noe en bør fortsette med selv om spørreundersøkelsene viser at enkelte opplever rapportering som både utfordrende og arbeidskrevende:¹³²

«Det går generelt mye arbeidsressurs på planer og rapportering og økonomistyring, noe som spiser mye av en liten deltidsstilling som vi har til trosopplæringsarbeidet.»

«Til tider oppleves rapporterings- og statistikkarbeidet som ganske tidkrevende.»

«Rapporteringen skaper et veldig press.»

De aller fleste opplever rapporteringen nå som et enkelt og greit system og ser at det også fungerer som en hjelp til planlegging og strategisk utvikling av trosopplæringsarbeidet:¹³³

«Rapporteringsordningen er blitt enkel og fin. Det fungerer godt å rapportere rett etter gjennomført tiltak.»

«Rapporteringen skaper oversikt og er sunt for virkelighetsforståelsen. Men den er for detaljert og omfattende.»

«Den nå enklere rapporteringen fungerer fint.»

Og som en av bispedømmerådgiverne uttrykte det: «Rapportering er også evaluering og utvikling. Rapporteringen er ikke et stort byråkrati, ansatte bruker 1-3 dager på årsbasis på evaluering.»¹³⁴

¹³⁰ NOU 2000: 26 s. 105 (om Kirkelovens §23).

¹³¹ Trosopplæringsplanen s. 41: «Fellesråd og menighetsråd skal samarbeide om erfaringsdeling og rapportering etter nærmere angitte retningslinjer.» Og side 43f.

¹³² Fritekstsvar fra spørreundersøkelse 2, jf. vedlegg 7.2.

¹³³ Fritekstsvar fra spørreundersøkelse 2, jf. vedlegg 7.2.

¹³⁴ Petter Rønneberg, rådgiver Oslo bispedømme, muntlig presentasjon 4. desember 2020.

Utvalget mener at det er selvsagt at det fortsatt bør rapporteres på trosopplæringstiltak, og at det ikke trengs store endringer av rapportskjemaet, bare en enkel revidering. Denne revisjonen bør ta høyde for et større handlingsrom lokalt og det må sørges for at rapporteringen også inkluderer det kontinuerlige arbeidet. Det anbefales å skille mellom rapportering på økonomi og rapportering som omhandler tiltak, innhold mm. Rapporteringen bør knyttes opp til menighetens årsstatistikk slik at det blir en mer samlet og felles rapportering.

Det er naturlig å tenke helhet og samtidig være oppmerksom på at det ikke må bli dobbelføring i forhold til bevilgende myndigheter. Det må videre sørges for at den som er arbeidsgiver også har full tilgang til rapportene. Rapporteringer er en god dokumentasjon, et styringsverktøy og utgangspunkt for strategisk planlegging.

Ved utvikling av helhetlig menighetsplan må det vurderes en modell for helhetlig rapportering som også inkluderer menighetens årsstatistikk. Den norske kirke har utviklet tre rammeplaner for menighetsarbeidet; plan for trosopplæring, plan for diakoni og plan for kirkemusikk. Trosopplæringsplanen er obligatorisk og skal i tillegg til vedtak i menighetsrådet også være godkjent av biskopen. Plan for diakoni og plan for kirkemusikk er anbefalte, men frivillige planverktøy for lokalt planarbeid. Den helhetlige menighetsplanen anbefales å være frivillig å ta i bruk for menighetene.¹³⁵ Utvalget anbefaler at det arbeides for at den foreslåtte helhetlige menighetsplanen blir obligatorisk på sikt og at menighetenes rapporteringer knyttes opp mot den. Formålet med helhetlig menighetsplan er å gi menigheter i Den norske kirke et verktøy for å jobbe strategisk med utvikling av menighetens arbeid. Helhetlig menighetsplan må bli både en strategisk plan som ser overordnet på menighetens kontekst, ressurser, utfordringer og mål, og en handlingsplan som beskriver de aktiviteter som menigheten velger å gjøre utover alminnelige gudstjenester og kirkelige handlinger. Slik kan den få mange likheter med oppbygningen av menighetens planer for trosopplæring, kirkemusikk og diakoni. Trosopplæringsplanens metodikk og erfaringer rundt rapportering kan være med å gi retning til utviklingen av et helhetlig planverktøy for menighetene. Videre kan menighetene trekke veksler på det lokale utviklingsarbeidet som alle menighetene har erfaring med gjennom arbeidet med trosopplæringsplanene. En helhetlig rapportering vil gjøre det enklere for menighetene å få en samlet oversikt over eget arbeid, det sammenholder arbeidet og det kan bli et godt strategisk verktøy for lokal menighetsutvikling. Det blir også enklere byråkratisk enn om menighetene må rapportere i forskjellige system. Verktøyet må være enkelt i bruk og helst slik at det kan rapporteres kontinuerlig. Det er bra at den planlegges å være digital. Strukturen på rapporteringen bør også vurderes. Det kan synes naturlig at den også sendes arbeidsgiver, noe som ikke er et krav i dag.

Utvalgets anbefaling:

- Sammenhengen mellom plan og rapportering bør styrkes, være både kvalitativt og kvantitativt orientert og i større grad ses på som strategiske verktøy for evaluering og utviklingsarbeid.
- Rapportering på kirkelig undervisning og læring på lokalt plan bør være helhetlig og tverrfaglig.
- Helhetlig menighetsplan gjøres obligatorisk på sikt.

¹³⁵ Jan Christian Kielland, muntlig presentasjon 29. oktober 2020 og Åsmund Mæhle, møte 16. september 2021.

5.2 Økonomi og tilskuddsforvaltning

NOU 2000: 26 anbefalte et timetall på 315¹³⁶ for trosopplæringen og anslo at dette ville medføre en statlig overføring på om lag 550 millioner kroner.¹³⁷ St.meld. nr. 7 (2002–2003) videreførte antall timer, men la til grunn en budsjettmessig opptrapping til om lag 250 millioner kroner.¹³⁸ Denne summen har vært tilnærmelesvis, men ikke fullt ut, fulgt opp fra statens side. Fra 2017 ble overføringene fra staten endret slik at tilskuddet til trosopplæringen nå er en del av rammetilskuddet til Den norske kirke. Kirkerådets budsjettvedtak for midler til trosopplæringen i 2020 var på 327,8 millioner, mot 348 millioner dersom en hadde fulgt prisindeksen fra og med 2003. Det meste fordeles ut til menighetene. Litt over 2 %, 7,2 millioner kroner ble igjen på nasjonalt nivå. Utvalget mener at opplæringsarbeidet må få rammer som følger opp intensjonen i St.meld. nr. 7 (2002–2003).

Det var en gradvis opptrapping i løpet av reformen gjennom bevilgningene som er mottatt over statsbudsjettet fram til ca. 2015. Fordelingen av midlene har endret seg gjennom reformen. I begynnelsen var det store tilskudd til enkelte menigheter der mesteparten gikk til stillinger, noe til driftsmidler lokalt mens noe ble igjen på regionalt (bispedømmenivå) og nasjonalt nivå (Kirkerådet).

Konsekvenser av dagens tilskuddsordning

Tilskudd til menighetene er nå i hovedsak ut fra barn i aldersgruppen 0 – 18 år. Tildeling er pr hode og beløpet er utregnet til kr 320 pr dømte barn.

Det viser seg at tilskuddsordningen som ble valgt med tildeling pr hode, som er en vanlig måte å tildele midler på for eksempel til skole, har resultert i forskjeller mellom små og store menigheter/ fellesråd. Menigheter med mange dømte barn får en økonomi som gir mulighet for stillinger, driftsmidler og administrative oppgaver, mens små enheter for eksempel må prioritere mellom en liten stilling¹³⁹ eller om de har råd til driftsmidler eller å sende ansatte på konferanser. Utvalget vil derfor anbefale at det vurderes en alternativ fordelingsnøkkel.

Det er ikke uvanlig at menighetsråd og/eller fellesråd må tilføre ekstra økonomiske midler for å kunne etablere stillinger av en viss størrelse. Erfaringene viser at slike tilskudd ikke så lett krysser linjene i den kirkelige organiseringen; om et bispedømmeråd går med overskudd fører det ikke nødvendigvis til en utjevning overfor fellesråd som går med underskudd.

Overføring av tilskuddet til lokalkirken og oppbygging av fond

Soknet, ved menighetsrådet, har ansvaret for kirkens undervisningsoppdrag. Fellesrådet støtter opp under og legger til rette for at det er mulig å gjennomføre Trosopplæringsplanen. Det forutsetter og

¹³⁶ NOU 2000: 26 s. 10.

¹³⁷ NOU 2000: 26 s. 11.

¹³⁸ St.meld. nr. 7 (2002–2003) s. 8.

¹³⁹ Andre spørreundersøkelser viser at det er stor variasjon når det gjelder stillingsstørrelser i de enkelte menighetene. Det laveste som er registrert er 5 % stilling, i tillegg til at to menigheter sier at de ikke har ansatte. Det høyeste tallet er 390 % stilling.

krever et godt samspill og ansvarsavklaring mellom de to rådene, særlig når det gjelder økonomi og rammer for gjennomføring av den vedtatte Trosopplæringsplanen.

I første fase av reformen var det stor vekt på menighetsrådets rolle, ofte omtalt som menighetsreformen. Etter hvert har fellesrådets rolle og ansvar som tilrettelegger, koordinator og arbeidsgiver blitt viktig og dermed også fått mer anerkjennelse.

Normalpraksis er at tilskuddet til menighetene blir sendt til fellesrådene. Noen bispedømmer øker tilskuddet med utjevningmidler eller bruker *mindreforbruket* som kan oppstå i løpet av året. For alle gjelder det at et mindreforbruk på inntil 10 % kan beholdes i fellesrådene, men det er ulik praksis i bispedømmene om det gis mulighet for oppbygging av reservefond. Utvalget anbefaler at det må kunne bygges reservefond, som er øremerket samme formål.

Utvalget har fått innspill på at tidspunkt for utsending av tilsagnsbrev med informasjon om tilsagnsbeløp, og selve utbetalingen av tilskuddet kommer alt for sent ut til menighetsrådet/fellesrådet. Utvalget anbefaler at denne praksisen vurderes endret slik at lokalkirken kan sikres en god planprosess og forsvarlig drift av arbeidet med opplæringen. Ingen må risikere at lokalkirken ikke har likvide midler til utbetaling av lønn.

Utvalgets spørreundersøkelser viste at det var et stort sprik blant respondentene om hvordan tilskuddsordningen fungerte: bare rundt 25 % i begge de kvantitative undersøkelsene var helt enig i at den fungerer etter hensikten:

«Trusopplæringsattsene treng ei justering! Mens det er nedgang i medlemstal i store deler av landet er det auke hjå oss. Da trusopplæringsmidlane blei tildelt, var talet på medlemmar i aldersgruppa ein vesentleg faktor for utrekning av tildelinga. Dette ligg mange år tilbake no og treng ei justering.»

«Det blir helt feil at økonomiressursene fordeles etter antall barn - i praksis kan det komme like mange på et TO-tiltak i en stor som i en liten menighet. Det er ikke nødvendigvis mindre jobb i en liten menighet, for de samme tiltakene skal i prinsippet gjennomføres i en menighet med en 30% stilling og i en menighet med 200% stilling. Små menigheter kommer ofte dårlig ut både på ansattressurser og økonomi.»

Fra øremerket tilskudd til rammetilskudd

Tilskuddet til opplæringen kommer ikke lenger som eget tilskudd fra staten. Overføringene fra staten til Den norske kirke er nå ett tilskudd. Kirkerådet vedtar budsjettet for hele rettssubjektet Den norske kirke ut fra føringer fra Kirkemøtet. Kirkerådets budsjettvedtak fordeler midler til ulike budsjettgrupper, og mellom Kirkerådet, bispedømmene og tilskudd til menighetene ved fellesrådene.

Utvalget ser utfordringene i at de opprinnelige budsjettmålene fra St.meld. nr. 7 (2002–2003) for trosopplæringsarbeidet ikke er nådd. Det er et stort behov for å øke tilskuddene lokalt, særlig for de minste menighetene og det bør tas mer høyde for pris- og lønnsvekst hvis ikke blir tilskuddene i realiteten redusert. Utvalget mener at kirkens undervisningstjeneste utover 18 år bør styrkes, men ser at dette kan gi nye utfordringer for lokalkirkens økonomi. Utvalget mener at fordelingsnøkkelen for

Kirkerådets budsjett bør vurderes på ny vel vitende om at en økning av budsjettet til trosopplæringsarbeidet vil kunne medføre reduksjon i andre budsjettposter såfremt en ikke klarer å øke totalrammen fra staten eller får midler fra andre inntektskilder.

Modeller for fordeling av tilskudd med mer lokal tilpasning

Utvalget foreslår et grunntilskudd i stedet for fordeling «pr hode døpte mellom 0–18 år». En slik modell vil kunne sikre at flere av de små fellesrådene kan opprette større stillinger, alene eller i lag med andre fellesråd. Det bør også ses på modeller med større fellesråd som foreslått i utredningsarbeidet rundt ny kirkeordning. Andre modeller kan være å bruke vertsfellesråd. Dersom tilskuddsordningen er stor nok kan en vurdere om tilskuddsgiver skal kreve at en lokalt finner en modell som sikrer opprettelse av for eksempel minimum 50 % stilling.

Utvalget mener at det er behov for en nærmere utredning av tilskuddsordningen. Den bør være av en slik størrelsesorden at den sikrer ansettelse av personer med nødvendig og etterspurt kompetanse og til å avlønne deretter. Gjennom å opprette større stillinger vil det også gi større mulighet for å bygge opp fagmiljøer på prosti/ fellesrådsnivå. Utvalget mener også at det må være flere skjønsmessige element i tildelingen enn i dag. For eksempel bør demografiske forhold som geografi og avstander, antall kirker og antall medlemmer, spille like stor rolle som å utregne tildeling pr døpte hode.

Utvalget peker på at statstilskuddet ikke må definere grensene for økonomien i trosopplæringsarbeidet. Lokalmenighetene har mulighet til å finne midler også andre steder, som lokale støtteordninger, givertjeneste eller prosjektmidler.

Utvalget har fått tilbakemeldinger om at deler av tilskuddet blir trukket tilbake dersom menighetene skaffer midler inn i trosopplæringsarbeidet på annet vis. Dette er i så fall uheldig og ikke stimulerende til å søke alternative finansieringskilder.

Utvalgets anbefaling:

- Økonomien må sikres i fortsettelsen, minst på det nivået det er i dag.
- Det er behov for å utrede mulige endringer i kriteriene for fordeling av tilskuddet til fellesrådene, for eksempel med utgangspunkt i tildeling på grunnbeløp eller pr. døpt, samt ett felles fordelingsystem for kirkelig undervisning og læring der sentralt finansierte kateketstillinger inngår i ordningen.
- Ved mindreforbruk av tildelte midler bør det i større grad kunne være mulig å sette av udisponerte midler for større satsinger og mer langsiktighet i arbeidet med kirkelig undervisning og læring.
- Tilskudd til kirkelig undervisning og læring bør sees uavhengig av andre inntektskilder også når det gjelder rapporteringen.
- Tilskuddet til lokalkirken bør fremdeles sendes til fellesrådsnivået for hensiktsmessig ressursutnytting.

5.3 Organisering og ledelse

Den norske kirke har fremdeles to arbeidsgiverlinjer. Kirkemøtet vedtok i 2005 målsettingen om et felles arbeidsgiveransvar¹⁴⁰ og dette ble bekreftet på Kirkemøtet i 2013¹⁴¹. Denne målsettingen ligger som en forutsetning for det arbeidet som nå gjøres med å utrede en ny kirkelig organisering. Trosopplæringsutvalget ser at resultatet av den nye kirkelige organiseringen vil påvirke ledelsen og organiseringen av de som arbeider med kirkelig undervisning og læring.

Slik det er i dag, er de fleste av de ansatte innen undervisning og læring ansatt i et kirkelig fellesråd, med arbeidsoppgaver for arbeidet i ett eller flere sokn. De fleste som har en stilling med hovedansvar innen undervisning og læring er kateketer, menighetspedagoger, menighetsarbeidere og øvrige ansatte innen kirkelig undervisning. Det er også en god del prester som arbeider, helt eller delvis, innen undervisning og læring. Noen av disse er ansatt som menighetsprester i kirkelig fellesråd, men de fleste er ansatt i rettssubjektet Den norske kirke og har arbeid med trosopplæring som en del av sin prestedtjeneste. Mange stillinger med hovedansvar innenfor andre arbeidsområdet kan også bidra innen undervisning og læring i for eksempel tverrfaglige prosjekter, dette gjelder særlig de som arbeider innenfor diakoni og kirkemusikk. Disse er tilsatt i kirkelig fellesråd.

Et viktig aspekt som kommer fram i spørreundersøkelsene, er at for de aller fleste fungerer stabsfellesskapene godt og de opplever at arbeidet er godt organisert, slik disse fritekstsvarene illustrerer:¹⁴²

«Eg opplever heilt klart å jobbe saman i eit godt team. Me hjelper kvarandre, og oppmuntarar kvarandre, og drar "lasset" saman når dagane er utfordrande.»

«I denne menigheten fungerer det tverrfaglige i staben godt. Vi liker å jobbe sammen og opplever stor støtte fra hverandre.»

«Jeg opplever et godt tverrfaglig samarbeid, både i stab og oppfølging fra administrasjon. At både prester og kirkemusiker bidrar så mye, er veldig verdifullt, og hele staben ser på trosopplæringsarbeidet som viktig.»

Utvalget mener at det kan være klokt å gjøre noen vurderinger av hvor og hvordan styring og ledelse utøves. Utvalgets medlemmer har diskutert dette og erkjenner at det er ulike perspektiv ut fra ulike erfaringer og ulikt ståsted. Det som følger av arbeidsgiveransvaret, er definert i lover og avtaler. Men slik Den norske kirke fremdeles er organisert skjer fagutvikling og tilrettelegging av ressurser i menighetene på tvers av arbeidsgiverlinjene og det er viktig å finne gode modeller for dette.¹⁴³ En mulig løsning kan være at prostens har et teologiskfaglig ansvar for de som er vigslet, en annen løsning er å ha såkalte prostikateketer. Denne modellen har ikke vært utviklet mye. Det er Borg bispedømme som har arbeidet mest med den og da som koordinator for oppfølging av den lokale

¹⁴⁰ KM 08/05

¹⁴¹ KM 05/13

¹⁴² Fra respondenter i den andre spørreundersøkelsen.

¹⁴³ Det har vært spilt inn til utvalget at når det skiller mellom administrativ og faglig ledelse i utvalgets mandat møter det mange motforestillinger hos arbeidsgivere. Denne problemstillingen bør være med videre i arbeidet med kirkelig undervisning og læring.

trosopplæringsplanen. Det bør sees på forskjellige modeller som kan ivareta dynamiske løsninger tilpasset lokale forhold.

De som er tilsatt i kirkelig fellesråd vil normalt ha kirkevergen som sin nærmeste overordnede. I mange sokn er det etablert en mellomleder med tittel som daglig leder, menighetsforvalter e.l. som har fått delegert lederansvar for medarbeidere. Soknepresten leder prestetjenesten i menighetene, og soknepresten har derfor en lederrolle overfor tilsatte innen undervisning og læring i arbeidet med gudstjenester.

I tillegg kommer biskopens tilsyn for alle ansatte, og undervisningsrådgiverens faglige oppfølging av undervisningsarbeidet i bispedømmet. Biskopens tilsyn gjelder alle ansatte, uavhengig av arbeidsgiverlinje. Fagdager i regi av biskopen og/eller bispedømmekontoret er av stor betydning for undervisningsansattes kompetanseutvikling.

Det bør også vurderes hvilket nivå som skal utøve den faglige og strategiske ledelsen, for eksempel om hva som skal ligge på lokalt nivå og hva som bør ligge regionalt. Utvalget mener det blir viktig å arbeide med struktur og det må utvikles et strategisk samspill. De som lager planer og de som gjennomfører må arbeide sammen om strategien.

Noen steder er det etablert prostiteam eller faggrupper som driver fagutvikling. Det er viktig at disse er godt forankret i både lokal og regional ledelse. Faglighet er en kompetanse som også utvikles gjennom kontakter, erfaringsutveksling, kurs, konferanser og fagdager. Det er derfor viktig at det noen ganger også gis mulighet til å delta på regionale og nasjonale kompetansetiltak. Arbeidsgiver uavhengig av arbeidsgiverlinje må tilrettelegge for dette og sikre økonomien.

Særlig når det gjelder oppfølging av nye tilsatte kan en veileder ha stor betydning. Mentortjenesten, som ble organisert av IKO, var en suksess og et godt strategisk grep, ikke bare i veiledningen av ansatte, men også i selve utviklingen av trosopplæringsplanene i alle menighetene i Den norske kirke.

I de siste årene har det gjennom OU-ordningene i KA-sektoren kommet i gang kurs for nytilsatte. Det bør vurderes å utvikle en ordning for kollegaveiledning og hospitering som kan være til hjelp, særlig for nytilsatte, men også til refleksjon og læring for alle som kjenner behov for dette.

I arbeidet med ny kirkelig organisering er et av temaene å organisere arbeidet ut fra større enheter med begrunnelse å få en bedre ressursutnyttelse. Det kan være en fare for å løse opp båndene mellom ansatt og menighet når en utvikler team som spenner over flere menigheter. Menighetsrådets rolle og ansvar som oppdragsgiver bør i en slik organisering styrkes, og det bør være strategier som sikrer nær kontakt mellom ansatte og den enkelte menighet.

Utvalgets anbefaling:

- Det bør sikres tilstrekkelige ressurser til tverrfagutvikling for ansatte på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.
- Det bør vurderes hvilket nivå som skal utøve den faglige og strategiske ledelsen, om det skal være sokn, fellesråd, prosti eller bispedømme.

5.4 Stillingstyper, - størrelser og -benevnelser

NOU 2000: 26 la vekt på at «en ny satsing på dåpsopplæring må ha som forutsetning at kirken tilføres undervisningsstillinger.»¹⁴⁴ Dette utvalget understreket også at i tillegg til skolens kristendomsundervisning og menighetenes ansatte så «har enkeltpersoner og frivillige organisasjoner gjort og gjør en betydelig innsats i det kristne barne- og ungdomsarbeidet»¹⁴⁵ og at det er ønskelig at og nødvendig at dette fortsetter.¹⁴⁶ Utvalget sa videre at «det er avgjørende at de ansatte organiserer dåpsopplæringen og motiverer og utfordrer frivillige i menigheten for å kunne gi barn og unge best mulig dåpsopplæring.»¹⁴⁷ Utvalget understreket at det er menighetsrådets ansvar å utarbeide planer, men at de er avhengig av ansatte og frivillige for å gjennomføre disse planene. «Enkelte tjenestegrupper har gjennom vigslingsliturgier, tjenesteordninger og stillingsbeskrivelser fått et særskilt ansvar for dåpsopplæringen. Dette gjelder i første rekke kateketen og presten.»¹⁴⁸ Ved økning av antall ansatte innen menighetens dåpsopplæring måtte det overordnede faglige ansvaret legges et sted og utvalgets forslag var at dette burde være hos kateketen. «Dette vil bety en utvidelse av kateketens tjenesteplikter og må derfor tas inn i tjenesteordning for kateketer,» påpekte utvalget.¹⁴⁹

I Den norske kirke har vi i 2021 tre stillingskategorier som arbeider spesifikt inn mot trosopplæringsarbeidet. *Kateket* er en vigslet stilling med egen tjenesteordning. Det er krav til utdanning på masternivå, med særlig fordypning i kristendom/teologi, pedagogikk og praktisk-kateketiske fag. Tjenesteordningen slår fast at kateketen, etter menighetsrådets planer og prioriteringer, leder menighetens undervisningstjeneste.¹⁵⁰ Katekettjenesten ble innført i Den norske kirke ved lov av 19. juni 1969.

Det er ikke uvanlig at det i menighetene, i tillegg til kateketer, tilsettes personer med annen kompetanse enn kateket, som arbeider med opplæring, barn og unge. Særlig i perioden fra 2003 med økt satsing på trosopplæring i Den norske kirke, er det blitt tilsatt undervisningsmedarbeidere som både har andre titler enn kateket, og har annen kompetanse. Den mest vanlige stillingsbenevnelsen på disse er menighetspedagog, noen kalles også menighetsarbeider eller har andre lokale titler.¹⁵¹

Menighetspedagog har krav til utdanning på BA nivå. Bachelorutdanning med minimum 30 studiepoeng i pedagogikk og 30 studiepoeng i kristendom/teologi. *Menighetsarbeider* er uten noen formelle krav til utdanning. Utvalget er kjent med at det i flere menigheter brukes andre benevnelser som trosopplæringsmedarbeider eller trosopplærer, men anbefaler at en holder seg til de

¹⁴⁴ NOU 2000: 26 s. 8.

¹⁴⁵ NOU 2000: 26 s. 8.

¹⁴⁶ NOU 2000: 26 s. 9: «Frivillige medarbeidere og ledere i de kristelige organisasjonene innehar stor kompetanse og gir viktige bidrag til dåpsopplæringen. Også i fremtiden kan kirken vanskelig klare seg uten disse bidragene.»

¹⁴⁷ NOU 2000: 26 s. 9.

¹⁴⁸ NOU 2000: 26 s. 81.

¹⁴⁹ NOU 2000: 26 s. 82.

¹⁵⁰ Tjenesteordning for kateketer §§ 2 og 3.

¹⁵¹ Kompetanseundersøkelse for ansatte innen kirkelig undervisning, KA 2021.

stillingsbenevnelsene det er enighet om mellom arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene.¹⁵² I tillegg skal menighetsprestene utføre dåps- og konfirmasjonsopplæring.¹⁵³ I mange menigheter har prestene også et videre undervisningsansvar.

Kateketutdanning eller deler av den tilbys ved flere høyere utdanningsinstitusjoner. De som ønsker å kvalifisere seg til menighetspedagog har også flere studier og studiesteder å velge mellom. Det er de siste årene lagt godt til rette for studier både på heltid og deltid til både menighetspedagog og kateket, og flere av disse er i tillegg samlingsbaserte og/eller nettbaserte studier.

Menighetsarbeider/trosopplæringsmedarbeider har ingen formelle krav til utdanning. Selv om det ikke er formelle krav, betyr det ikke at de som har denne tittelen ikke har utdanning. Mange av disse kan være svært godt kvalifisert, men mangler de etterspurte fagene innenfor pedagogikk, kristendom/teologi og kateketiske fag. Noen av disse har utdanning på videregående nivå, for eksempel som barne- og ungdomsarbeider. Utvalget mener at det bør vurderes å utrede en innretting mot kirkelig barne- og ungdomsarbeider på VGO- nivå som kan føre for eksempel til et fagbrev som barne-/ungdoms-arbeider. Eller at Den norske kirke selv utvikler et kurs som gir en grunnkompetanse på VGO-nivå, tilsvarende utdanningsprogrammene som KA har utviklet for kirketjenere og gravere (kirketjenerskolen og gravplasskolen).

Utvalget ser at det kan være hensiktsmessig å finne en samlebetegnelse for de som arbeider spesifikt med undervisning og læring. *Pedagoger* er foreslått. I Oslo bispedømme har en valgt å bruke *undervisningspersonale*. Undervisningsmedarbeidere, undervisningsansatte eller ansatte innen kirkelig undervisning, er også brukt i mange sammenhenger. Utvalget vil peke på at det vil være en fordel med en sammenheng mellom benevnelsen på det pedagogiske arbeidet og stillingstitler. På bakgrunn av at utvalget har foreslått «kirkelig undervisning og læring» foreslår utvalget at samlebetegnelsen er «undervisningstjenesten» og «undervisningsansatte».

Stillingsbenevnelser i Sverige, Danmark og Finland

I Den svenske kirke brukes menighetspedagog. «Att vara församlingspedagog handlar om att undervisa, berätta och samtala om tro. Barn och unga är en prioriterad grupp i Svenska kyrkan. Församlingspedagogen står mitt bland barnen och de unga. Ansvar för och mötet med barn och ungdomar är centrum i församlingspedagogens yrke. Det kan handla om att finnas med i nätverk, grupper eller konfirmandläger. Att ha kontakt med skolan, samarbetspartners inom kommunen eller ungdomsorganisationer är en naturlig del i uppdraget.»¹⁵⁴

I Den danske folkekirken brukes kirke- og kulturmedarbeider, tidligere het det soknemedhjelper. Dette er en stilling som kan brukes for et bredt ansvarsområde, ikke bare undervisning: «I nogle kirker er kirke- og kulturmedarbejderens hovedopgave at undervise minikonfirmander. Nogle steder inddrages kirke- og kulturmedarbejderen også i undervisningen af konfirmander, voksne og af elever med

¹⁵² Stillingsbetegnelser er plassert i lønnsgrupper under Kapittel 4, 4.6 i tariffavtalen <https://www.ka.no/service/300851/download/id/574597/name/HTA+2020-2022+-+avtaletekst+endelig+utgave+til+web.pdf>.

¹⁵³ Tjenesteordning for prester § 2b.

¹⁵⁴ Fra nettsiden til Svenska kyrkan.

specielle behov.» Det kreves et kurs av fem ukers varighet med kristendomsfaglig og kirkefaglig innhold.¹⁵⁵

Den evangelisk lutherske kirken i Finland har småbarnspedagoger, barneledere og ungdomsarbeidsledere.¹⁵⁶

Tjenesteordningen for kateketer

Det ble gjort endringer i tjenesteordningen for kateketer på Kirkemøtet 2021. Endringene gjaldt kvalifikasjonskravene for stillingene. Utvalget mener at det er nødvendig at det gjøres en ytterligere evaluering og oppdatering av tjenesteordningen med formål å plassere katekettjenesten i sentrum av undervisningstjenesten slik intensjon var i NOU 2000: 26. Noen steder har det fungert slik, mens andre steder havnet kateketene på siden av trosopplæringsreformen siden det ble tilsatt egne medarbeidere og trosopplæringsledere. Samtidig bør prestenes tjenesteordning vurderes, siden de også har et ansvar for undervisning og læring. Det bør foretas en utredning og en avklaring av forholdet mellom ulike stillinger innen kirkelig undervisning og læring. Det er en stor utfordring at det i mange menigheter ikke finnes kateketressurser. Utvalget foreslår at det i hver menighet skal defineres hvem som har ansvaret for helhet i undervisningen. Der det er kateket ligger dette i tjenesteordningen. Der det ikke er kateket kan det vedtas lokalt hvem som skal ha denne rollen og det må sikres at denne får tilstrekkelig kompetanse, både innen pedagogikk og teologi. Utvalget vil særlig fremheve at pedagogisk kompetanse er helt sentralt for å kunne ha et helhetlig ansvar for kirkens undervisningstjeneste, spesielt dersom man skal ha et ledelsesansvar overfor andre medarbeidere og/eller frivillige. Ansvarsområdene bør innarbeides i stillingsbeskrivelsene. Ansvaret kan ligge hos menighetspedagog, diakon, prest, eller andre.

Med økt tilgang og satsing på kateketutdanning og kateketstudenter de siste tre–fire årene, er det nå mulig å styrke katekettjenesten som menighetens undervisningsleder. Satsingen på erfaringsbasert masterprogram gjør det mulig å gjøre om menighetspedagogstillinger til kateketstillinger med definert overordnet og helhetlig ansvar for undervisningen i menighetene.

Stillingsstørrelser

Hele kateket- eller menighetspedagogstillinger er å foretrekke, men i små menigheter er dette oftest ikke mulig å få til. Respondentsvarene i den andre spørreundersøkelsen viser at det finnes menigheter som ikke har stillinger innen sektoren. For de som har stillinger oppgis det ned i 5 % og mange menigheter har 10 % eller 20 % stilling. 46 % av 530 respondenter svarer at det i deres menighet er 100 % stilling eller mer. Det vil si at i mer enn halvparten av menighetene er det mindre enn en full stilling som arbeider spesifikt med undervisning og læring. 5 % av respondentene svarer at det er flere menigheter som samarbeider om en eller flere stillinger.¹⁵⁷ Utvalget mener at dette kan være en god modell for mindre menigheter og foreslår at det ikke opprettes stillinger på mindre enn 50 %. Erfaringsbasert vil dette gi en større faglig sikkerhet, det vil minske faren for turnover og slik sikre større stabilitet i stillingene. Dette understøttes av MF-rapport 1: 2015: «Det sees en tydelig sammenheng mellom stillingsstørrelse og hvor lenge respondentene har hatt en kirkelig

¹⁵⁵ Fra nettsiden til den danske Folkekirken.

¹⁵⁶ Fra nettsiden til Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.

¹⁵⁷ Det er ikke bare hele stillinger som deles, også mindre stillinger kan være delt på flere sokn: 1. «30% fordelt på 5 sokn.» 2. «60% fordelt på 7 ulike menigheter.»

undervisningsstilling. Andelen respondenter med stor stillingsandel er høyere jo lenger tid de har vært i kirkelig undervisningsstilling: Blant de som har hatt yrket i inntil to år har 42 % heltidsstilling. Blant de som har over 10 års erfaring har 68 % heltidsstilling.»¹⁵⁸ På steder i landet der det er for langt geografisk mellom menighetene til at en kan dele på stillinger bør kombinasjonsstillinger vurderes. Dette understøttes også av MF-rapport 1: 2015.»¹⁵⁹

Konkurransedyktighet mot parallelle yrker

Utvalget mener at hvis kirken skal konkurrere om de med best kompetanse innen fagfeltet, må det følge med lønnsmidler. Også kompetanseheving må følges opp med økonomi, både til å ta videre utdanning og til den økte lønnen høyere kompetanse gir. Det er et ønske om så store stillinger som mulig og så høy kompetanse som mulig og da må det også finnes midler til å betale for høyere kompetanse. Høy kompetanse fører sannsynligvis til lengre tjenestetid.¹⁶⁰ En økonomisk utfordring er for eksempel hvem som disponerer lønnsmidlene. En problemstilling som har blitt reist er at lokale kirkelige arbeidsgivere ikke automatisk får bedre utgiftsdekning fra bispedømmekontorene dersom kompetanse og stillingskode endres. Dette er ikke et insitamant til å få best kvalifisert, og dermed høyt lønnet, personell inn i stillingene.

Utvalgets anbefaling:

- Det bør være en stillingsandel på minimum 50% for å forhindre at det blir for mange små stillinger som arbeider med kirkelig undervisning og læring.
- Tjenesteordningene, spesielt for kateket og prest, bør gjennomgås og revideres og det må samtidig ses på samordning på tvers med tanke på kirkelig undervisning og læring.
- Samlebetegnelse for kirkelig undervisning og læring og stillinger i kirkelig undervisning og læring bør være «undervisningstjenesten» og «undervisningsansatte».

5.5 Kompetansekrav og kompetansebehov

NOU 2000: 26 peker på betydningen av god og høy kompetanse for de som skal arbeide i kirken. I det kompetansesamfunnet som kirken er en del av, blir kravet til kompetanse for de som skal være aktører i dåpsopplæringen et viktig tema. Høy kompetanse blant de ansatte er en avgjørende faktor for kirkens mulighet til omstilling og evne til å møte de utfordringer lovregulert dåpsopplæring krever.¹⁶¹

¹⁵⁸ MF – rapport 1: 2015 s. 57.

¹⁵⁹ MF- rapport 1: 2015 s. 55: «Det store antallet kombinasjonsstillinger viser at man lokalt finner løsninger som muliggjør større og mer robuste stillingsstørrelser og kan rekruttere ansatte med høyere kompetanse enn det som er mulig gjennom hver av finansieringskildene for seg.»

¹⁶⁰ [MF-rapport 1:2015](#) side 63: «Andelen respondenter med minimum treårig høgskole-/universitetsutdanning ligger på omtrent samme nivå uansett hvor lenge respondentene har vært i en kirkelig undervisningsstilling.

Ansatte som har hatt kirkelig undervisningsstilling i 6 år eller mer, har imidlertid noe høyere forekomst av fireårig utdanning og utdanning på høyere grads nivå enn de med under 6 års erfaring fra yrket.»

¹⁶¹ NOU 2000: 26 s. 96.

I etterkant av NOU 2000: 26 har kvalifikasjonskrav og kompetanse i kirkelige undervisningsstillinger vært tema i flere rapporter og evalueringer.¹⁶² Det er blitt kartlagt blant annet utdanningsnivå, type fagkompetanse og kompetansebehov. Generelt er inntrykket fra disse undersøkelsene at utdanningsnivået er høyt, og en stor andel ansatte har minst treårig høyere utdanning (BA-nivå eller høyere). Både KIFO-rapporten fra 2012¹⁶³ og MF-undersøkelsen fra 2015¹⁶⁴ viser at teologi/kristendomsfag og pedagogikk er den primære faglige bakgrunnen blant ansatte som arbeider med trosopplæring. MFs rapport fra 2015 viser i tillegg at over halvparten har minst 60 studiepoeng i pedagogikk og minst 60 studiepoeng i kristendomsfag. Den samme undersøkelsen fra MF viser at 18 % ikke har utdanning i kristendomsfag og 18 % ikke har pedagogisk utdanning. Situasjon kan ha endret seg fra 2015 til 2021, men sannsynligvis ikke dramatisk mye.

Kompetansekrav

Kvalifikasjonskrav for kateket var oppe som Kirkemøtesak i november 2021. Her ble nye kvalifikasjonskrav bestemt. Krav om mastergrad ble opprettholdt, men det stilles ikke lenger krav til hvilken mastergrad det skal være. I tillegg til mastergraden skal den som tilsettes ha, i eller utenfor graden, minimum 80 studiepoeng teologiske fag, 30 studiepoeng allmenn pedagogikk, 30 studiepoeng praktisk-teologiske fag som er relevante for tjenesten som kateket og som inkluderer veiledet praksis (kateketikk), samt 30 studiepoeng innenfor fagområdene pedagogikk, formidlingsfag eller praktisk-teologiske fag (KM 24/21).

Fram til Kirkemøtevedtaket i 2021 (KM 24/21) var kompetansekravet til kateket mastergrad med fordypning i kristendomskunnskap, pedagogikk eller kateketikk, og omfattet minimum 80 studiepoeng med kristendomskunnskap, minimum 30 studiepoeng relevant pedagogikk/formidlingsfag og praktiske-kirkelige fag med hovedvekt på kateketiske emner som inkluderte veiledet praksis (tjenesteordning kateket). Det var også mulig å bli kateket med annen mastergrad, men da med minimum kristendomskunnskap (60 studiepoeng), pedagogikk (30 studiepoeng) og praktisk-kateketisk utdanning (30 studiepoeng), i eller utenfor graden.

For tilsetting som menighetspedagog kreves utdanning på bachelor-nivå som inneholder minimum 30 studiepoeng relevant pedagogikk/formidlingsfag og 30 studiepoeng kristendomskunnskap. Det stilles ikke krav om praktisk-teologiske fag (kateketikk).

Utvalget ser det som nærliggende å sammenligne en undervisningsstilling i kirken med undervisningsstilling i barnehage og skole. I barnehage og skole stilles det krav om lærerutdanning eller tilsvarende for tilsetting i undervisningsstilling. Ulike typer lærerutdanninger har ulikt omfang av studiepoeng i pedagogikk, men 30 studiepoeng pedagogikk er et minstekrav. Grunnskolelærerutdanningene har minst 60 studiepoeng i pedagogikk og elevkunnskap. For å undervise i skolefag er det i tillegg et krav om fagkompetanse i det aktuelle undervisningsfaget (30 studiepoeng på barnetrinnet (basisfag), 60 studiepoeng på ungdomstrinnet og oppover).

¹⁶² Schmidt (2012), Horsfjord, Sørensen, Heiene, Leganger-Krogstad og Holmqvist (2015), Kirkerådets kvalifikasjonsutvalg (2021), sak 24/21 på Kirkemøtet 2021, KAs Questbackundersøkelse i 2021

¹⁶³ Schmidt (2012)

¹⁶⁴ Horsfjord, Sørensen, Heiene, Leganger-Krogstad og Holmqvist (2015)

Utvalgets vurdering er at minimumskravene til pedagogisk og kristendomsfaglig kompetanse i stillingskategoriene kateket og menighetspedagog er tilstrekkelig, sammenlignet med formelle krav for utdanningssektoren ellers. For de som innehar en undervisningslederfunksjon, bør det på sikt stilles høyere kompetansekrav på nivå med kompetansekravene til kateket. Samtidig er det viktig at det arbeides systematisk for at alle som har undervisningsstilling i Den norske kirke har en minimumskompetanse på 30 studiepoeng pedagogikk og 30 studiepoeng kristendomsfag. Det bør også vurderes om det bør stilles krav til 30 studiepoeng praktisk-teologisk kompetanse (kateketikk) for menighetspedagoger på bachelor-nivå.

Utvalget peker på de fleksible og godt utbygde kompetanseutviklingstiltakene og stipendordningene som finnes, både erfaringsbaserte, samlingsbaserte og nettbaserte utdanningstilbud, for å styrke ansattes mulighet til å heve formell kompetanse. Utvalget foreslår at stipendordninger for å nyttiggjøre seg disse blir en fast ordning.

Kompetansebehov og kontinuerlig fagutvikling

Fagutvalgene¹⁶⁵ for diakoni, kirkelig undervisning og kirkemusikk i KA-sektoren, gjennomførte i 2021 en kompetanseundersøkelse. Questbackundersøkelse fra 2021 viser at rundt halvparten av respondentene ønsker en individuell kompetanseplan, altså at fagutviklingen settes i system gjennom individuelle og kollektive tiltak. Både MFs undersøkelse fra 2015 og KAs undersøkelse fra 2021¹⁶⁶ peker på at noen tema skiller seg ut når det gjelder selvrapporterte kompetansebehov blant undervisningsansatte. I MF-rapporten fra 2015 er innmeldt kompetansebehov følgende: PR og kommunikasjon, oppfølging av frivillige, trosformidling for barn og bruk av sosiale medier. I questbackundersøkelsen som fagutvalgene gjennomførte i 2021, melder respondentene behov for kompetanse på 1) Psykisk helse/krisehåndtering/forebyggende arbeid/samtale og sjelesorg med barn og unge 2) Samhandling mellom kirke og samfunn 3) Pedagogikk, didaktikk, metode, sosialpedagogikk og spesialpedagogikk 4) Digitale medier 5) Frivillighet.

Ansatte som har deltatt i undersøkelsene, rapporterer om behov for ytterligere kompetanse og fagutvikling på frivillighet, spesialpedagogiske, sosialpedagogiske og pedagogiske/didaktiske områder og digital kompetanse/sosiale medier, samt at behovene endres over tid. Utvalget påpeker at det må tas høyde for at det er forskjell på kompetansebehov hvor en befinner seg i landet, om det er by eller land, kystdistrikt eller innland, sørlandsk eller samisk kulturbakgrunn.

Utvalgets vurdering er at det fortsatt må sikres et godt og utviklende fagmiljø i undervisningstjenesten. Den faglige utviklingen er arbeidsgivers ansvar og blir organisert og finansiert på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå, der også utdanningsinstitusjonene er viktige samarbeidspartnere. Arenaen for faglig ledelse av undervisningsarbeidet skjer både innad i det enkelte fellesråd/menighetsråd, på prosti- og bispedømmenivå og nasjonalt. Noen staber/fellesråd er store nok til at de kan ha fagutvikling internt, både enfaglig og tverrfaglig. For andre staber er det imidlertid helt nødvendig at fagutvikling skjer i samarbeid med andre stabsfellesskap.

¹⁶⁵ Fagutvalgene er opprettet i henhold til HTA vedlegg 6, avtale om OU-arbeid. OU står for opplæring og utvikling. Den norske kirke har to OU-ordninger med hvert sitt partsammansatte styre. OU1 omfatter ansatte i fellesråd og menighetsråd, mens OU2 gjelder for ansatte i rettssubjektet Den norske kirke.

¹⁶⁶ Horsfjord, Sørensen, Heiene, Leganger-Krogstad og Holmqvist (2015), KAs Questbackundersøkelse i 2021

For trosopplæringen og utviklingen av trosopplæringsplanene har mentortjenesten vært viktig. Dette var en veiledertjeneste som var pålagt alle menigheter i implementeringsperioden og et tillegg til den veiledertjenesten som ble gjort av undervisningsrådgiverne. Nå er trosopplæringsarbeidet i en driftsfase, og oppfølging av planer og gjennomføring skjer stort sett gjennom undervisningsrådgiverne. Mange undervisningsansatte deltar i ABV (arbeidsveiledning), som erstatter noe av den gamle mentorordningen. En god samordning med prestatetjenesten er viktig med tanke på å sikre gode forum for erfaringsdeling og kontinuerlig utvikling av trosopplæringsarbeidet lokalt, regionalt og nasjonalt. Det må sikres gode steder for erfaringsdeling og utvikling av materiell. Trosopplæringskonferansen som IKO har arrangert sammen med Kirkerådet i nesten 20 år er et slikt sted og en årlig møteplass. I tillegg til hovedprogrammet er det et mangfold av seminar med oppdatert kunnskap der innholdet er både forskningsbasert og praksisnært.

Utvalgets vurdering er at profesjonelle læringsfelleskap for kontinuerlig pedagogisk utviklingsarbeid må styrkes, inkludert forsknings- og utviklingsarbeid i samarbeid med utdanningsinstitusjoner. Det pedagogiske arbeidet bør være tydelig tverrfaglig orientert mot andre fagområder i kirken (kirkemusikk, teologi, diakoni) og det må være et fagmiljø av en viss størrelse for å kunne ha en tilstrekkelig robust fagutvikling.

Utvalgets anbefaling:

- Det bør arbeides systematisk for at alle som har undervisningsstilling i Den norske kirke har en minimumskompetanse på 30 studiepoeng pedagogikk og 30 studiepoeng kristendomsfag. I en funksjon som kirkelig undervisningsleder bør kompetansekravet være tilsvarende som kompetansekravene til kateketstilling. Det bør vurderes å stille krav om praktisk-teologisk (kateketisk) kompetanse på bachelor-nivå for de som ikke innehar dette.
- Satsingen på systematiske kompetanseutviklingstiltak og stipendordninger bør fortsette. Disse er viktige for å styrke ansattes mulighet til å heve formell kompetanse.
- Det kontinuerlige pedagogiske utviklingsarbeidet i menighetene bør styrkes gjennom systematisk arbeid med profesjonelle læringsmiljø i undervisningstjenesten, også lokalt (fellesråd/prostinivå) og regionalt (bispedømmenivå)
- Arbeidsgiver bør sørge for kontinuerlig kompetanseutvikling innenfor ulike relevante fagområder (slik som sosial-, spesial- og allmenn pedagogikk, digital kompetanse, frivillighet) og legge til rette for tverrfaglig samarbeid om kirkelig undervisning og læring.

5.6 Frivillighet

NOU 2000: 26 understreket at i tillegg til skolens kristendomsundervisning og menighetenes ansatte så «har enkeltpersoner og frivillige organisasjoner gjort og gjør en betydelig innsats i det kristne barne- og ungdomsarbeidet»¹⁶⁷ og at det er ønskelig og nødvendig at dette fortsetter.¹⁶⁸ Utvalget sa videre at «det er avgjørende at de ansatte organiserer dåpsopplæringen og motiverer og utfordrer frivillige i

¹⁶⁷ NOU 2000: 26 s. 8.

¹⁶⁸ NOU 2000: 26 s. 9: «Frivillige medarbeidere og ledere i de kristelige organisasjonene innehar stor kompetanse og gir viktige bidrag til dåpsopplæringen. Også i framtiden kan kirken vanskelig klare seg uten disse bidragene.»

menigheten for å kunne gi barn og unge best mulig dåpsopplæring.»¹⁶⁹ Utvalget understreket at det er menighetsrådets ansvar å utarbeide planer, men at de er avhengig av ansatte og frivillige for å gjennomføre disse planene.

En forskningsrapport fra KIFO i 2012 viser at tiltakene i trosopplæringsreformen «makter å bygge frivillighet. I løpet av trosopplæringsperioden har antall frivillige medarbeidere i kirkens barne- og ungdomsarbeid økt.»¹⁷⁰

Frivillige

Ordet frivillig brukes noe forskjellig og i trosopplæringsutvalgets mandat kan det synes som om det ikke gjøres et skarpt skille mellom pårørende, faddere og det som kalles andre frivillige.¹⁷¹ Pårørende og faddere er behandlet under trosopplæring i hjemmet (jf. punkt 4.9). Det er også et eget kapittel om samarbeid med andre organisasjoner (se punkt 5.7).

De frivilliges engasjement og innsats har alltid vært viktig i menighetenes arbeid. Dette er understreket i NOU 2000: 26: «Det er ikke ønskelig å legge alle oppgaver innenfor dåpsopplæringen på ansatte. Dåpsopplæring er et liv i menighetens fellesskap. Målet er at bredden av menighetens kompetanse blant barn, unge og voksne skal spille sammen med de ansatte. Erfaring fra organisasjoner som har lykkes i å engasjere frivillige, viser at det må legges til rette for motivering, inspirasjon, oppfølging og tidsavgrensede avtaler.»¹⁷² Og videre: «Frivillige medarbeidere og ledere i de kristelige organisasjonene innehar stor kompetanse og gir viktige bidrag til dåpsopplæringen. Også i framtiden kan kirken vanskelig klare seg uten disse bidragene. Ressursene disse medarbeiderne innehar, er vesentlig for den modellen utvalget har lagt opp til, spesielt når det gjelder lederopplæring og leirvirksomhet.»¹⁷³

Utvalget mener at en framover bør tenke igjennom hvilken frivillighet som finnes i menigheten og hvilken frivillighet en ønsker å ha. Frivillige medarbeidere er ikke de ansattes medhjelpere, eller noen utenfra som hjelper til; de er en del av selve menigheten. Dette innebærer planmessig innsats når det gjelder arbeid med frivillige medarbeiderskap. Det er viktig å ikke bare tenke instrumentelt, behov for arbeidskraft til allerede eksisterende oppgaver, men også organisk; hvordan den enkelte kan ta i bruk og videreutvikle personlige ressurser i sitt frivillige engasjement. Det handler om et samarbeid i sammenheng, om å gjøre noe sammen med noen, ikke for noen. Det kristne livet handler om hele livet. Når en menighet engasjerer til frivillig arbeid, er det viktig å tenke strategisk og engasjere folk til det de faktisk er interessert i og er gode til. Det er også forskjell på hvor mye tid og forpliktelse de frivillige kan eller vil bruke på sitt engasjement. Noen har et kontinuerlig frivillig engasjement der de legger ned timer hver uke og forplikter seg på å drive for eksempel en barneklubb eller en søndagsskole. For andre er det bedre å stille opp mer ad hoc, noe som ofte passer for breddetiltakene. Begge disse to typene frivillighet trengs, og det er strategisk viktig å ivareta begge for å nå målene i opplæringen.

¹⁶⁹ NOU 2000: 26 s. 9.

¹⁷⁰ Høeg og Trysnes (2012), s. 97.

¹⁷¹ Fra trosopplæringsutvalgets mandat: - Rollen til ikke-ansatte (for eksempel pårørende, faddere, andre frivillige).

¹⁷² NOU 2000: 26 s. 99.

¹⁷³ NOU 2000: 26, s 10.

Et skille mellom ansatte og frivillige

Innføring av trosopplæringsreformen har medført en profesjonalisering av kirkens barne- og ungdomsarbeid. I rapporten «Profesjonalisering og frivillighet» sies det at profesjonalisering innebærer at frivillig amatørinnsats erstattes med fagpersoner i betalte stillinger som arbeider ut ifra bestemte pedagogiske teorier og målsettinger.¹⁷⁴ Erling Birkedal peker på at denne profesjonaliseringen utfordrer tidligere organisering og arbeidsdeling i menighetene.¹⁷⁵ Det tradisjonelle barne- og ungdomsarbeidet var i stor grad drevet av frivillige. De nye breddetiltakene har i stor grad blitt drevet av ansatte. En av respondentene gir en beskrivelse av hvordan dette har sett ut i sin menighet:

«I våre menigheter ser vi at det er de frivillige som driver de kontinuerlige tiltakene og ansatte trosopplæringstiltakene. Dette fører til lite samhandling mellom ansatte og frivillige, som igjen fører til at de kjenner hverandre ikke. De driver ulike arbeid uten felles møtepunkter. Dersom trosopplæringsplanen i større grad omfatter både enkelt og kontinuerlige tiltak vil dette føre til mer samhandling mellom ansatte og frivillige.»

Det er ikke grunnlag i materialet for å si hvor stor andel av menighetene som opplever det på denne måten, men Birkedal peker på at profesjonaliseringen har ført til en ny form for frivillighet i menighetene. I hovedsak handler dette om at rollen som frivillig har endret seg fra å ha selvstendig ansvar til å bli en medhjelper til den profesjonelle som nå blir den ansvarlige.¹⁷⁶ Trosopplæringen har et sterkt fokus på struktur og kontroll, og dette fører til en relativt ensartet atferd for å få gjennomført tiltak. Frivillige får tilrettelagte, avgrensede og forutsigbare oppgaver. Det legges ikke i betydelig grad opp til selvstendighet eller frivillig initiativ. En slik type ad-hoc frivillighet kan være godt tilpasset et samfunn hvor mange er travle og det kan være vanskelig å få rekruttert frivillige. Men den kan også føre til stagnasjon, og det er mulig å stille spørsmål om hvor bærekraftig denne typen frivillighet er på sikt.

De frivillige som tradisjonelt sett har drevet kontinuerlig barne- og ungdomsarbeid har på den andre siden arbeidet med høy grad av selvstendighet og mulighet til å legge premisser for eget engasjement. De har gjerne også vært motivert av en visjon eller mål, og brukt sine evner og kompetanse for å fremme disse. Birkedal mener at en bærekraftig trosopplæring også kan ha behov for denne typen frivillige.¹⁷⁷

Hvordan bør forholdet mellom ansatte og frivillige være for at man skal kunne ha rom for begge typer frivillighet, samt finne et godt samvirke mellom ansatte og frivillige? Birkedal tar til orde for at ulike løsninger kan fungere i ulike sammenhenger. Noen steder kan det være ansatte som har oppgaven som frivillighetskoordinator, andre steder kan det være slik at hver frivillig har en stabskontakt:

«Det er nødvendig å ta utgangspunkt i menighetens lokale kontekst og tradisjon. Det er også en vesentlig x-faktor: relasjon mellom mennesker. Den enkeltes holdning og ferdighet og motivering er avgjørende, både hos ansatte og frivillige. Dette er noe som ikke bare kan

¹⁷⁴ Agedal, Haakedal og Kinserdal (2014), s. 79.

¹⁷⁵ Birkedal (2017), s. 232.

¹⁷⁶ Birkedal (2017), s. 235.

¹⁷⁷ Birkedal (2017), s. 237.

organiseres fram, men må skapes. Det betyr at strategien bør gå i retning av å bygge kompetanse på frivillighetsarbeid hos nøkkelpersoner i en stab, og ikke ensidig å ha fokus på strukturer og tekniske redskaper som skal løse utfordringer.»¹⁷⁸

Frivillighetsarbeid krever at man avsetter ressurser. Om ansatte tar ansvar for byråkrati, tilrettelegging og ledelse av frivillige, øker sjansen for at de frivillige får brukt tiden på aktiviteter de brenner for. Dette kan igjen øke motivasjonen. Alle ansatte bør ha kontakt med frivillige. Samtidig bør det være en person i staben som har et overordnet og strategisk ansvar. Der er stor sannsynlighet for at økt arbeid med rekruttering av frivillige vil gi kapasitetsøkning inn i arbeidet med trosopplæring. Tjenesteordning for kateket og diakon har et eget punkt om utvikling og rekruttering av frivillige. Det bør vurderes rammer og avtaler for frivilligheten. Dette kan konkretiseres og utvikles lokalt. Det handler om hvordan rekruttere, hvordan inkludere, hvordan gi eierskap og hvordan utnytte og hjelpe frivillige til å bruke og utvikle sine ressurser. Det kan også handle om hvordan synliggjøre frivillige, og hvordan verdsette og ta vare på disse på en måte som gir anerkjennelse.

Utvalget viser også til behandlingen av strategi for Den norske kirke fra 2022–2029 på Kirkemøtet 2021. Et av de strategiske grepene i handlingsplanen er at «kirken som organisasjon styrker samhandling på tvers av faggrupper og med frivillige.»¹⁷⁹

Unge som frivillige

Trosopplæringsplanen legger vekt på at frivillige medarbeidere er en sentral del av innholdet i trosopplæringen og at barn og unge også kan delta i det frivillige arbeidet. Det er mange frivillige oppgaver barn og unge kan ha. For eksempel kan unge være ledere for barn,¹⁸⁰ de kan være frivillige i det diakonale arbeidet og de kan være medhjelpere på gudstjenester. Å engasjere barn og unge i det frivillige arbeidet er en form for kirkelig undervisning og læring i seg selv. Å medvirke selv skaper som oftest en sterkere tilknytning, og det legger forhåpentligvis grunnlaget for et fortsatt frivillig engasjement.

Utvalgets anbefaling:

- Kompetansen på frivillighet bør styrkes hos sentrale nøkkelpersoner i menighetenes stab
- Det bør arbeides med å legge til rette for ulike typer frivillighet
- For å nå målene med kirkelig undervisning og læring bør det arbeides mer med strategisk ledelse av frivillige.

5.7 Samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner

En del av utvalgets mandat har vært å vurdere samarbeidet mellom barne- og ungdomsorganisasjonene med sikte på å finne gode organisatoriske rammer for kirkens opplæring av barn og unge i kristen tro. I Trosopplæringsplanen (2009) beskrives samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner som én av elleve sentrale dimensjoner i trosopplæringen.¹⁸¹ De frivillige

¹⁷⁸ Birkedal (2017), s. 241.

¹⁷⁹ KM 22/21 *Strategi for Den norske kirke*

¹⁸⁰ MILK (KFUK/M), Lederkurset (NMSU) og UngLeder (NLM) er gode eksempler på ledertreningsopplegg for ungdommer.

¹⁸¹ Trosopplæringsplanen (2009), s. 33f

kristne organisasjonene er en viktig ressurs med sitt barne- og ungdomsarbeid og sine programmer for lederopplæring. Et godt eksempel er samarbeid om leir. Målet med leir og andre tiltak er ikke bare at det skal være et spennende og fengende opplegg; det handler også om sammenheng med det andre som skjer i kirken, at det knyttes til menigheten og muligheten til et miljø som er gjenkjennelig i deres lokale kultur – som er der også når de kommer hjem.

I 2011 gjennomførte KIFO en ansattundersøkelse som viste at 9 av 10 menighetsansatte kjenner til at de frivillige organisasjonene har virksomhet i deres sokn. 44 % mente da at samarbeidet fungerte godt/ganske godt, 19 % mente det fungerte dårlig/ganske dårlig.¹⁸² I spørreundersøkelsen til de ansatte i trosopplæringsarbeidet, den andre spørreundersøkelsen, som trosopplæringsutvalget har gjennomført i 2021, svarer 60 % av respondentene at de er enig eller delvis enig i at samarbeidet med barne- og ungdomsorganisasjonene fungerer godt. Dette tolker utvalget som en positiv utvikling i samarbeidet i perioden med trosopplæringsreform. Det er også mange positive kommentarer om samarbeidet med organisasjonene i fritekst-svarene i spørreundersøkelsene:

«Samarbeidet med de frivillige organisasjonene er fundamentalt viktig for å få til en best mulig helhetlig trosopplæring. Her er det mange ressurser å hente, dersom man jobber tett sammen, og tenker helhetlig på arbeidet.

«Igjen mener jeg det er viktig at kirken samarbeider med frivillige og organisasjoner. Det er også viktig at de samarbeider med organisasjoner uten kristen tilknytning.»

«Vi har inngått intensjonsavtale med 3 barneforeninger for NMSu. Søndagsklubben er medlem av Søndagsskolen Norge og tweensarbeidet og Soulchildren-korene er tilsluttet Acta. Speiderarbeidet er tilsluttet Blå Kors og de har vi også intensjonsavtale med.»

«Det fungerer best for oss å samarbeide med de personer og organisasjoner som står oss nærmest. Vi har nærhet til en UIO base og får gode ressurser derfra, som får praksiserfaring hos oss. Vi driver KRIK lokallag. Vi har kor tilknyttet Soul Teens. Dette henger sammen med de ressursene og nøkkelpersonene som finnes i vårt miljø og nærområde.»

«Det er naturlig for oss å samarbeide med KFUK/M fordi de blant annet har kretskontor i kirka vår.»

«Det er veldig fint å kunne jobbe sammen med organisasjonene. Det å kunne bruke leirstedene som organisasjonene driver er veldig bra. Menigheten har brukt både NML og NMS sitt leirsted. Begge stedene passer veldig bra for menigheten.»

Enkelte av respondentene i den andre spørreundersøkelsen rapporterte at de ikke har samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner.¹⁸³ Det kan være mange grunner til dette. Organisasjonene er til stede i forskjellig grad rundt i landet. Det kan være hindringer for samarbeid både fra menighetene og fra organisasjonene. Organisasjonene kan være tilbakeholdne på grunn av teologiske ståsted. Menighetene kan på sine side oppleve utfordring med organisasjonenes språkbruk, for eksempel at «livsmestring» byttes ut med «frelse». En annen mulig forklaring kan handle om dåpssyn, lojalitet og forventningskultur for eksempel i forhold til foresatte.

¹⁸² Agedal, Haakedal og Kinserdal (2014), s.12

¹⁸³ Fra den andre spørreundersøkelsen, blant ansatte i trosopplæringen, jf. vedlegg 7.2.

Fra organisasjonenes side ble det særlig i begynnelsen pekt på at reformens fokusering på breddetiltak gikk utover organisasjonenes mer kontinuerlige tiltak.¹⁸⁴ Det er en kjensgjerning at mange av organisasjonene har opplevd og til dels erfart at trosopplæringen lokalt har krevd en prioritet av ressurser som har tappet andre deler av det kirkelige landskapet. Det har kommet om lag tusen nye stillinger i trosopplæringen. I tillegg bruker en del menigheter lønnsmidler og frivillighet inn i trosopplæringsarbeidet. Tidligere var disse ressursene disponert annerledes, blant annet til det kontinuerlige arbeidet.

Samarbeidsråd for barne- og ungdomsarbeid (SBU) er et møtested mellom Kirkerådet og de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene som ble opprettet i 2005. Rådet møtes to ganger pr. år og er av stor strategisk betydning for samarbeidet. I perioden har organisasjonene også utviklet en strategisk plattform for forpliktende samhandling om Den norske kirkes barne- og ungdomsarbeid.¹⁸⁵ Plattformen avklarer sentrale spørsmål i samarbeid mellom menigheter og organisasjonene. Basis for plattformen er visjonen om at kirken skal være et hjem for unge mennesker for at de kan finne hjelp til å leve og vokse i tro på Jesus Kristus.¹⁸⁶ Spørreundersøkelsen utvalget har gjennomført viser at denne er lite kjent blant respondentene (4 %).¹⁸⁷

Mange menigheter knytter også kontakt med andre organisasjoner i kommunen eller nærmiljøet og finner områder for samarbeid med dem. Dette kan bidra til å utvide menighetens nedslagsfelt i lokalsamfunnet og være med på å favne vidt. Det vil nødvendigvis være forskjellig fra menighet til menighet hvilken kristen barne- og ungdomsorganisasjon og/eller hvilken lokal eller nasjonal annen organisasjon en knytter samarbeid med. Innrammingen for samarbeidet vil være planverket for kirkelig undervisning og læring. Lokale behov vil være avgjørende for hvem det er aktuelt å samarbeide med.

Utvalget mener at det må være godt gjennomtenkt hvordan disse samarbeidene brukes. Det er stor forskjell om organisasjonen inviteres inn til å *fylle hullene*, eller om menighet og organisasjon planlegger sammen. Det ideelle er at det skjer i fellesskap. Ved å gi større rom for samarbeid er det også større mulighet for at målene i kirkelig undervisning og læring nås.

Et spørsmål som har vært reist er om hvem som *eier* trosopplæringsplanen. Utvalgets holdning er at det er menighetene som eier sin trosopplæringsplan, men at det beste samvirket skjer når en samarbeider på en slik måte at begge parter får eierskap til tiltakene, både breddetiltakene og de kontinuerlige tiltakene. Samhandling i sammenheng må være en bestilling til alle sektorer i Den norske kirke. I forhold til tiltak som organisasjonene organiserer, er det viktig at menighetene eier eller er medeier av disse arrangementene, slik at det kan sikres en lokal tilhørighet. Utvalget mener at i de menighetene der ikke tjenesteordninger er styrende eller vedtak er gjort, bør det tydeliggjøres hvem som har ansvar for kontakt med organisasjonene.

Utvalgets anbefaling:

- Samarbeidet mellom Den norske kirke og organisasjonene i lys av målene for kirkelig undervisning og læring må fortsatt styrkes.

¹⁸⁴ Agedal, Haakedal og Kinserdal (2014), s. 86.

¹⁸⁵ Etablert 10. januar 2018.

¹⁸⁶ <https://ressursbanken.kirken.no/nb-NO/2018/kirkens-unge/>

¹⁸⁷ Fra den andre spørreundersøkelsen, blant ansatte i trosopplæringen.

5.8 Forskning, evaluering og fagutvikling

Etter utvalgets mening er den omfattende forskningsvirksomheten knyttet til en kirkelig reform helt unik, og forskningen har gitt et omfattende kunnskapsgrunnlag for den videre utforming av kirkens undervisningstjeneste. Utvalget mener at kirkelig undervisning og læring fortsatt bør følges opp med forskning. Men på samme måte som utvalget tar til orde for en større integrering av undervisningsarbeidet i kirkens øvrige virksomhet, bør også slik forskning i større grad integreres i en helhetlig forskningsstrategi. Utvalget viser her til at Kirkerådet i 2020 vedtok en forsknings-, utviklings, og innovasjonsstrategi for Den norske kirke (KR-sak 45/20).¹⁸⁸ Forskning knyttet til kirkelig undervisning og læring bør altså være en integrert del av en slik strategi.

I tråd med premissene i Kirkerådets FOUI-strategi skal forskning ikke bare bidra til å etablere kunnskap, men også bidra til utvikling og innovasjon. Utvalget vil her særlig peke på behovet for aksjonsforskning, der man bidrar til å utvikle kirkelige praksiser i samarbeid med aktører i praksisfeltet. Det er også viktig at man ikke bare forsker på kirkelige praksiser i et internt kirkelig perspektiv, men også ser slike praksiser i en bred samfunnsmessig kontekst.

Utvalget er videre opptatt av at forskning gjøres tilgjengelig for medarbeidere i undervisningssektoren. Det finnes allerede mange eksempler på god forskningsformidling, blant annet gjennom Kirkerådets webinarserie.

Utvalgets anbefaling:

- Det bør fortsatt satses på forskning på kirkelig undervisning og læring, i rammen av en helhetlig kirkelig FOUI-strategi.

¹⁸⁸ https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2020/juni/kr_45_0_20_forsknings-%20utviklings%20og%20innovasjonsstrategi%20i%20dnk.pdf

6 Kilder

Oversiktene under viser dokument og kilder som det er referert direkte til i rapporten.

Rapporter og utredninger

NOU 2000: 26 «... til et åpent liv i tro og tillit». Dåpsopplæring i Den norske kirke.

NOU 2015: 8. Fremtidens skole — Fornyelse av fag og kompetanser

Årsrapport for Den norske kirke 2020.

Kirkerådets kvalifikasjonsutvalg (2020). *Revisjon av kvalifikasjonskrav for vigslede stillinger*. Utredning fra utvalg for en helhetlig gjennomgang av kompetanse- og kvalifikasjonskrav for kirkelige stillinger.

KAs Questbackundersøkelse. 2021: *Undersøkelse om kompetansebehov blant ansatte innenfor diakoni, kirkemusikk og kirkelig undervisning 2021*.

Planverk, lovverk og forskrifter

Barnehageloven (2005). *Lov om barnehager* (LOV 2005-06-17). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Kirkerådet (2009): Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler. Oslo: Kirkerådet.

Kirkerådet (2010): Plan for samisk trosopplæring. Oslo: Kirkerådet.

Kirkerådet (2009): Plan for trosopplæring rettet mot hørselshemmede og døve. Oslo: Kirkerådet.

Kunnskapsdepartementet (2017): *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet (2017): *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnoppleringen/id2570003/>

Kunnskapsdepartementet (2020): *Læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)* (RLE01-03). Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/rle01-03>

Kunnskapsdepartementet (2021): Rammeplan for SFO. Forskrift om rammeplan for skolefritidsordningen. Fastsatt som forskrift. <https://www.udir.no/utdanningslopet/sfo/rammeplan/>

Opplæringslova (1998): *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Språklova (2021): *Lov om språk* (LOV-2021-05-21-42). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42>

Trossamfunnsloven (2020): *Lov om tros- og livssynssamfunn*. (LOV-2020-04-24-31). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31>

Saksframstillinger og politiske meldinger (Kirkemøtet (KM), Kirkerådet (KR), Stortinget)

Uttalelse fra Kirkemøtet 2004: Den norske kirkes identitet og oppdrag.

St.meld. 7 (2002-2003): *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja*

Hurdalsplattformen 2021-2025: Regjeringsplattform for en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og

Senterpartiet. Regjeringen Støre ble utnevnt av Kongen i statsråd 14. oktober 2021.

KM 7/08 Trosopplæringsreformen. Styringsgruppas rapport «Når tro deles»

KM 4/09 Plan for trosopplæring

KM 07/15 Undervisningstjenesten i Den norske kirke

KR 68/16 Samvirke mellom Den norske kirke og barne- og ungdomsorganisasjonene

KR 41/17 Trosopplæring i Den norske kirke - status 2017

KR 14.7/17 Utlysning av regionale og nasjonale utviklingsmidler i 2017

KM 15/21 Mer himmel på en truet jord - Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft mot 2030

KM 22/21 Strategi for Den norske kirke

KM 24/21 Kvalifikasjonskrav for kirkelige stillinger

Vitenskapelige publikasjoner det er referert til i trosopplæringsutvalgets rapport

Aagedal, O.; Haakedal, E, og Kinserdal, F. (2014): *Profesjonalisering og frivillighet.*

Trosopplæringsreformen og samarbeid mellom Den norske kirke og de kristne organisasjonene. KIFO Rapport 2014: 1.

Biesta, Gert J. J. (2009): «Good Education in an Age of Measurement: On the Need to Reconnect with the Question of Purpose in Education». *Educational Assessment, Evaluation and Accountability* 21, nr. 1: 33–46.

Birkedal, E. (2017): «Frivillighet i trosopplæringen. En refleksjon om samspill mellom ansatte og frivillige». *Prismet*. Årgang 68, hefte 3, s. 331-341.

Christensen, T.; Læg Reid, P. og Røvik, K.A. (2021): *Organisasjonsteori for offentlig sector*. 4. Utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Hauglin, O.; Lorentzen, H. og Mogstad S. D. (red.) (2008): *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet: Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, Bergen: Fagbokforlaget.

Hegstad, H.; Schanche Selbekk, A og Aagedal, O. (2008): *Når tro skal læres: Sju fortellinger om lokal trosopplæring*, Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Horsfjord, H.; Sørensen, T.; Heiene, G.; Leganger-Krogstad, H. og Holmqvist, M. (2015): *Kompetanse, utdanning og motivasjon: en kartlegging av undervisningstjenesten i Den norske kirke*. MF-rapport 1:2015.

Høeg, I. M. og Trysnes, I. (2012): *Menighetenes samvirke med hjemmet. Evalueringsforskning på Trosopplæringsreformen*. KIFO Rapport 2012: 1.

Leganger-Krogstad, H.; Wehus, G. Ø.; Håkonseth, A. G.; Frøyen, E. og Vesterberg, C. (2018): *Hvordan foregår undervisning av Bibelen i trosopplæringen?* MF-rapport 4:2018.

Leganger-Krogstad, H. (2019): *Barns og unges respons på bibelundervisning i Den norske kirke*. MF-rapport 1:2019.

Midttun, A.; Tveito, H. B. S. og Joachimsen, K. (2018): *Bibelen i utvalgte lokale trosopplæringsplaner i Den norske kirke. Bibeltekster i trosopplæringen – analyse av lokale planer*. MF-rapport 1:2018.

Skeie, G. (2020): «Fagfornyelsen i KRLE og Religion og etikk: Etter læreplanen – før implementeringen». *Prismet*. Årgang 70, hefte 4, s. 421-425.

Schmidt, U (2012): *Stillinger, kompetanse, samarbeid. Om samarbeid og tverrfaglighet mellom stillingstyper og fagområder i trosopplæringsreformen*. KIFO Rapport 2012: 2.

Tveitereid, K. (2018). Bredde og dybde, tidsavgrensing og kontinuitet - Nødvendige motsetninger i kirkelig trosopplæring?. I: K. Graff-Kallevåg og T. S. Kaufman (red.) *Byggekløss-spiritualitet? En studie av spiritualitet i Den norske kirkes trosopplæring*, s. 188 - 209.

7 Vedlegg

Vedleggene er oversikt over de spørreundersøkelsene som utvalget har gjort og en oversikt over hvordan kjernetekstene fordeler seg gjennom kirkeåret.

Utvalgets spørreundersøkelser

Trosopplæringsutvalget utarbeidet tre spørreundersøkelser for å få innspill til evalueringsarbeidet. I undersøkelsene var utvalget opptatt av å dokumentere informasjon om ulike aktørers opplevelser og erfaringer med trosopplæring. Først ble det sendt et skjema til sju utvalgte medarbeidere i trosopplæringen, fire kateketer og tre menighetspedagoger, alle fra forskjellige bispedømmer. Skjemaet var basert på fritekst-svar. På bakgrunn av disse svarene ble spørreskjemaet redigert og sendt ut til alle som arbeider i trosopplæringen i Den norske kirke. Dette skjemaet hadde hovedsakelig avkryssningsspørsmål med mulighet for fritekst. Det tredje spørreskjemaet ble laget over samme lest, men tilpasset at de som skulle svare var arbeidsgivere. Skjemaet ble sendt ut til kirkeverger og andre arbeidsgivere for ansatte i trosopplæringsarbeidet. Ingen av spørreundersøkelsene er lagt opp som vitenskapelige undersøkelser, men er likevel systematisk gjennomført og vurdert. Totalt har undersøkelsene ca. 980 respondenter. Svarene fra spørreundersøkelsene har vært med på å gi retning til utvalgets arbeid og også de anbefalingene som utvalget kommer med.

7.1 Resultat fra spørreundersøkelse 1 - pilot

Spørsmålene i den første spørreundersøkelsen gikk til sju personer og omfattet hovedpunktene i utvalgets mandat, altså mål og innhold for trosopplæringen og erfaringer rundt organisering, økonomi, ledelse og ansatte. Svarene viste stor variasjon og bredde. Det ble gitt god anledning til utdypende svar. Se vedlegg for respondentenes svar. Denne kvalitativt orienterte spørreundersøkelsen utgjorde utgangspunktet for en mer kvantitativ orientert, med mulighet for avkryssning på konkrete svaralternativer eller rapportering av respondentenes vurderinger/opplevelser ut fra en likert-skala.

Mål for trosopplæringen

I hvilken grad opplever du målsettingene for trosopplæringen som realistiske?

En svarte i stor grad, tre svarte midt på treet og tre svarte i liten grad.

Hvordan er målene for trosopplæringen forankret i trosopplæringsarbeidet som helhet, og hvordan henger de eventuelt sammen med øvrig menighetsarbeid?

Fire svarte at de er godt forankret.

En svarte at sammenhengen mellom bredde og kontinuitet har blitt bedre etter hvert.

En svarte at det vi gjør blir kort og overfladisk.

Trosopplæringens innhold

Kapittel 3 i Trosopplæringsplanen *Gud gir - vi deler* omhandler innholdet i trosopplæringen. På hvilken måte gir innholdet retning til det faktiske arbeidet i menigheten/menighetene?

Positivt fra seks: Det har gitt tydelig retning for målet for vår trosopplæring, og det hjelper oss å tenke helhet. Systematisk og sammenhengende trosopplæring krever målstyring for praksisen gjennom godt planarbeid.

En skrev at dimensjonene som man jobber med under grunnlag og særpreg får liten betydning for hvert enkelt tiltak og dermed også lettere å glemme.

Vedlegg 2 i Trosopplæringsplanen (side 46–47) har noen forslag til kjernetekster i en «systematisk og sammenhengende» trosopplæring. Hvordan fungerer arbeidet med disse bibeltekstene i det faktiske arbeidet?

Fem svarte at det er greit med en kjernetekstliste, men at listen bør være tips, ikke kanon, at listen er for lang, at noen tekster ikke fungerer og at andre tekster bør inn.

En skrev at utvalget er ufullstendig og forvirrende og foreslår å bruke kirkeårets tekster.

En skrev at de ikke forholder seg til forslaget til kjernetekster

Andre kommentarer om trosopplæringsens innhold?

«Mange trosopplæringstiltak er knyttet til en av menighetens hovedgudstjenester. Dilemma hvilken prekentekst som skal brukes, fra plan eller kirkeår.»

«Sammenheng mellom pensum og ressurs ei stor utfordring.»

Planarbeid

Hvordan arbeides det med trosopplæringsplanen i din menighet/menigheter/enhet?

Fire svarte at det fungerer godt; planen er forankret og brukes som styringsverktøy.

To svarte at det fungerer greit.

En svarte at det ikke fungerer så bra; prester distanserer seg og andre prioriterer det ikke.

Hvordan oppleves sammenhengen mellom ansvaret til menighetsråd, fellesråd og bispedømmeråd/biskop?

Alle svarte at det fungerer greit. Det er godt og nært forhold til menighetsrådet, fellesrådet er litt fjernere og det er ikke så mye kontakt med bispedømmeråd/biskop. Én kommentar på at det her er forskjell mellom bispedømmene.

Andre kommentarer om trosopplæringsplanen?

«Et nyttig og gøy verktøy som fungerer hvis den som laget den blir i stillingen over tid og utarbeider den med tanke på stabens styrker og svakheter.» «Utfordringer når noen slutter der tiltakene er tilpasset vedkommende.» «Ressursbanken er SVÆRT viktig.»

Læreplaner i skole og rammeplaner i barnehage og konsekvenser for kirkens undervisning

Hvordan vurderer du sammenhengen mellom trosopplæringen i menighetene og læreplaner i skole og rammeplan i barnehage?

Fire svarte at det brukes ikke i trosopplæringen, men i kirke-skole/barnehagesammenheng.

To svarte at det er viktig å kjenne planene.

En kjente ikke skolens eller barnehagens planer

Andre kommentarer om læreplaner i skole/rammeplan i barnehage og konsekvenser for kirkens undervisning?

«Vi må tenke mer helhet og bli bedre til å tilby. Det gir oss nye muligheter.»

Frivillige, rådsmedlemmer og organisasjonsansattes rolle i trosopplæring.

Hvordan vil du beskrive frivillige og råd/utvalgsmedlemmer sin rolle i trosopplæringen?

Alle svarte at frivillige er viktige, men ikke alle har nok av dem.

Hvordan vil du beskrive samarbeid med kristne organisasjoner og andre samarbeidspartnere om trosopplæring?

Alle svarte at det er greit. Lite samarbeid på breddetiltakene, men mye på det kontinuerlige arbeidet.

«Det skarpe skillet som var mellom breddetiltakene og det kontinuerlige arbeidet har skapt frustrasjon og sår.»

Faglig og administrativ ledelse

Hvilke synspunkt har du på hvordan faglig og administrativ ledelse i trosopplæringen og annen kirkelig undervisning i menigheten/menighetene kan gjøres på en hensiktsmessig måte?

«Faglig og administrativ ledelse bør være i en person.»

«Det er hensiktsmessig med en faglig koordinator som helst bør være en kateket.»

«Gjerne samarbeid over større enheter som et fellesrådsområde.»

Hvem bør delta i den praktiske gjennomføringen av trosopplæringstiltak og annet barne- og ungdomsarbeid? (ansatte/frivillige/råds- og utvalgsmedlemmer/andre).

«Jo flere som deltar jo flere får et eierforhold til trosopplæringen.»

Hvordan vurderer du trosopplæringen sin posisjon/plassering i menigheten/menighetsrådet?

Alle svarte at den er god og en viktig og sentral del av menighetens oppdrag.

Økonomi, ressursbruk, tilskuddsordning

Hvordan vurderer du tilskuddsforvaltningen for trosopplæringsmidler?

Alle svarte godt eller greit, men har forskjellige kommentarer:

«Ønsker at mer av tilskuddet skal gå til lønn.» «Det må sikres at det er nok midler til drift.»

«Tildelingen kommer for seint på året.» «Det er for lite ressurser!»

Hvordan vurderer du økonomiske rammer og ressurser sett opp mot trosopplæringens overordnede målsetting om 315 timer trosopplæring til alle døpte i alder 0-18 år?

Fire svarte greit, to svarte umulig og en hadde ikke nok kunnskap.

Hvordan vurderer du ordningen rundt rapporteringen av trosopplæringsarbeidet?

Fire svarte god, en bedre og bedre, en omstendelig og en rigid og til tider frustrerende.

Ansatte

Hvordan vurderer du kompetansekravene til de tre anbefalte stillingskategoriene a) kateket, b) menighetspedagog og c) menighetsarbeider?

Fem svarte at kompetansekravene er greie.

En svarte at det bør være krav til formell kompetanse for alle stillingene.

En hadde ikke nok kunnskap til å svare.

Andre kommentarer rundt ansatte, stillingstitler, kompetansekrav mv.?

«Ikke bruk betegnelsen trosopplærer!»

«Det må sørges for konkurransedyktig lønn.»

7.2 Resultatet fra spørreundersøkelse 2 – hovedundersøkelse arbeidstakere

Den andre spørreundersøkelsen ble sendt ut til alle kirkelige ansatte som arbeider i trosopplæringen. Undersøkelsen ble sendt til alle kirkevergene som ble bedt om å formidle undersøkelsen videre til ansatte i trosopplæringen, og til alle prester. Undersøkelsen besto for det meste av avkryssningsspørsmål, men det var også noen fritekstspørsmål. En del av disse svarene er innarbeidet i rapporten der det er relevant.

Det var veldig god respons på undersøkelsen, hele 864 svarte og 550 av disse fullførte hele undersøkelsen. Det er ikke kjent hvor mange som mottok undersøkelsen slik at det ikke er mulig å beregne en svarprosent. Det er ikke signifikante forskjeller mellom rapporten som inneholder alle som svarte og rapporten som inneholder kun de som fullførte. De følgende kommentarene bygger på rapporten som inneholder alle som svarte.

Av de som svarte var 66 % ansatt i trosopplæringsarbeidet, mens 34 % hadde andre kirkelige stillinger. 71 % var ansatt i et fellesråd/menighetsråd og 28 % var ansatt i et bispedømmeråd og de aller fleste, to tredjedeler, hadde vært ansatt i stillingen i mer enn 3 år. Det kom flest responser fra bispedømmene Stavanger, Bjørgvin og Agder og Telemark.

Om lag tre fjerdedeler av menighetene hadde trosopplæringsutvalg, 20 % i samarbeid med andre menigheter. Av de som deltok i trosopplæringsarbeidet var det en stor overvekt av ansatte (99 %) og frivillige (86 %). Mer enn 60 % av respondentene var enig eller litt enig i at de frivillige sin rolle i trosopplæringen fungerte godt. Det var et godt tverrfaglig samarbeid i de fleste menighetene og de fleste samarbeidet mest med prester (87 %) og kirkemusikere (64 %). Bare 5 % hadde ingen å samarbeide med. De aller fleste hadde tilbud om regelmessige fagsamlinger der bispedømmet var den største arrangøren (61 %), med prostiet som nummer to (48 %) og fellesrådet på tredje plass (41 %). Hele 11 % av respondentene deltok ikke regelmessig på fagsamlinger.

For innholdet i trosopplæringen var det nærmere 80 % som var enig eller litt enig i at Trosopplæringsplanen gir retning til det faktiske trosopplæringsarbeidet i menigheten/menighetene. Drøyt 60 % var enig eller litt enig i at det var et klart skille mellom de tidsavgrensede tiltakene og menighetens kontinuerlige tilbud til barn og unge. Drøyt 60 % var enig eller litt enig i at kjernetekstene var grunnlaget for det lokale trosopplæringsarbeidet, mens bare 15 % svarte at tekstene ble brukt mye. Om lag halvparten var enig eller litt enig i at det er behov for en sentralt utarbeidet liste med kjernetekster og like mange at det er en bedre idé å lage et årshjul som er knyttet opp mot kirkeårets tekster. Nesten 60 % av respondentene var enig eller litt enig i at det er nødvendig med en revisjon av den nasjonale Trosopplæringsplanen, mens 27 % hadde ikke tatt stilling. 40 % var enig eller litt enig i at trosopplæringsarbeidet er for sentralstyrt og at det trengs større lokal frihet, mens knapt 30 % hadde ikke tatt stilling.

Når det gjaldt ledelse og organisering var om lag 70 % enig eller litt enig i at det var tilstrekkelig tydelig og avklart hvordan trosopplæringsarbeidet er organisert i menigheten, ansvarsforhold og hvem som skal ta nødvendige beslutninger. Over 70 % var enig eller litt enig i at det var tilstrekkelig tydelig og avklart hvilket ansvar og oppgaver som ligger til stillingen til den som har ansvar for trosopplæringsarbeidet. Mens om lag 65 % var enig eller litt enig i at det var tilstrekkelig administrativ, praktisk og økonomisk støtte til trosopplæringsarbeidet i menigheten. Og omtrent det samme at det var tilstrekkelig faglig støtte, veiledning og faglige ressurser for trosopplæringsarbeidet i menigheten. Neste tre fjerdedeler av respondentene mente at trosopplæringen sin posisjon og plassering i menigheten og menighetsrådet er god. Under 40 % mente at prostiets rolle i trosopplæringen bør styrkes.

Om lag halvparten av menighetsrådene behandlet den lokale trosopplæringsplanen og rapporteringen på den en gang i løpet av valgperioden, om lag 40 % oftere, mens 9 % av menighetsrådene ikke

behandlet den. Nesten 70 % av respondentene var enig eller litt enig i at ordningen rundt rapporteringen fungerer greit.

De aller fleste samarbeidet med en eller flere av de kristne organisasjonene. Mest med Søndagsskolen og KFUK/M, fulgt av KRIK, Acta, NMSU og Ung Kirkesang. Åtte prosent av menighetene samarbeidet ikke med noen organisasjon. Om lag 60% av respondentene var enig eller litt enig i at samarbeidet var godt. De ble også spurt om de brukte samhandlingsplattformen *Kirkens Unge* som er utarbeidet av Samarbeidsrådet for barne- og ungdomsorganisasjoner i 2018. Det er en strategisk plattform for forpliktende samhandling om Den norske kirkes barne- og ungdomsarbeid mellom kirken og kristne barne- og ungdomsorganisasjoner. Mindre enn 4 % brukte denne plattformen og flere kommenterte at de ikke hadde hørt om plattformen.

Nesten alle som svarte var enig eller litt enig i at målene for trosopplæringen i deres menighet var forankret i trosopplæringsarbeidet som helhet. De aller fleste var også enig eller litt enig i at målsettingene var realistiske og hang sammen med menighetsarbeidet ellers.

Når det gjelder den lokale trosopplæringsplanen er de fleste enige eller litt enige i at den er forankret i menighetsrådet, fungerer som et styringsverktøy for menighetens arbeid og at arbeidet med trosopplæringen bidrar til et tverrfaglig perspektiv i menigheten. Men når det gjelder rolle- og ansvarsfordeling mellom de enkelte rådene (menighet, fellesråd og bispedømme/biskop) var det et større sprik på respondentene om hvor god denne fordelingen var.

Når det gjaldt svarene om økonomi, var det stor sprik blant respondentenes svar. Drøyt halvparten var enig eller litt enig i at tilskuddsordningen fungerte etter hensikten. Om lag 35 % var uenig eller litt uenig i at det var for store begrensinger på hva trosopplæringsmidlene kunne brukes til. 30 % var uenig i at de økonomiske rammene og ressursene sett opp mot trosopplæringsens overordnede målsetting var tilfredsstillende i menigheten, mens 30% var enig eller litt enig.

En grafisk framstilling av respondentenes svar fremgår under:

VEDLEGG: Resultatene fra den andre spørreundersøkelsen der respondentene er ansatte som arbeider med trosopplæring.

Svar status

Observasjoner

Totalt

864

● Ikke svart

0.0%

● Ufullstendig

36.3%

● Avvist

0.0%

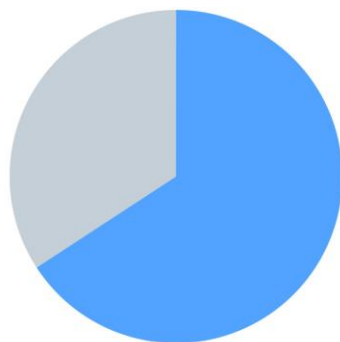
● Gjennomført

63.7%

Powered by Analyzer

2

Den som svarer er:

Observasjoner

Totalt

784

● Ansatt i trosopplæringsarbeidet

65.8%

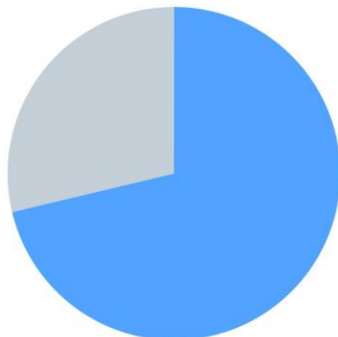
● Annen ansatt, presiser:

34.2%

Powered by Analyzer

3

Hvem er arbeidsgiver?

Observasjoner

Totalt

784

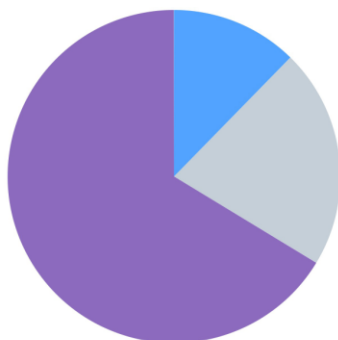
- Fellesråd/menighetsråd
- Bispedømmeråd

71.3%
28.7%

Powered by Enalyzer

4

Hvor lenge har du vært ansatt i stillingen?

Observasjoner

Totalt

778

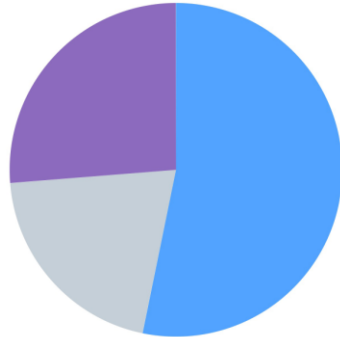
- Under ett år
- Mellom ett og tre år
- Over tre år

12.3%
21.3%
66.3%

Powered by Enalyzer

5

Har menigheten eget trosopplæringsutvalg?

Observasjoner

Totalt

727

● Ja

53.2%

● Ja, i samarbeid med en eller flere andre menigheter

20.5%

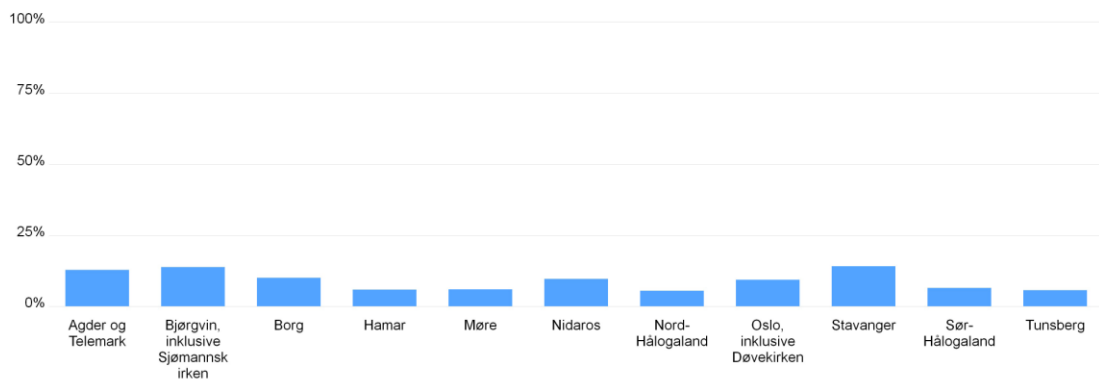
● Nei

26.3%

Powered by Enalyzer

7

Hvilket bispedømme arbeider du i?

Observasjoner

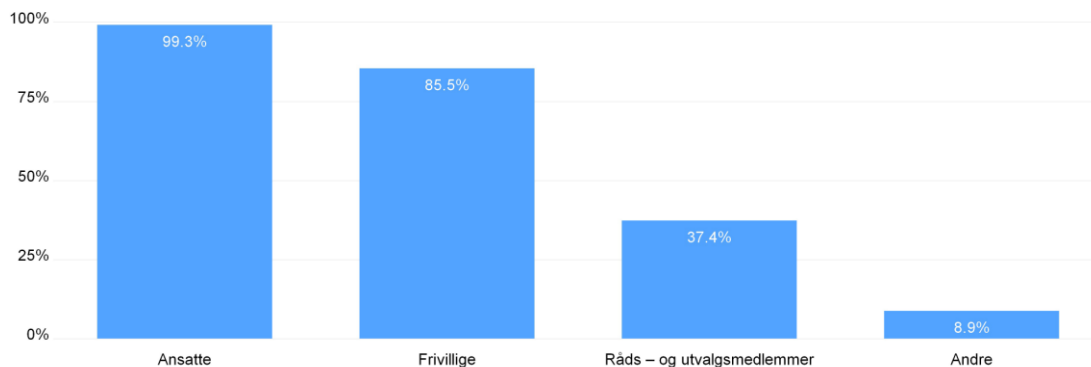
Totalt

778

Powered by Enalyzer

6

Hvem deltar i den praktiske gjennomføringen av trosopplæringstiltakene?

Observasjoner

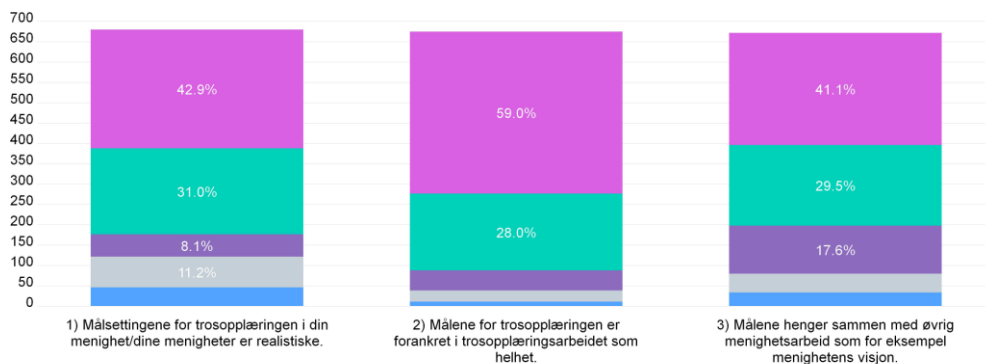
Totalt

733

Powered by Enalyzer

8

Hvor enig eller uenig er du i følgende tre påstander?

Observasjoner

Totalt

680

● Uenig
● Litt uenig

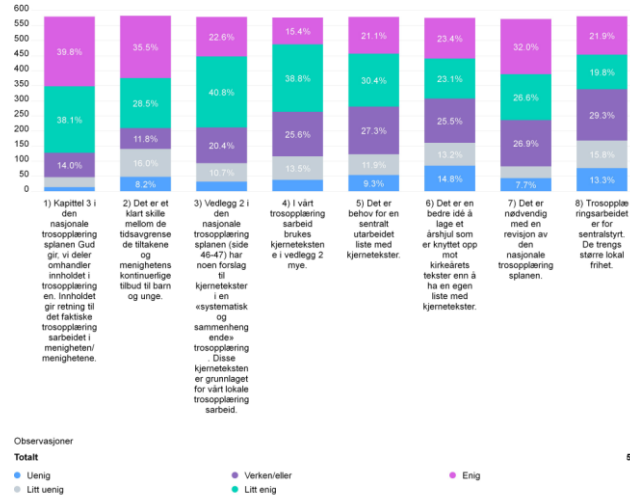
● Verken/eller
● Litt enig

● Enig

Powered by Enalyzer

10

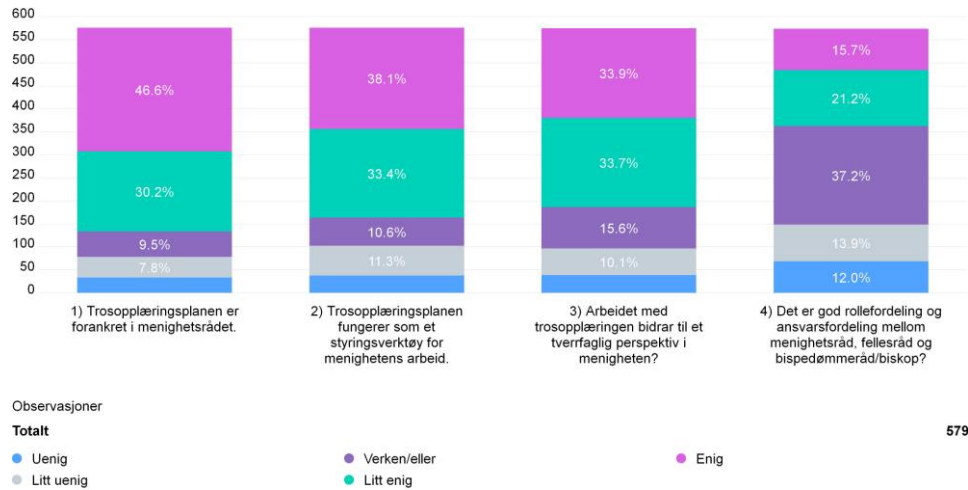
Hvor enig eller uenig er du i følgende åtte påstander?

Powered by Analyzer

12

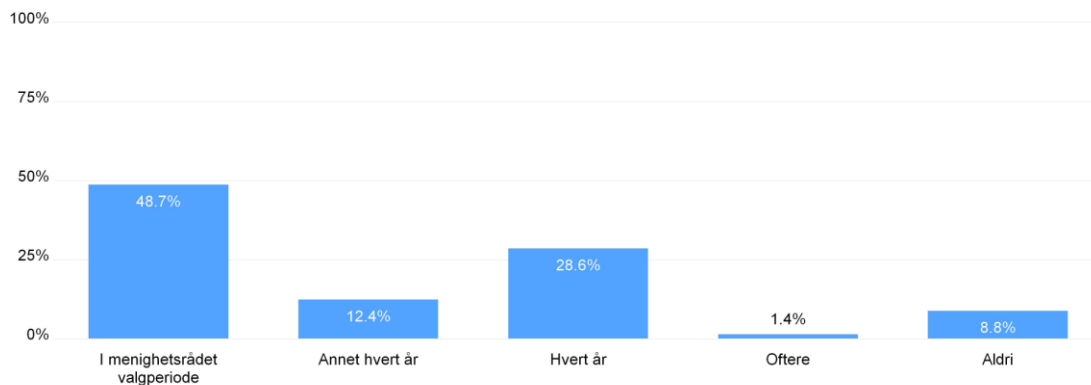
Hvor enig eller uenig er du i følgende fire påstander?

Powered by Analyzer

14

Hvor ofte behandler menighetsrådet trosopplæringsplanen og rapporteringen?

Observasjoner

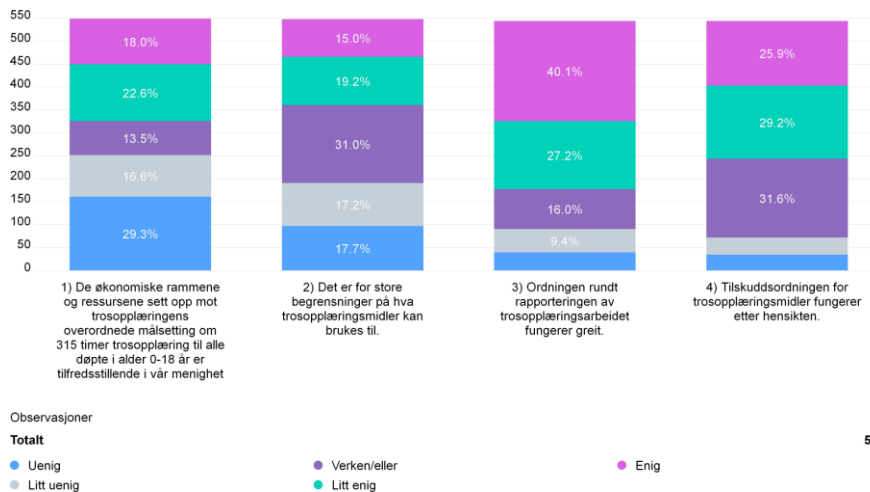
Totalt

556

Powered by Enalyzer

15

Hvor enig eller uenig er du i følgende fire påstander?

Observasjoner

Totalt

552

● Uenig

● Litt uenig

● Verken/eller

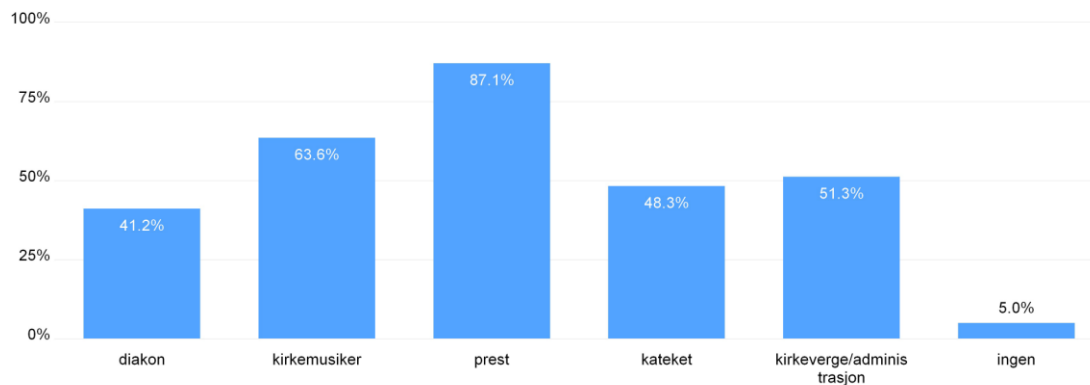
● Litt enig

● Enig

Powered by Enalyzer

28

Det er et godt tverrfaglig samarbeid med involvering i det daglige arbeidet fra

Observasjoner

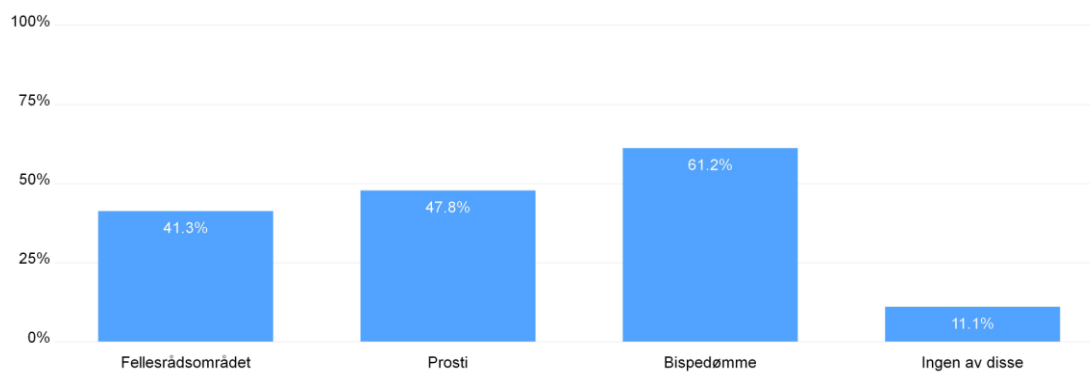
Totalt

544

Powered by Enalyzer

26

Det er regelmessige fagsamlinger i

Observasjoner

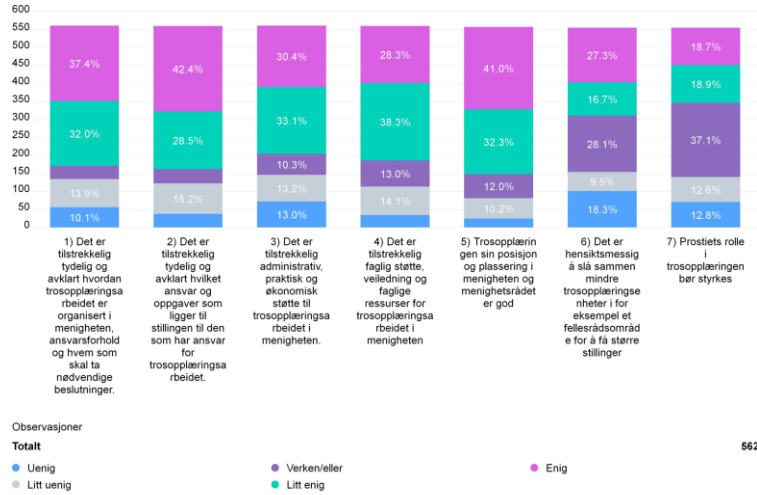
Totalt

552

Powered by Enalyzer

25

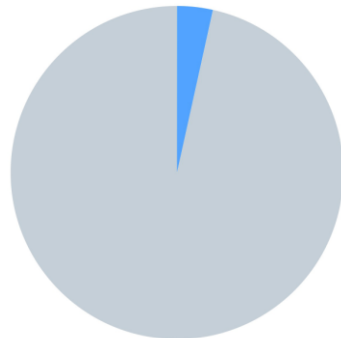
Hvor enig eller uenig er du i følgende sju påstander?

Powered by Analyzer

24

Brukes samhandlingsplattformen «Kirkens Unge»?

Observasjoner
Totalt 546

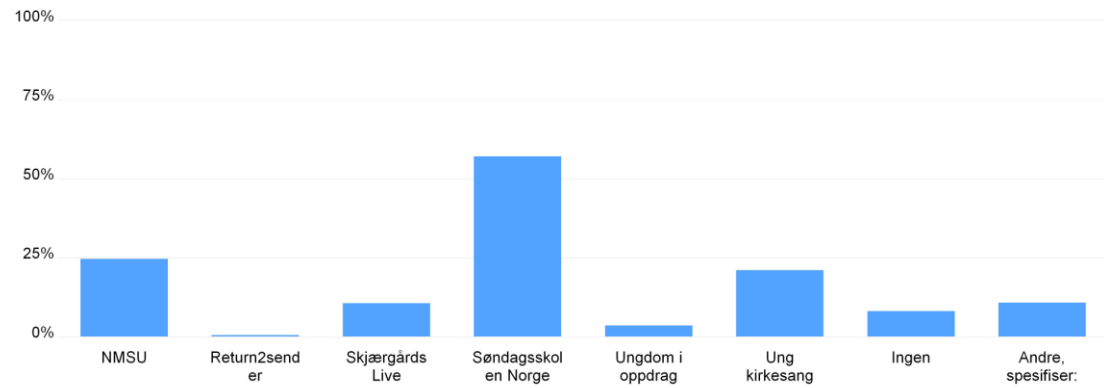
● Ja
● Nei

546
3.5%
96.5%

Powered by Analyzer

22

Hvilke kristne organisasjoner samarbeider menigheten med? (2/2)

Observasjoner

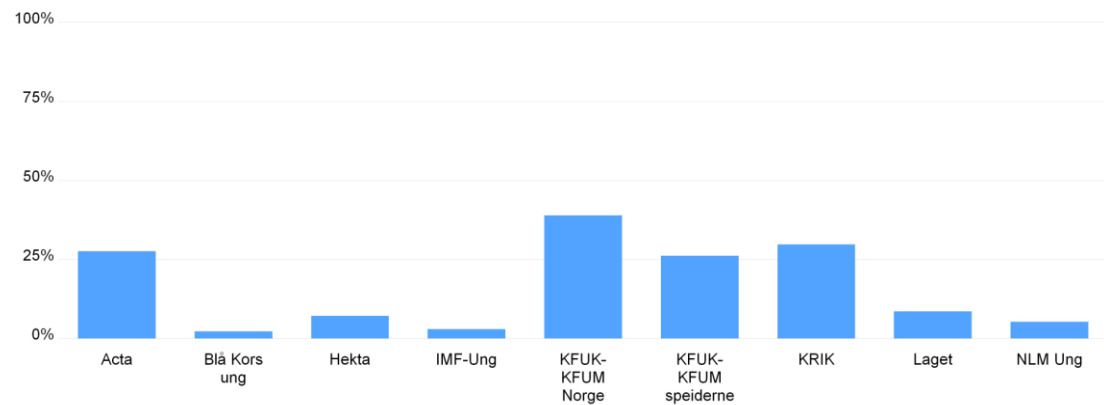
Totalt

556

Powered by Enalyzer

21

Hvilke kristne organisasjoner samarbeider menigheten med? (1/2)

Observasjoner

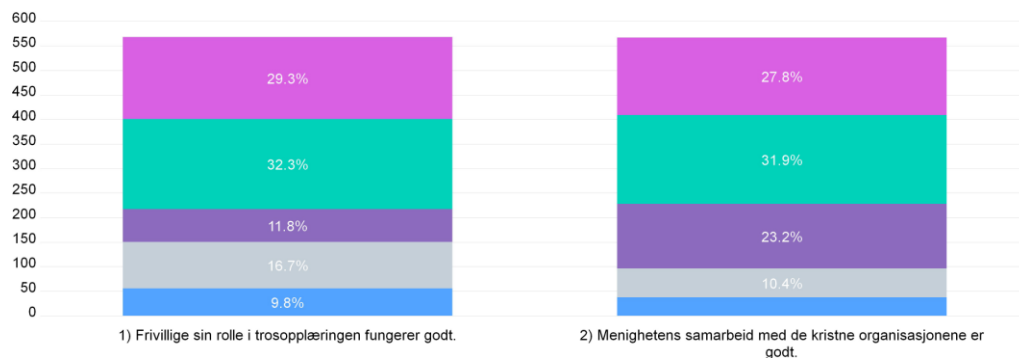
Totalt

556

Powered by Enalyzer

20

Hvor enig eller uenig er du i følgende to påstander?

Observasjoner

Totalt

- Uenig
- Litt uenig

- Verken/eller
- Litt enig

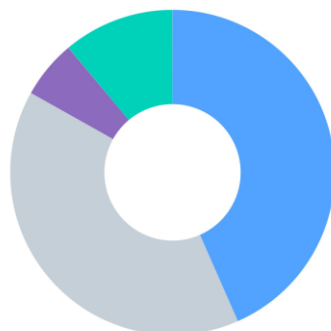
- Enig

571

Powered by Enalyzer

19

Hvordan vurderer du sammenhengen mellom trosopplæringen i menigheten og læreplaner i skole og rammeplan i barnehage?

Observasjoner

Totalt

- Disse bør stå fritt i forhold til hverandre

43.4%

- Læreplaner og rammeplaner bør gi en viss grad av styring for arbeidet med trosopplæringen

39.7%

- Læreplaner og rammeplaner bør gi stor grad av styring for arbeidet med trosopplæringen..

569

5.8%

- Ingen kommentar

11.1%

Powered by Enalyzer

17

7.3 Resultat fra spørreundersøkelse 3 – hovedundersøkelse arbeidsgivere

Den tredje undersøkelsen ble sendt ut til de som var arbeidsgivere for de som er ansatt i trosopplæringsarbeidet. 123 personer svarte, noe som gir en svarprosent på under 40 %. Av de som svarte hadde 76,4 % gjennomført hele undersøkelsen, det vil si knapt 100 personer.

Av de som svarte var 63% daglig leder av fellesråd, 16 % daglig leder av menighetsråd, 13 % prost eller prest og 8 % andre med arbeidsgiveransvar. 70 % av respondentene hadde vært i stillingen i mer enn tre år. Det var flest svar fra arbeidsgivere i bispedømmene Stavanger, Hamar og Agder og Telemark. Over halvparten kom fra fellesrådsområder med mer enn fire sokn, mens 22 % var fra ett-sokns fellesråd. Mer enn 30 %, 37 respondenter, var fra kommuner med mer enn 25 000 innbyggere. For disse fellesrådsområdene er det en god svarprosent.¹⁸⁹ Knapt halvparten av respondentene kom fra kommuner med et innbyggertall under 10 000. At det er så stor andel av respondentene som kommer fra store fellesråd kan gi en skjevfordeling i svarene. Samtidig er det ikke veldig store avvik i svarene mellom spørreundersøkelsen til arbeidstakere og spørreundersøkelsen til arbeidsgivere der disse er sammenlignbare.

Nærmere 80% var enig eller litt enig i at målsettingene for trosopplæringen i menighetene er realistiske og det var litt større enighet om at målene for trosopplæringsarbeidet henger sammen med det øvrige menighetsarbeidet: 49,5 % mot 41,1 % i den andre undersøkelsen.¹⁹⁰

Når det gjaldt menighetenes trosopplæringsplaner var nærmere 90 % enig eller litt enig i at menighetsrådenes vedtatte trosopplæringsplaner er et godt verktøy for det lokale arbeidet med trosopplæring, 73 % var enig eller litt enig i at menighetsrådenes trosopplæringsplaner gir et godt grunnlag for fellesrådets styring av midler til trosopplæring og nærmere 80 % var enig eller litt enig i at menighetsrådenes trosopplæringsplaner gir et godt grunnlag for fellesrådets arbeidsgiveransvar for tilsatte innen trosopplæring. 77 % var enig eller litt enig i at de som arbeider med trosopplæring har gode ordninger for faglig utvikling.

Knapt 70 % av arbeidsgiverne var enig eller litt enig i at frivillige medarbeidere og organisasjoner gir vesentlige bidrag til arbeidet med trosopplæringen og at frivillige sin rolle i trosopplæringen fungerer godt. Halvparten var enig eller litt enig i at menighetene samarbeider godt med andre organisasjoner, med en litt høyere prosent, 55, når det gjelder andre organisasjoner i lokalsamfunnet. 60 % var enig eller litt enig i at menighetenes samarbeid med organisasjonene er ryddig og avklart når det gjelder ansvarsfordeling, økonomi og styring.

Når det gjaldt ledelse og organisering var om lag 75 % enig eller litt enig om at det er godt samarbeid og avklart ansvar mellom menighetsrådene og fellesrådet på trosopplæringsområdet og at det var godt samarbeid og avklart ansvar mellom fellesråd og bispedømmeråd/biskop. 87 % er enig eller litt enig i at det er god organisering og avklart ledelsesforhold for de tilsatte innen trosopplæring og at det er tilstrekkelig tydelig og avklart hvilket ansvar og oppgaver som ligger til stillingene til de som har ansvar for trosopplæringsarbeidet, mot 70 % i den andre undersøkelsen. Knapt 80 % er enig eller litt enig i at det rekrutteres flinke, engasjerte og faglig sterke medarbeidere innen trosopplæringen og, noe lavere,

¹⁸⁹ Det er 44 kommuner i Norge med over 25 000 innbyggere.

¹⁹⁰ Sammenligningstallene er hentet fra spørreundersøkelsen til de ansatte i trosopplæringen.

at tilsatte innen trosopplæring får god oppfølging, faglig veiledning og gode muligheter for kurs og kompetanseutvikling. 65 % var enig eller litt enig i at det er hensiktsmessig å slå sammen mindre trosopplæringsenheter i for eksempel et fellesrådsområde eller et prosti for å få større stillinger.

Av arbeidsgiverne var 70 % enig og 20 % litt enig i at andre kirkelig tilsatte anerkjenner faglighet og det ansvar som er lagt til de tilsatte innen trosopplæring og 80 % var enig eller litt enig i at de tilsatte har et godt tverrfaglig samarbeid om trosopplæringen. Også i denne undersøkelsen er det prestene som skårer høyest på involvering, engasjement og innsats med organister/kantor og kirketjenere på delt andreplass. Det er verd å merke seg at en av hovedgrunnen til at diakoner og kateketer skårer lavere i begge undersøkelsene er at det er færre av dem. Mange av respondentene kommenterer at de ikke har kateket og/eller diakon.

Drøyt 70 % av arbeidsgiverne er enig eller litt enig i at det er god involvering, engasjement og innsats for menighetenes trosopplæring fra menighetsrådene og trosopplæringsutvalgene.

Det var, som i den andre undersøkelsen stor sprik blant respondentene når det gjaldt de økonomiske rammene og ressursene for fellesrådsområdet sett opp mot trosopplæringens overordnede målsetting. 18 % var enig i at de var tilfredsstillende, 26 % var litt enig, 15 % var litt uenig, 22 % var uenig mens 19 % ikke hadde tatt stilling. Det var også sprik når det gjaldt handlingsrom og fleksibilitet lokalt i forhold til nasjonale ordninger og tilskuddssystemet for trosopplæringen. 27 % var enig i at den var tilstrekkelig, 26 % var litt enig, 18 % var litt uenig, 13 % var uenig og 17 % hadde ikke tatt stilling.

Det var større enighet når det gjaldt hensiktsmessige rammer, ordningen rundt rapporteringen og informasjonen fra bispedømmene. Her var mellom 70 % og 80 % enig eller litt enig i at dette fungerte greit.

Konklusjonen til arbeidsgiverne er positiv. Godt over 90 % av respondentene er godt fornøyd eller fornøyd med det tilbudet innen trosopplæring som barn og unge får i fellesrådsområdet.

En grafisk framstilling av respondentenes svar framgår nedenfor:

VEDLEGG: Resultatene fra den andre spørreundersøkelsen der respondentene er arbeidsgivere for de som ansatte i trosopplæringsarbeidet.

Svar status

Observasjoner

Totalt

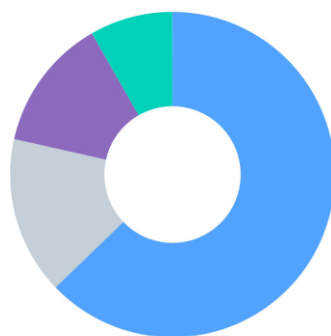
123

Ikke svart	0.0%	Ufullstendig	23.6%
Avvist	0.0%	Gjennomført	76.4%

Powered by Enalyzer

2

Den som svarer, er:

Observasjoner

Totalt

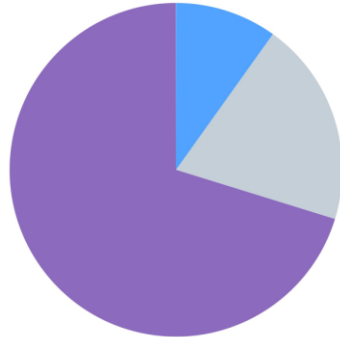
121

Kirkeverge/daglig leder for kirkelig fellesråd	62.8%	Daglig leder for menighetsråd/menighetsforvalter med arbeidsgiveransvar for tilsatte innen trosopplæring.	15.7%	Proster eller andre prester med arbeidsgiveransvar for tilsatte innen trosopplæringen.	13.2%
				Andre med arbeidsgiveransvar	8.3%

Powered by Enalyzer

3

Hvor lenge har du vært i stillingen?

Observasjoner

Totalt

121

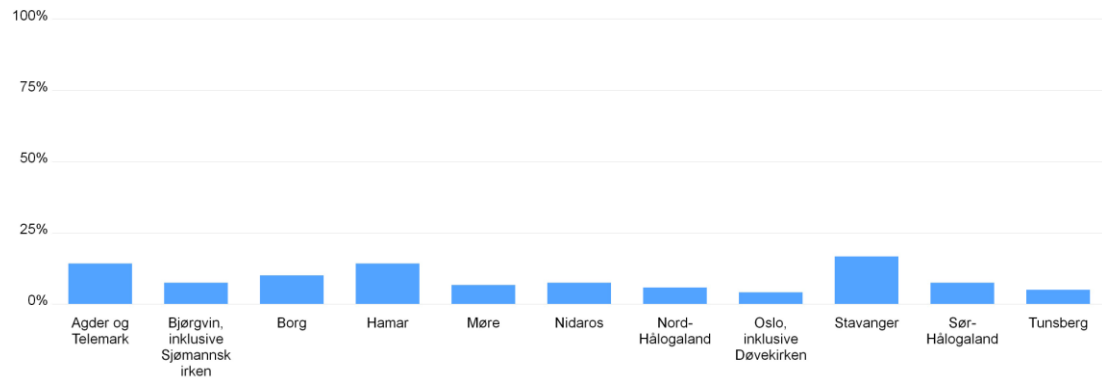
- Under ett år
- Mellom ett og tre år
- Over tre år

9.9%
19.8%
70.2%

Powered by Analyzer

4

Hvilket bispedømme arbeider du i?

Observasjoner

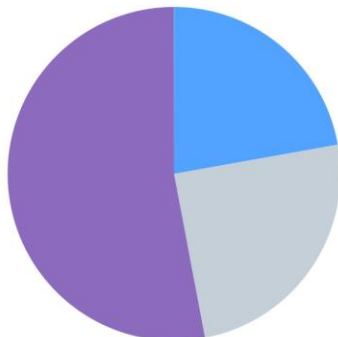
Totalt

119

Powered by Analyzer

5

Hvor mange sokn er det i fellesrådsområdet

Observasjoner

Totalt

117

- 1 sokn
- 2-3 sokn
- 4 sokn eller mer

22.2%

24.8%

53.0%

Powered by Enalyzer

6

Hvor mange innbyggere er det i kommunen?

Observasjoner

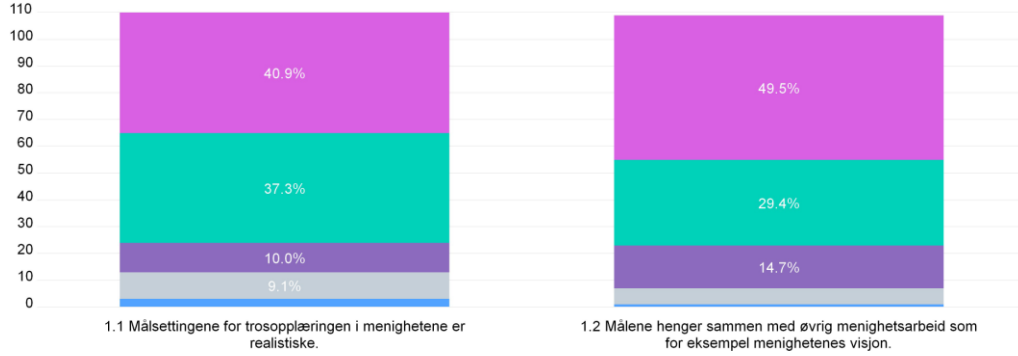
Totalt

117

Powered by Enalyzer

7

Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?

Observasjoner

Totalt

- Uenig
- Litt uenig

- Verken/eller
- Litt enig

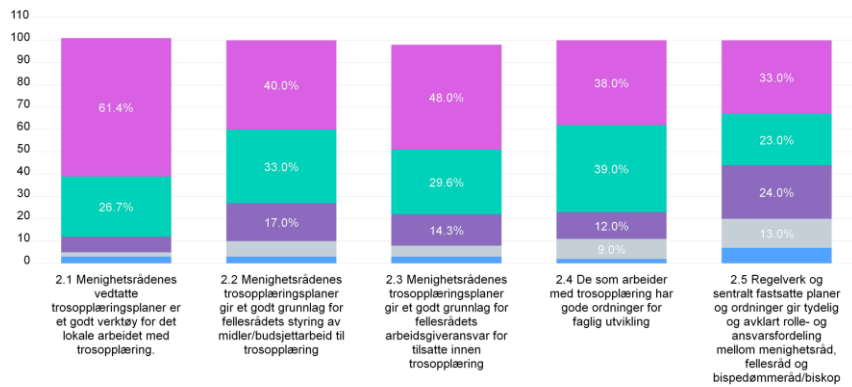
- Enig

110

Powered by Analyzer

8

Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?

Observasjoner

Totalt

- Uenig
- Litt uenig

- Verken/eller
- Litt enig

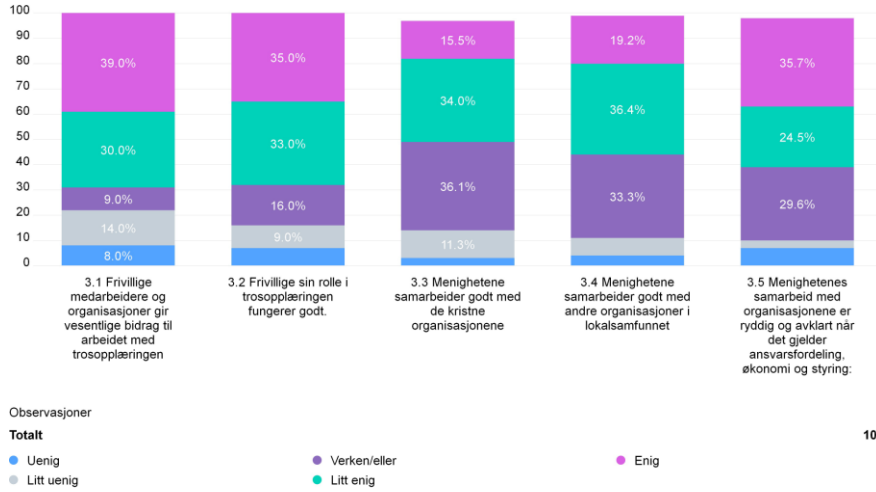
- Enig

102

Powered by Analyzer

10

Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?

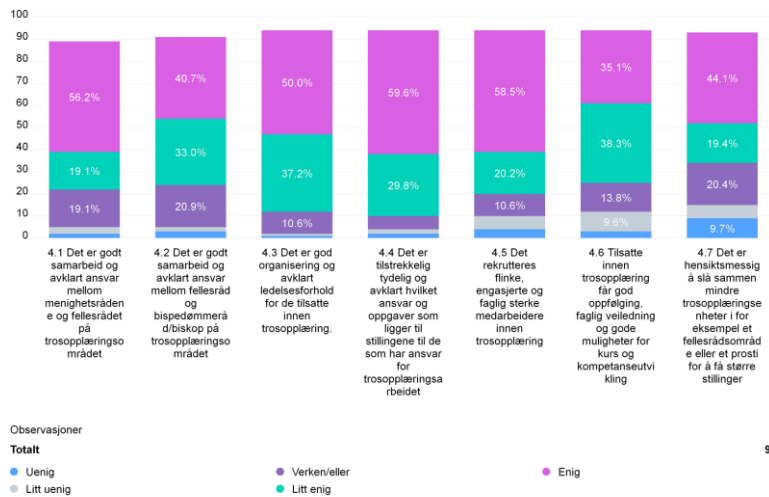

101

Powered by Analyzer

12

Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?

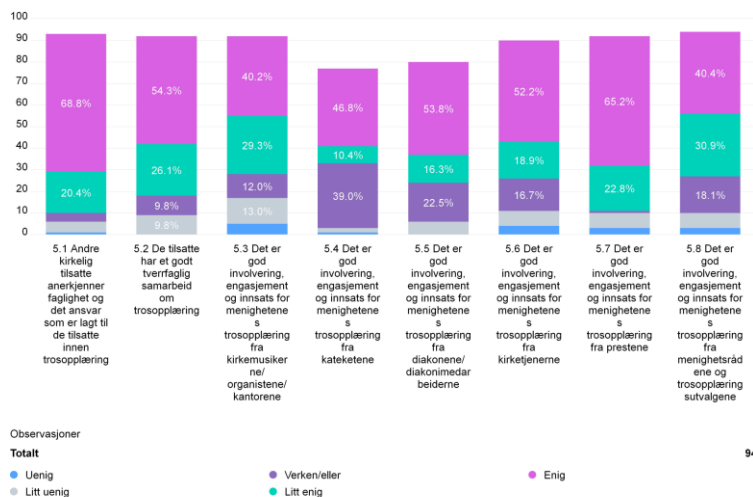

94

Powered by Analyzer

14

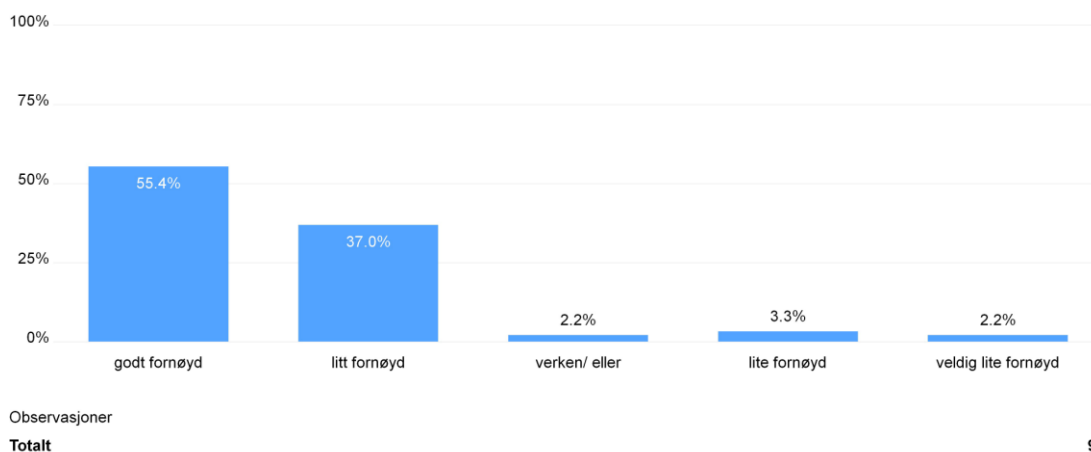
Hvor enig eller uenig er du i følgende fire påstander?

Powered by Analyzer

16

7.1 Hvor fornøyd er du alt i alt over det tilbudet innen trosopplæring som barn og unge får i ditt fellesrådsområde?

Powered by Analyzer

20

7.4 Kjernetekster i kirkeårshjulet - oversikt

KJERNETEKSTER SOM FALLER PÅ KIRKEÅRSVARIABLE DAGER

1 Mos 2	Samefolkets dag I
1 Mos 2	Samefolkets dag F
Matt 22,37-40	Samefolkets dag II
Fil 4,4-8	Samefolkets dag II
Apg 2,1-12	Samefolkets dag III
Johannes 1,9-12	Lysmesse I
Luk 15, 1-7	17. mai F
Luk 15, 1-7	7. søndag i treenighetstiden I
Luk 6,20-49	1. mai I
Rom 5,1-11	Minnedag I
Salme 139	Minnedag III
1 Mos 1	Jonsok III
1 Sam 3	Reformasjonsdagen F
Amos 5,7-15	For rettferdighet og fred II

KJERNETEKSTER SOM IKKE ER EN DEL AV TEKSTBOK FOR DEN NORSKE KIRKE

Salme 51
Salme 71
Salme 150
2 Mos 2,1-10
3 Mos 16
2 Sam 7,1-17

Oversikten under (Figur 3: Kjernetekster i kirkeårshjulet) er laget for å gi et inntrykk av hvordan kjernetekstene fordeler seg gjennom kirkeåret. På grunn av plassmangel i rosedigrammet er det noen få tekster som ikke fremkommer i sin helhet.

Kjernetekstene er plassert inn i kirkeårshjulet i henhold til Tekstbok for Den norske kirke. Flere tekster er oppført mer enn ett sted, slik også kirkeårstekstene kan høre til på flere dager/tekstrekker. For eksempel er Skapelsesberetningen (1 Mos 1,1-3,24) fordelt på en rekke dager i kirkeåret. Denne er lagt inn på alle tilhørende dager med kapittelhenvisning (ikke vers).

Mange av tekstutdragene er ikke identiske med kirkeårsteksternes utdrag. I flere tilfeller har kjernetekstene færre vers enn i Tekstboken. Noen steder kan dette gjøre at sammenhengen forsvinner. Eksempel er Matteus 7,12 – Den gylne regel – som hører til 6. søndag i påsketiden med versene 7-12. Det samme gjelder Johannes 3,16, som i tekstboken er tilhørende 4. søndag i fastetiden og søndag før pinse, her som del av lengre avsnitt. Andre ganger har kjerneteksten et lengre avsnitt som i Tekstboken er fordelt på flere kirkeårsdager. Eksempel er Påskefortellingen (Matteus 26,1-28,10) som tilhører flere dager og tekstrekker i påskeuken.

Figur 3: Kjernetekster i kirkeårshjulet

